

**TEMBUNG TANDUK WONTEN ING *RUBRIK* CERKAK
KALAWARTI PANJEBAR SEMANGAT WEDALAN WULAN
DESEMBER 2012**

SKRIPSI

**Dipunajengaken dhateng Fakultas Bahasa dan Seni
Universitas Negeri Yogyakarta
minangka Jejangkeping Pandadaran
*Anggayuh Gelar
Sarjana Pendidikan***

**Dening:
Nur Chasanah
NIM 09205244001**

**PROGRAM STUDI PENDIDIKAN BAHASA JAWA
JURUSAN PENDIDIKAN BAHASA DAERAH
FAKULTAS BAHASA DAN SENI
UNIVERSITAS NEGERI YOGYAKARTA
2013**

PASARUJUKAN

Skripsi kanthi irah-irahan “*Tembung Tanduk wonten ing Rubrik Cerkak Kalawarti Panjekar Semangat Wedalan Wulan Desember 2012*” menika sampun pikantuk palilah dening *pembimbing* saha sampun dipunujekaken salebeting *pendadaran*.

Yogyakarta, 26 September 2013

Pembimbing I,

Prof. Dr. Endang Nurhayati, M.Hum

NIP 19571231 198303 2 004

Yogyakarta, 26 September 2013

Pembimbing II,

Drs. Mulyana, M.Hum

NIP 19661003 199203 1 002

PANGESAHAN

Skripsi kanthi irah- irahan "*Tembung Tanduk wonten ing Rubrik Cerkak Kalawarti Panjebar Semangat Wedalan Wulan Desember 2012*" menika sampun dipunandharaken ing pendadaran wonten sangajenging *Dewan Penguji* ing tanggal 04 Oktober 2013 saha dipuntetepaken lulus.

DEWAN PENGUJI

Asma	Jabatan	Tapak Asma	Tanggal
Drs. Afendy Widayat, M. Phil.	Ketua Penguji		22/10 ⁻¹³
Drs. Mulyana, M.Hum.	Sekretaris Penguji		21/10 ⁻¹³
Drs. Hardiyanto, M.Hum.	Penguji I		16/10 ⁻¹³
Prof. Dr. Endang Nurhayati, M.Hum.	Penguji II		18/10 ⁻¹³

Yogyakarta, 22 Oktober 2013

Fakultas Bahasa dan Seni

Universitas Negeri Yogyakarta

Dekan,

Prof. Dr. Zamzani

NIP 19550505 198011 1 001

WEDHARAN

Ingkang tapak asma ing ngandhap menika, kula

Nama : **Nur Chasanah**

NIM : 09205244001

Progam Studi : Pendidikan Bahasa Jawa

Fakultas : Bahasa dan Seni Universitas Negeri Yogyakarta

medharaken bilih karya ilmiah menika asiling padamelan kula piyambak. Karya ilmiah menika menapa wontenipun jumbuh kaliyan elmi kula, boten wonten materi saha seratan dening tiyang sanes, kejawi perangan-perangan tartamtu ingkang kula pendhet minangka acuan kanthi ndherek tata cara, etika, saha paugeran panyeratan *karya ilmiah ingkang lazim*.

Menawi kasunyatanipun wedharan menika boten leres, sadaya dados tanggel jawab kula.

Yogyakarta, 26 September 2013

Panyerat,

Nur Chasanah

NIM 09205244001

SESANTI

Sing cepet iku wektu, sing cedhak iku mati, sing gedhe iku napsu, sing ngapusi iku donya, sing dawa iku angen-angen, sing abot iku tanggungjawab, sing angel iku sabar lan legawa, sing gampang dilalekke iku sukur, sing gampang gawe angel iku sambat.

Man Jadda Wajada, siapa yang bersungguh-sungguh akan berhasil.

“Sinten ingkang temenan temtu badhe kasil”

PISUNGSUNG

Kanthi raos syukur dhumateng Gusti Allah SWT, *karya ilmiah* menika kula pisungsungaken dhateng tiyang sepuh kula kekalih, Bapak Jiyantoro saha Ibu Menik Sri Mursih. Matur nuwun awit raos tresna asihipun, panyengkuyungipun saha pandonganipun.

PRAWACANA

Puji saha syukur tansah konjuk dhumateng ngarsanipun Gusti Allah SWT ingkang tansah paring rahmat, hidayah saha inayahipun dhateng panyerat saengga skripsi kanthi irah-irahan ***“Tembung Tanduk wonten ing Rubrik Cerkak Kalawarti Panjebar Semangat Wedalan Wulan Desember 2012”*** saged rampung kanthi nir ing sambekala. Skripsi menika kaserat minangka satunggaling jejangkep kangge nggayuh gelar *Sarjana Pendidikan*.

Skripsi menika saged rampung anggenipun nyerat awit saking pambiyantu, panyengkuyung, saha pandonganipun mapinten-pinten pihak. Awit saking menika panyerat badhe ngaturaken agunging panuwun dhumateng:

1. Bapak Prof. Dr. Zamzani, minangka Dekan Fakultas Bahasa dan Seni, ingkang sampun paring idin saha kalodhangan wekdal kangge nyerat skripsi menika.
2. Bapak Dr. Suwardi, M.Hum, minangka Ketua Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah, ingkang sampun paring bimbingan saha pandom sadangunipun sinau ing Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah.
3. Ibu Prof. Dr. Endang Nurhayati, M.Hum, minangka pembimbing saha Penasehat Akademik, sarta Bapak Mulyana, M.Hum, minangka pembimbing, ingkang tansah sareh saha tliti anggenipun paring bimbingan saengga skripsi menika saged rampung kanthi sae.
4. Bapak Ibu dosen saha staf Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun paring kawruh mawarni-mawarni ingkang murakabi tumrap panyerat.
5. Dewan Penguji sadangunipun ujian pandadaran kalaksanan, ingkang sampun paring pitedah saha pamrayogi saengga skripsi menika dados langkung sae.
6. Tiyang sepuh kula kekalih, Bapak Jiyantoro saha Ibu Menik Sri Mursih, ingkang sampun paring raos tresna asih, panyengkuyung saha pandonganipun tumrap panyerat.
7. Sedherek-sedherek kula (Mas Udin, Mas Bani, Mas Andri, Mbak Yeni, Mbak Siti, Mbak Achi saha Mbak Ida) ingkang sampun dados krenteging tekad gesang

8. Para kanca C3M (Yayuk, Firda, Rika, Putri, Desy, Fania, Ismi, Ocha, Vina, Intan, Murni, Wiwit, Kiky), ingkang sampun dados sarana kangge wawan rembag supados skripsi menika saged langkung sae.
9. Kanca-kanca Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah angkatan 2009 mliginipun kelas G, sarta sadaya pihak ingkang sampun paring pambiyantu, panyengkuyung, saha pandonganipun saengga skripsi menika saged rampung.

Temtu kemawon skripsi menika dereng saged dipunwastani sae, jangkep, menapa malih sampurna. Awit saking menika sadaya pangandikan, pamrayogi, menapa dene panyaruwe saking para pamaos ingkang tumuju murih sae, jangkep, saha sampurnanipun skripsi menika katampi kanthi lila legawaning manah saha kaaturaken agunging panuwun. Wasana atur kanthi andhap asoring panyerat, skripsi menika kaajab sageda murakabi dhumateng para pamaos saha panyerat.

Yogyakarta, 26 September 2013

Panyerat,

Nur Chasanah

NIM 09205244001

WOSING ISI

	Kaca
IRAH-IRAHAN	I
PASARUJUKAN	II
PANGESAHAN	III
WEDHARAN	IV
SESANTI	V
PISUNGSUNG	VI
PRAWACANA	VII
WOSING ISI	IX
<i>DAFTAR TABEL</i>	XI
<i>DAFTAR LAMPIRAN</i>	XII
<i>DAFTAR CEKAKAN</i>	XIII
SARINING PANALITEN	xiv
 BAB I PURWAKA	
A. Dhasaring Panaliten	1
B. Underaning Perkawis	4
C. Watesaning Perkawis	5
D. Wosing Perkawis	5
E. Ancasing Panaliten	6
F. Paedahing Panaliten	6
G. Pangertosan	6
 BAB II GEGARAN TEORI	
A. <i>Morfologi</i>	8
1. Pangertosan Morfologi	8
2. Proses Morfologi	9
B. Tembung.....	13
1. Pangertosan Tembung	13

2. Jinising Tembung	14
C. Tembung Tanduk	16
1. Pangertosan Tembung Tanduk	16
2. Titikan Tembung Tanduk	18
3. Wujuding Tembung Tanduk	24
4. Tegesing Tembung Tanduk.....	29
D. <i>Rubrik Cerkak</i>	37
E. Kalawarti <i>Panjebar Semangat</i>	37
F. Nalaring Pikir	38
G. Panaliten ingkang Jumbuh	39
BAB III CARA PANALITEN	
A. Jinising Panaliten	41
B. Data saha Sumbering Data	41
C. Cara Ngempalaken Data.....	42
D. Pirantining Panaliten	43
E. Cara Nganalisis Data	44
F. Cara Ngesahaken Data.....	45
BAB IV ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGAN	
A. Asiling Panaliten	47
B. Pirembagan	58
BAB V PANUTUP	
A. Dudutan	110
B. Implikasi	112
C. Pamrayogi	112
KAPUSTAKAN	113
LAMPIRAN	115

DAFTAR TABEL

	Kaca
<i>Tabel 1:</i> Wujuding Kertu Data Panaliten Tembung Tanduk wonten ing <i>Rubrik</i> Cerkak Kalawarti Panjebar Semangat Wedalan Wulan Desember 2012	43
<i>Tabel 2:</i> Asiling Panaliten Wujuding saha Tegesing Tembung Tanduk wonten ing <i>Rubrik</i> Cerkak Kalawari Panjebar Semangat Wedalan Wulan Desember 2012.....	48

DAFTAR LAMPIRAN

Kaca

<i>Lampiran 1: Tabel Analisis</i> Wujud saha Tegesing Tembung Tanduk Wonten ing Rubrik Cerkak Kalawarti Panjebar Semangat Wedalan Wulan Desember 2012	115
---	-----

DAFTAR CEKAKAN

MaR	: Mati Rasa
Mc	: Mencleg
MMK	: Mbah Miya Kaningaya
MoR	: Momong Rasa
N	: <i>Nasal</i> (Hanuswara)
PS	: Panjebat Semangat
R	: <i>Reduplikasi</i> (Rangkep)
TT	: Tembung Tanduk

TEMBUNG TANDUK WONTEN ING *RUBRIK* CERKAK KALAWARTI PANJEBAR SEMANGAT WEDALAN WULAN DESEMBER 2012

Dening Nur Chasanah
NIM 09205244001

SARINING PANALITEN

Panaliten menika gadhah ancas kangge ngandharaken tembung tanduk wonten ing *rubrik* cerkak kalawarti *Panjebar Semangat* wedalan wulan desember 2012. Tembung tanduk ingkang dipuntliti gayut kaliyan wujud saha tegesipun kanthi ningali wuwuhan ingkang rumaket ing tembung lingganipun.

Panaliten menika mujudaken panaliten *deskriptif* inggih menika ngandharaken tembung tanduk wonten ing *rubrik* cerkak kalawarti *Panjebar Semangat* wedalan wulan desember 2012. Data panaliten menika awujud ukara ingkang salebetipun wonten tembung tandukipun, sumbering data ngginakaken kalawarti Panjebar Semangat inggih menika perangan *rubrik* cerkak kanthi 4 irah-irahan. Caranipun ngempalaken data inggih menika kanthi teknik maos saha nyerat. Pirantining panaliten inggih menika *tabel analisis data* ingkang dipunbiyantu kaliyan kertu data. Caranipun nganalisis data inggih menika kanthi cara rimbag saha cara *deskriptif* ingkang kanthi lampahan *identifikasi*, dipunpantha-pantha, *reduksi*, ngrimbag, lajeng dipunrembag miturut kategori. Caranipun ngesahaken data kanthi cara *validitas* saha *reliabilitas* data, *validitas* ingkang dipunginakaken inggih menika *validitas triangulasi teori* wondene *reliabilitas* ingkang dipunginakaken inggih menika *reliabilitas stabilitas*.

Asiling panaliten menika ngandharaken wujud saha teges saking tembung tanduk wonten ing *rubrik* cerkak kalawarti *Panjebar Semangat*. Wujudipun tembung tanduk inggih menika awujud tembung andhahan saha rangkep. Menawi dipuntingali saking wujud tembung andhahan menika kapanggihaken 4 wujud, inggih menika hanuswara+lingga, hanuswara+lingga+-i, hanuswara+lingga+-ake, saha hanuswara+-ne. Wondene wujud rangkep menika kapanggihaken 2 wujud inggih menika N-R saha N-R/-ake. Tegesipun tembung tanduk saking wuwuhanipun menika kaperang dados 13, inggih menika nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken lingganipun, nindakaken pakaryan ingkang gegayutan kaliyan menapa ingkang dipunsebataken lingganipun, nindakaken tumindak kanthi manggeni menapa ingkang dipunsebataken lingganipun, nindakaken tumindak ingkang boten dipunsengaja, nglampahi tumindak kados dene menapa ingkang dipunsebataken lingganipun, nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebat lingganipun, nindakaken pakaryan utawi dados menapa ingkang dipunsebat lingganipun, nindakaken pakaryan kanthi tumuju ing sawijining papan, ngedalaken swanten ingkang dipunsebat lingganipun, nindakaken pakaryan kanthi ngambal-ambali, nindakaken tumindak kanthi ngambal-ambali ngginakaken menapa ingkang

dipunsebat lingganipun, andadosaken sawijining kados dene ingkang dipunsebataken ing lingganipun, saha nindakaken tumindak kangge tiyang sanes.

BAB I PURWAKA

A. Dhasaring Panaliten

Cerkak inggih menika cariyos fiksi ingkang nyariosaken babagan pagesangan menapa dene cariyos pengalamaning pagesangan. Cerkak menika namung cekak cariyosipun lan boten wonten candhakipun, cariyosipun ugi mentes, boten dawa-dawa, boten boros, namung ngrembag setunggal bab mawon. Cariyos ingkang saged dipunserat dados cerkak menika werni-werni, kadosta cariyos utawi pengalaman ingkang ngremenaken, sedhik, kuciwa, utawi nengsemaken. Titikanipun cerkak inggih menika wosipun ngandharaken lampahan utawi kadadosan, wonten paragatamanipun lan paraga tambahan, nggambaraken kadadosan ingkang wonten ing masarakat, sarta ngemot pitutur, piwulang utawi pasemon.

Cerkak menika kadhapuk saking kempalan paragraf, paragraf menika kempalan saking ukara, lajeng ukara menika kempalan saking tembung-tembung, tuladhanipun tembung kadosta tembung kriya. Tembung kriya inggih menika tembung ingkang mratelakaken solah bawa utawi tandang damel. Cerkak biasanipun kathah ingkang ngginakaken tembung-tembung kriya (*kata kerja*) amargi saperangan ageng para paraga nindakaken padamelan utawi tumindak. Tembung kriya piyambak nggadhahi kalih jinis inggih menika tembung kriya tanggap saha tembung kriya tanduk. Ananging ing cerkak menika langkung kathah ingkang ngginakaken tembung kriya tanduk (*kerja aktif*) tinimbang tembung kriya tanggap (*kerja pasif*).

Tembung tanduk inggih menika wujud tembung ingkang jejeripun nindakaken padamelan utawi pakaryan. Tembung tanduk menika maneka warna saged ingkang awujud tembung andhahan utawi tembung rangkep. Sanesipun menika tembung tanduk ugi nggadhahi jinis inggih menika kriya tanduk mawa lesan saha kriya tanduk tanpa lesan. Lajeng tembung tanduk menika ugi nggadhahi teges ingkang maneka werni gumantung wuwuhan ingkang rumaket wonten ing tembung lingganipun. Ingkang kalebet tembung tanduk inggih menika sedaya tembung kriya ingkang pikantuk ater-ater hanuswara. Titikan sanesipun tembung tanduk menika menawi dipunginakaken wonten ing ukara saged dipunewahi dados tanggap. Ananging titikanipun tembung tanduk ingkang *khas* inggih menika pikantuk utawi ngginakaken ater-ater hanuswara inggih menika; {m-}, {n-}, {ng-}, saha {ny}.

Rubrik cerkak menika saged dipunpanggiaken wonten ing salebeting kalawarti. Salah satunggaling kalawarti ingkang ngemot *rubrik* cerkak inggih menika kadosta kalawarti Panjebar Semangat. *Rubrik* cerkak wonten ing kalawarti Panjebar Semangat langkung kathah ngginakaken tembung tanduk tinimbang *rubrik* cerkak wonten ing kalawarti sanesipun. Wujud tembung tanduk saha tegesing tembung tanduk wonten ing *rubrik* cerkak kalawarti Panjebar Semangat ugi langkung *variatif* tinimbang kalawarti sanesipun. Awit saking menika, panaliti milih *subjek* panaliten tembung tanduk wonten ing *rubrik* cerkak kalawarti Panjebar Semangat.

Dhata ingkang dipunginakaken wonten ing panaliten, inggih menika sedaya ukara ingkang salebetipun ngginakaken tembung tanduk wonten ing *rubrik*

cerkak kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember taun 2012. *Rubrik* cerkak kasebat, gadhah sekawan irah-irahan cerkak ingkang beda inggih menika; ‘Mencleg’, ‘Mbah Miya Kaningaya’, ‘Momong Rasa’, saha ‘Mati Rasa’. *Rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012 menika dipunteliti amargi cariyosipun cerkak ngginakaken campuran basa krama lan basa ngoko, ingkang andadosaken gampil anggenipun mangertosi tembung-tembung ingkang wonten ing salebeting cerkak. Cerkak ingkang cariyosipun ngginakaken *gaya* paraga ‘aku’ kathahipun nindakaken pakaryan lan tembung ingkang jejepun nindakaken pakaryan menika ingkang dipunsebat tembung kriya tanduk. Wonten ing cerkak menika langkung kathah dipunpanggihi tembung tanduk tinimbang tembung tanggap. Kejawi menika, tembung tanduk ingkang dipunpanggihiaken ugi langkung *variatif*. Pramila menika, panaliti milih kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012 kangge dipunteliti.

Ing *rubrik* cerkak wonten ing kalawarti Panjebar semangat saged dipuntingali bilih ing cerkak menika kathah dipunpanggihi tembung tanduk. *Frekuensi* tembung tanduk ingkang asring dipunpanggihiaken inggih menika tuladhanipun kados ing ngandhap menika.

Ing sawijining kalodhangan aku lan Darpaya semayanan ngejak Lina **mangan** ing rumah makan. (Mc/041. PS: No.49)

Adhedhasar tuladha ing inggil menika tembung ‘mangan’ ingkang kacithak kandel kalebet tembung tanduk. Tembung ‘mangan’ menika minangka tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun tembung ‘mangan’ menika sampun ewah saking tembung lingganipun saha pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara. Tembung ‘mangan’ menika asalipun

saking tembung lingga ‘pangan’ pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {m-} → ‘mangan’. Menawi dipunudhar kados mekaten → mangan = {m-} + pangan. Salajengipun tembung ‘mangan’ menika menawi dipuntingali saking wuwuhanipun {N-} menika nggadhahi teges ‘nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Tembung ‘mangan’ → nindakaken tumindak kanthi ngginakaken pangan utawi nglebetaken sawijining pangan wonten ing tutuk.

Panaliten ingkang naliti bab tembung tanduk menika *fokus* wonten ing wujuding tembung tanduk saha tegesing tembung tanduk. Panaliten menika boten gadhah ancas kangge ngrampungaken saha nutup perkawis wonten ing salebeting tembung tanduk, ananging panaliten menika dipunkajengaken saged mbikak *cakrawala* enggal babagan tembung tanduk. Awit saking menika, panaliti sanes saged nglajengaken panaliten ngengingi bab jinising tembung tanduk menapa dene *proses* ewahipun tembung tanduk lan sanesipun wonten ing basa Jawi.

B. Underaning Perkawis

Miturut dhasaring panaliten ingkang sampun dipunandharaken wonten ing nginggil menika, saged dipunpendhet underaning perkawis kangge panaliten menika. Underaning perkawis panaliten kados ing ngandhap menika.

1. Wujuding tembung tanduk wonten ing *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012.
2. Jinising tembung tanduk wonten ing *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012

3. Tegesing tembung tanduk wonten ing *rubrik* cerkak Kalawarti Panjekar Semangat wedalan wulan Desember 2012.
4. Cara ndhapuk tembung tanduk wonten ing *rubrik* cerkak Kalawarti Panjekar Semangat wedalan wulan Desember 2012.
5. *Frekuensi* tembung tanduk ingkang kathah dipunpanggiaken ing *rubrik* cerkak Kalawarti Panjekar Semangat wedalan wulan Desember 2012.

C. Watesaning Perkawis

Underaning perkawis wonten ing nginggil, perkawisipun taksih wiyar. Awit saking menika, perkawis-perkawis kasebat dipunwatesi mligi perkawis ingkang dipuntliti kemawon. Watesaning panaliten kados ing ngandhap menika.

1. Wujuding tembung tanduk wonten ing *rubrik* cerkak Kalawarti Panjekar Semangat wedalan wulan Desember 2012.
2. Tegesing tembung tanduk wonten ing *rubrik* cerkak Kalawarti Panjekar Semangat wedalan wulan Desember 2012.

D. Wosing Perkawis

Adhedhasar watesaning perkawis ing nginggil menika saged dipunadharaken wosing perkawis. Wosing perkawis wonten ing panaliten menika kados wonten ing ngandhap menika.

1. Kadospundi wujuding tembung tanduk wonten ing *rubrik* cerkak Kalawarti Panjekar Semangat wedalan wulan Desember 2012?

2. Menapa tegesing tembung tanduk wonten ing *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012?

E. Ancasing Panaliten

Adhedhasar wosing perkawis ingkang sampun dipunandharaken wonten ing nginggil menika, ancasing panaliten kados ing ngandhap menika.

1. Ngandharaken babagan wujuding tembung tanduk wonten ing *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012.
2. Ngandharaken babagan tegesing tembung tanduk wonten ing *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012.

F. Paedahing Panaliten

Asiling panaliten menika kaajab saged nyaosi paedah teoritis saha praktis. Wondene paedah teoritisipun saking panaliten menika saged nambah seserepan bab morfologi mliginipun babagan tembung tanduk. Paedah praktisipun kados wonten ing ngandhap menika.

1. Dados sumbering piwulangan saha nambah seserepan kangge guru ugi murid wonten ing pawiyatan mliginipun bab tata tembung,
2. Dados sumber kangge panaliten salajengipun mliginipun bab basa.

G. Pangertosan Tembung

Gegayutan kaliyan irah-irahan panaliten menika saged kaandharaken pangertosan-pangertosan tembung inggih menika.

1. Tembung

Tembung menika *satuan* ingkang paling ageng saking *morfologi*. Tembung dipunsebat gabungan aksara ingkang gadhah teges ing sawijining basa.

2. Tembung Kriya

Tembung kriya inggih menika tembung ingkang mratelakaken solah bawa utawi tandang damel.

3. Tembung Tanduk

Tembung tanduk inggih menika tembung kriya ingkang jejeripun dados paraga ingkang nindakaken padamelan. Ingkang kalebet tembung tanduk inggih menika sedaya tembung kriya ingkang pikantuk ater-ater hanuswara; {m-}, {n-}, {ng-}, saha {ny-}.

4. Rubrik Cerkak

Rubrik cerkak minangka salah satunggaling *rubrik* wonten ing kalawarti Panjebar Semangat. Cerkak inggih menika cariyos fiksi ingkang nyariosaken babagan pagesangan menapa dene cariyos pengalamaning pagesangan, cekak cariyosipun lan boten wonten candhakipun.

5. Kalawarti Panjebar Semangat

Kalawarti Panjebar Semangat kawedalaken wonten ing wewengkon Surabaya, Jawi Wetan. Kalawarti Panjebar Semangat kawedalaken sepisanan dening swargi Dr. Soetomo, ingkang madegaken saha mandhegani *organisasi* Boedi Oetomo. Kalawarti Panjebar Semangat kawetokaken saben dinten Setu seminggu sepisan. Sedaya *rubrik*, warta, saha *informasi-informasi* wonten ing kalawarti Panjebar Semangat seratan migunakaken basa Jawi. Salah satunggaling *rubrik* wonten ing kalawarti Panjebar Semangat inggih menika *rubrik* cerkak.

BAB II GEGARAN TEORI

A. *Morfologi*

1. Pangertosan *Morfologi*

Miturut Mulyana (2007:5) tembung morfologi asalipun saking basa Inggris inggih menika *morphology*, tegesipun cabang ngelmu linguistik ingkang nyinau bab susunan utawi perangan-perangan tembung kanthi *gramatikal*. Jumbuh kaliyan bab menika, Ralibi (wonten ing Mulyana, 2007:5) mratelakaken tegesipun tembung morfologi sejatosipun asalipun saking basa Yunani, kanthi gabungan antawisipun *morphe* ingkang tegesipun wujud, saha *logos* tegesipun ngelmu. Ramlan (1988:15) ngandharaken morfologi menika perangan saking ngelmu basa ingkang nyinau seluk beluk tembung sarta ewahipun wujud tembung. Salajengipun Nurhayati (2001:2) mratelakaken morfologi inggih menika “*cabang linguistik yang membicarakan atau mengidentifikasi seluk beluk pembentukan kata*”. Morfologi inggih menika cabang linguistik ingkang mratelakaken babagan *seluk beluk* pandhapuking tembung.

Wondene Verhaar (2008:97) ngandharaken pangertosan *morfologi* inggih menika satunggaling ngelmu basa ingkang ngrembag bab satuan-satuan dhasaring basa minangka satuan gramatikal. Satuan gramatikal menika ingkang dipunwastani morfem. Jumbuh kaliyan bab menika, Moeliono (2001:755) ngandharaken pangertosan morfem inggih menika satunggaling wujud basa ingkang paling alit, tegesipun relatif stabil, saha boten saged dipunbagi dados perangan-perangan langkung alit. Adhedhasar pamanggih para *ahli* kasebat saged

dipunpendhet dudutan bilih morfologi menika cabang linguistik ingkang nyinau wujud lan *proses* kadhapuking tembung.

Awit saking menika, panaliten menika kalebet salah satunggaling bidang kajian morfologi inggih menika bab tata tembung mliginipun tembung tanduk. Tuladhanipun tembung tanduk (Mulyana, 2007:58) inggih menika; nulis $\rightarrow$ {n-} + tulis = nulis. Tembung nulis menika kadhapuk saking *prefiks* (awalan) {m-} plus tembung lingga ‘tulis’ $\rightarrow$ nulis.

2. Proses Morfologi

Ramlan (wonten Nurhayati, 2001:8) ngandharaken bilih *proses morfologi* inggih menika proses ewah-ewahaning tembung saking wujud aslinipun dados wujud sanes. Pamanggih Ramlan menika nedahaken bilih *proses morfologi* inggih menika *proses* pandhapuking tembung. Samsuri (1988:190) ngandharaken bab cara pandhapuking tembung-tembung kanthi nggabungaken morfem setunggal kaliyan morfem sanesipun ingkang dipunwastani *proses morfologi*. Pamanggihipun Samsuri menika gayut kaliyan bab pangertosaning proses morfologi. Gayut kaliyan menika, Sudaryanto wonten ing Mulyana (2007:17) mratelakaken proses morfologi umumipun dipunperang dados tiga inggih menika *afiksasi/wuwuhan*, *reduplikasi/rangkep*, saha *pemajemukan/kombinasi*/tembung camboran. Wondene katranganipun kados wonten ing ngandhap menika.

a. Proses Afiksasi (Wuwuhan)

Afiksasi (wuwuhan) inggih menika proses ngraketaken *afiks* wonten ing wujud utawi tembung lingga. Wonten ing Basa Jawi, wuwuhan dipunbedakaken dados ater-ater, seselan, panambang, saha *konfiks* (Nurhayati, 2001:8). Pamanggih

Nurhayati menika boten beda kaliyan pamanggihipun Mulyana. Mulyana (2007:17) ngandharaken bilih anggenipun ndhapuk tembung wonten gangsal cara, inggih menika *prefiks* (ater-ater), *infiks* (seselan), *sufiks* (panambang), *konfiks* saha *afiks gabung*. Sasangka (2001:36) ngginakaken istilah imbuhan bebarengan kangge mastani *konfiks*. Ing ngandhap menika badhe kaandharaken wuwuhan kathi langkung jangkep.

1) Ater-ater

Ater-ater inggih menika proses muwuhaken *morfem tunggal* utawi *kompleks* wonten sawijining tembung lingga. Jinising ater-ater wonten ing Basa Jawi kathah cacahipun. Tuladhanipun inggih menika {di-}, {a-}, N-(ny-), N-(m-), N-(ng-), N-(n-), lsp. Tuladhanipun kados tembung mangan, nangis, nulis, lsp.

2) Seselan

Seselan inggih menika wuwuhan ingkang manggenipun wonten ing tengah tembung. Wonten Basa Jawi, cacahipun seselan wonten 4 inggih menika {-in-}, {-um-}, {-er-}, saha {-el-}. Fungsi seselan menika kangge ndhapuk tembung kaanan utawi tembung kriya. Tuladhanipun kadosta tembung gumantung, linambar, ginambar, lsp.

3) Panambang

Panambang inggih menika wuwuhan ingkang manggenipun wonten ing sawingkinging bentuk dhasar utawi tembung lingganipun. Panambang wonten Basa Jawi inggih menika {-i}, {-ake}, {-a}, {-en}, {-na}, {-ana}, {-an}, saha {-e}. Panambang {-i} saha {-ake} adatipun dipunwuwuhaken kanthi *simulfiks* utawi *konfiks*. Tegesipun, panambang menika boten dipunwuwuhaken piyambak

dhateng sawijining tembung lingga. Tuladha sanesipun tembung ingkang pikantuk panambang inggih menika omahe, openana, tekaa, lsp.

4) Wuwuhan ingkang Awujud *Konfiks*

Konfiks inggih menika jinising wuwuhan ingkang madegipun boten piyambak. Tegesipun anggenipun muwuhi sawijining tembung menika kedah kalihan wuwuhan sanesipun. Tuladhanipun *konfiks* inggih menika {di-/i}, {di-/ake}, {di-/na}, {tak-/i}, {tak-/aken}, lsp. *Konfiks* inggih ngewahi wujud saha jinising tembung. Tuladha tembung ingkang pikantuk wuwuhan *konfiks* sanesipun inggih menika tembung dikandani, dipakani, dipunkersakaken, dilungakake, lsp.

5) Simulfiks

Wontenipun *simulfik* menika minangka proses *morfologi* ingkang sesambetan kaliyan wujud saha teges ugi. Proses menika sejatosipun proses andadosaken setunggal antawisipun ater-ater saha panambang. Jinis saking kalih wuwuhan menika beda pramila saged dipunpisahaken saking bentuk dhasaripun. Anggenipun misah kekalihing wuwuhan menika boten ngrisak struktur saengga beda kaliyan *konfiks*. Tuladhanipun *simulfik* inggih menika ditulis, karasakna, diparani, lsp.

b. Proses Reduplikasi (Pengulangan/Tembung Rangkep)

Miturut Wedhawati (2006:41) bilih pengulangan/tembung rangkep inggih menika proses pandhapuking tembung kanthi ngambali sedaya utawi saperangan saking tembung lingga. Bab pangertosan reduplikasi dipunandharaken dening Wedhawati, wondene Mulyana (2007:42-43) mratelakaken jinising *reduplikasi*

boten namung kanthi ewah-ewahan swanten ananging ugi saged boten kanthi ewah-ewahaning swante. Proses reduplikasi wonten ing Basa Jawi menika dipunperang dados gangsal jinis kados wonten ing ngandhap menika.

- 1) Dwilingga inggih menika tembung rangkep ingkang pandhapukipun kanthi ngambali sedaya perangan saking morfem asal. Tuladhanipun; mlaku-mlaku.
- 2) Dwilingga salin swara inggih menika tembung rangkep ingkang pandhapukipun kanthi ngambali sedaya perangan saking morfem asal saha kanthi ewah-ewahan swanten. Tuladhanipun; bola-bali.
- 3) Dwipurwa inggih menika tembung rangkep ingkang pandhapukipun kanthi ngambali perangan silabe sepisanan saking morfem asal. Tuladhanipun; lelembut, sesepuh.
- 4) Dwipurwa salin swara inggih menika tembung rangkep ingkang pandhapukipun kanthi ngambali perangan silabe sepisanan saking morfem asal kanthi ewah-ewahan swanten. Tuladhanipun; tetulung, lelara.
- 5) Dwiwasana inggih menika tembung rangkep ingkang pandhapukipun kanthi ngambali perangan silabe wonten ing pungkasaning tembung. Tuladhanipun; cengenges, jelalat, jegeges.

c. Proses Pemajemukan (Kompositum/Camboran)

Sasangka (1989:79) mratelakaken pangertosaning *proses pemajemukan* utawi *kompositum* utawi camboran inggih menika proses kalih tembung utawi langkung ingkang dipunraketaken dados setunggal tembung enggal ugi gadhah teges enggal. Wondene bab asiling kompositum dipunandharaken dening Adisumarto (wonten ing Mulyana, 2007:45) inggih menika proses pemajemukan

saged ndhapuk tembung camboran (*compound word*). Tembung camboran menika dipunperang dados kalih kados wonten ing ngandhap menika.

a) Tembung Camboran Wutuh

Tembung camboran wutuh inggih menika tembung camboran ingkang kadadosan saking wujud dhasar ingkang wutuh. Tuladhanipun: rasa singa, randha royal, mata kebo, lsp.

b) Tembung Camboran Tugel

Tembung camboran tugel inggih menika tembung camboran ingkang kadadosan saking wujud dhasar ingkang dipuncekakaken. Tuladhanipun: thukmis, bulik, lsp.

B. Tembung

1. Pangertosan Tembung

Miturut Wedhawati (2006:37) tembung inggih menika *satuan lingual* ingkang langkung alit ing tata ukara. Kawontenan tembung asipat *mendua*: tembung saged wonten ing deskripsi morfologi utawi deskripsi sintaksis. Wonten ing sintaksis, tembung inggih menika *satuan lingual* bebas ingkang paling alit.

Nurlina, dkk. (2004:8) mratelakaken tembung (*word*) inggih menika *satuan* basa ingkang saged madeg piyambak, kadadosan saking morfem tunggal utawi gabungan morfem. Miturut Chaer (1994:162), tembung inggih menika *satuan* basa ingkang nggadhahi setunggal pangertosan; utawi tembung menika *deretan huruf* ingkang dipunapit kalih spasi lan nggadhahi setunggal pangertosan. Tembung ugi saged dipunsebat morfem bebas. Sasangka (2001:34) nggadhahi pamanggih bilih tembung inggih menika reroncening swanten ingkang

dipunwedharaken saking lebeting lisan ingkang nggadhahi teges. Tegesipun, reroncening swanten ingkang medal saking lisan ingkang boten wonten tegesipun menika boten dipunwastani tembung.

Ramlan (1987:33) ngandharaken bilih tembung menika kalih jinis satuan, inggih menika *satuan fonologik* lan *satuan gramatik*. Satuan fonologik, tembung dumadi saking setunggal utawi mapinten-pinten suku, lan suku kasebat dumadi saking setunggal utawi mapinten-pinten fonem. Saking andharan ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih tembung inggih menika satuan ingkang paling ageng saking *morfologi*.

2. Jinising Tembung

Wedhawati (2006:37) mratelakaken pangertosan tembung inggih menika *satuan lingual* paling alit wonten ing tata ukara. Wondene Ramlan (wonten ing Mulyana, 2007:12) ngandharaken bab ingkang gegayutan kaliyan wujuding tembung inggih menika satuan lingual basa ingkang kaperang saking setunggal morfem utawi langkung saking setunggal morfem. Bab jinising tembung wonten ing Basa Jawa dipunandharaken dening Suhono kaliyan Padmosoekotjo (wonten ing Mulyana, 2007:49). Jinising tembung menika dipunperang dados sedasa kados wonten ing ngandhap menika.

1) Tembung Aran

Tembung ingkang nerangaken barang/perkakas, ingkang awujud kongkrit saha abstrak. Tuladhanipun tembung aran inggih menika; meja, roti.

2) Tembung Sesulih

Tembung ingkang nggantos kalenggahanipun tiyang, barang/perkakas, papan, wekdal. Tuladhanipun tembung sesulih inggih menika; aku, dheweke.

3) Tembung Wilangan

Tembung ingkang nerangaken wilangan. Tuladhanipun tembung wilangan inggih menika; telu, selawe.

4) Tembung Panggandheng

Tembung ingkang ngraketaken satunggaling tembung kaliyan tembung sanesipun. Tuladhanipun tembung panggandheng inggih menika; lan, karo.

5) Tembung Ancer-ancer

Tembung ingkang miwiti tembung sanesipun saha gadhah teges pratandha asal-usul, papan, kausalitas. Tuladhanipun tembung ancer-ancer inggih menika; ing, saka.

6) Tembung Panyilah/Sandhang

Tembung ingkang nerangaken status, tiyang, kewan. Tuladhanipun tembung panyilah inggih menika; sang, si, Hyang.

7) Tembung Panguwuh

Tembung ingkang gadhah teges seruan saha ungkapan verbal ingkang asipat emotif. Tuladhanipun tembung panguwuh inggih menika; lho, aduh, hore.

8) Tembung Katrangan

Tembung ingkang nerangaken perdikat saha tembung sanesipun. Tuladhanipun tembung katrangan inggih menika; wingi, durung.

9) Tembung Kanaan

Tembung ingkang nerangaken kaananipun barang/perkakas utawi sanesipun. Tuladhanipun tembung kaanan inggih menika; ayu, ijo, jero.

10) Tembung Kriya/*Kerja/Verba*

Tembung ingkang nerangaken saha gadhah teges perbuatan, pakaryan. Tuladhanipun tembung kriya inggih menika; turu, mangan.

Saking sedasa jinising tembung kalawau, ingkang gayut kaliyan perkawis ingkang dipunrembag wonten ing panaliten menika inggih menika tembung kriya utawi *verba*. Tembung kriya kaperang dados kalih, inggih menika tembung kriya tanduk saha tembung kriya tanggap. Tembung kriya tanduk inggih menika tembung kriya ingkang jejeripun nggadhahi peran minangka paraga ingkang dipunkengingi padamelan. Menawi tembung kriya tanggap inggih menika tembung kriya ingkang jejeripun dados *penderita*.

C. Tembung Tanduk

1. Pangertosan Tembung Tanduk

Tembung kriya tanduk inggih menika tembung kriya ingkang minangka paraga ingkang dipunkengingi padamelan (Mulyana, 2007:57). Pamanggih menika sami kaliyan pamanggihipun Sasangka. Sasangka (2007:101) ngandharaken bilih tembung kriya tanduk inggih menika tembung kriya ingkang jejeripun dados paraga. Kekalih ahli nggadhahi pamanggih ingkang sami bilih tembung kriya menika madeg dados jejer wonten sawijining ukara. Setyanto (2007:103) ngandharaken bilih tembung tanduk (*kata kerja aktif*) menika tembung kriya ingkang dipunparingi ater-ater hanuswara (aksara irung/sengau/nasal): {m-}, {n-}, {ny-}, {ng-}. Salajengipun Antunshono (1953:37) mratelakaken bilih

tembung tanduk menika sawenehing tembung sagedipun mratelakaken kriya, kedah dipunwuwuhi ater-ater hanuswara.

Saking pamanggih ing nginggil saged dipunpendhet dudutan bilih tembung kriya tanduk inggih menika tembung kriya ingkang jejeripun dados paraga ingkang nindakaken pakaryan. Tembung kriya tanduk titikanipun inggih menika ngginakaken ater-ater hanuswara. Ater-ater hanuswara inggih menika: {m-}, {n-}, {ng-}, saha {ny-}. Tuladhanipun inggih menika; {n-} + tangis → nangis, {m-} + pangan → mangan, {ny-} + sambel → nyambel, {ng-} + kancing → ngancing, lan sanesipun (Mulyana, 2007:19).

Sasangka (1989:85) kaliyan Mulyana (2007:58) ngandharaken jinising tembung kriya tanduk kaperang dados kalih inggih menika kriya tanduk mawa lesan saha kriya tanduk tanpa lesan ingkang kaandharaken ing ngandhap menika.

a. Kriya tanduk mawa lesan

Kriya tanduk mawa lesan (*kata kerja aktif transitif*) inggih menika tembung kriya ingkang mbetahaken utawi ngedahaken wontenipun lesan (*objek*). Miturut Mulyana (2007:58) tembung kriya tanduk mawa lesan menika ngginakaken ater-ater hanuswara ({m-}, {n-}, {ng-}, {ny-}), ater-ater hanuswara plus *sufiks* -i (m-/n-/ng-/ny-...-i), utawi *sufiks* -ake/-ke (m-/n-/ng-/ny-...-ake/-ke). Tuladhanipun tembung tanduk mawa lesan kadosta: nabrak, nabok, menthung, ngedol, nuthuk, nyiram, ngetung, ngisi, nyapu, mbalang, lan sanesipun.

b. Kriya tanduk tanpa lesan

Kriya tanduk tanpa lesan (*kata kerja aktif intransitif*) inggih menika tembung kriya ingkang mboten mbetahaken utawi mboten ngedahaken

wontenipun lesan. Miturut Mulyana (2007:58) tembung kriya tanduk tanpa lesan menika ngginakaken ater-ater hanuswara ({m-}, {n-}, {ng-}, {ny-}), maN-, lan mer-. Tuladhanipun tembung kriya tanduk tanpa lesan inggih menika kadosta: nangis, udud, turu, nggantung, ngguyu, mati, mumpet, lungguh, lan sanesipun.

2. Titikan Tembung Tanduk

Miturut Sasangka (1989:85) kriya tanduk menika kriya ingkang dumadinipun saking tembung lingga dipunater-ateri swara irung (*afiks nasal*). Wondene miturut Mulyana (2007:55) titikan morfologi wonten ing tembung kriya tanduk inggih menika antawisipun; N-D, N-D-I, N-D-ake: ngombe, nibani, nulisake. Lajeng miturut Mulyana (2007:57) *kata kerja aktif* utawi tembung tanduk inggih menika nggadhahi titikan *khas* ngginakaken wuwuhan ater-ater hanuswara inggih menika: {m-}, {n-}, {ng-}, saha {ny-}.

Miturut Sudaryanto (1991:70-71) *verba* utawi umumipun dipunsebat tembung kriya biasanipun tuwuh wonten ing ukara manggeni fungsi predikat (wasesa) kanthi dominan, tuladhanipun tembung inggih menika macul, mangan, saha turu. Salajengipun Wedhawati, dkk (2006:153) *verba aktif* (tembung tanduk) menika nggadhahi *subjek* minangka paraga. Tembung tanduk (*verba aktif*) dipuntandhani kanthi *afiks*; {N-}, {N-/i}, {N-/-(a)ke}, {a-}, {ma-}, {mer-}, {-um-}, {kuma-}, {kapi-}, {kuma-}, {kami-/en}, {mi-/i}, saha {-an}.

a. Wujud {N-}

Ater-ater hanuswara (nasal) gadhah kasagedan ngewahi jinising tembung, inggih menika saged ngewahi tembung lingga dados tembung kriya tanduk (*kata kerja aktif*). Ater-ater hanuswara menawi sumambung ing tembung lingga kathah-

kathahipun tembung lingga menika mesthi lajeng ewah dados tembung kriya tanduk. Tuladha ing ukara ingkang dipunandharaken dening Wedhawati (2006:153) kados ing ngandhap menika.

(1) Simin **ngampleng** kancane.

Tuladha ing nginggil minangka salah satunggaling tuladha tembung tanduk kanthi wuwuhan hanuswara {ng-}. Tembung ingkang kacithak kandel menika nedahaken bilih Simin nindakaken tumindak ngampleng tiyang sanes inggih menika kancanipun piyambak. Tembung ‘ngampleng’ kadhapuk saking wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} + kampleng → ngampleng.

b. Wujud { N-/i }

Tembung lingga rinaketan ater-ater hanuswara (nasal) lan dipunwuwuhi panambang {-i} mesthi ewah dados tembung kriya tanduk. Wuwuhan hanuswara saha panambang {-i} ingkang rumaket ing tembung lingga nggadhahi teges ‘nindakake pakaryan kados ingkang kasebat ing lingganipun tembung ngantos makaping-kaping. Tuladha ing ukara ingkang dipunandharaken dening Wedhawati (2006:154) kados ing ngandhap menika.

(2) Mbok Darmi **nunggoni** anake sing lagi lara.

Tuladha menika minangka salah satunggaling tuladha tembung tanduk kanthi wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} saha panambang -i. Tembung ingkang kacithak kandel menika nedahaken bilih Mbok Darmi nindakaken tumindak nenggoni putranipun ingkang nembe sakit. Tembung ‘nunggoni’ kadhapuk saking wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} + tunggu + {-i} → nunggoni.

c. Wujud { N-/-(a)ke }

Tembung lingga rinaketan ater-ater hanuswara (nasal) lan dipunwuwuhi panambang –ake mesthi ewah dados tembung kriya tanduk utawi *kata kerja aktif*, lan nggadhahi teges (1) ngangge, ndadosaken, utawi njalari sawijining bab dados.... kados kasebat ing lingganipun (*kausatif*), lan (2) nindakaken pakaryan kados ingkang kasebat ing lingganipun tembung kangge tiyang sanes. Tuladha ing ukara ingkang dipunandharaken dening Wedhawati (2006:154) kados ing ngandhap menika.

(3) Ibu **nukok(a)ke** buku adhiku.

Tuladha menika minangka salah satunggaling tuladha tembung tanduk kanthi wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} saha panambang -ake. Tembung ingkang kacithak kandel menika nedahaken bilih Ibu menika nindakaken tumindak mundhutaken buku kangge adhik. Tembung ‘nukokake’ kadhapuk saking wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} + tuku + {-ake} → nukokake.

d. Ater-ater { a- }

Tembung lingga rinaketan ater-ater {a-} mesthi ewah dados tembung kriya tanduk. Tuladha ing ukara ingkang dipunandharaken dening Wedhawati (2006:154) kados ing ngandhap menika.

(4) Dheweke lagi **adus**.

Tuladha ing nginggil minangka salah satunggaling tuladha tembung tanduk kanthi ater-ater {a-}. Tembung ingkang kacithak kandel menika nedahaken tumindak utawi tindakan saweg adus.

e. Ater-ater {ma-}

Tembung lingga rinaketan ater-ater {ma-} lan mesthi ewah dados tembung kriya tanduk. Tuladha ing ukara ingkang dipunandharaken dening Wedhawati (2006:154) kados ing ngandhap menika.

(5) Arjuna **maguru** marang Pandhita Durna.

Tuladha ing nginggil minangka salah satunggaling tuladha tembung tanduk kanthi ater-ater {ma-}. Tembung ingkang kacithak kandel menika nedahaken menawi Arjuna maguru, nindakaken tumindak meguru dhateng tiyang sanes. Tembung maguru saking ater-ater {ma-} + tembung lingga ‘guru’ → maguru.

f. Ater-ater {mer-}

Tembung lingga rinaketan ater-ater {mer-} lan mesthi ewah dados tembung kriya tanduk. Tuladha ing ukara ingkang dipunandharaken dening Wedhawati (2006:154) kados ing ngandhap menika.

(6) Bu Sarta **mertamu** menyang daleme Eyang.

Tuladha menika minangka salah satunggaling tuladha tembung tanduk kanthi ater-ater {mer-}. Tembung ingkang kacithak kandel menika nedahaken tumindak saweg namu. Tembung mertamu kadhapak saking ater-ater {mer-} + tamu → mertamu.

g. Seselan {-um-}

Tembung lingga ingkang pikantuk seselan {-um-} mesthi ewah dados tembung kriya tanduk. Tuladha ing ukara ingkang dipunandharaken dening Wedhawati (2006:154) kados menika.

(7) Raden Damarwulan **lumaku** nganti tekan kraton Majapahit.

Tuladha ing nginggil minangka salah satunggaling tuladha tembung tanduk kanthi seselan {-um-}. Tembung ingkang kacithak kandel menika nedahaken tumindak utawi tindakan mlaku. Tembung lumaku kadhapuk saking tembung laku + (-um-) → lumaku.

h. Ater-ater {kuma-}

Tembung lingga rinaketan ater-ater {kuma-} mesthi ewah dados tembung kriya tanduk. Tuladha ing ukara ingkang dipunandharaken dening Wedhawati (2006:154) kados ing ngandhap menika.

(8) Wong mau **kumawani mlebu** ruang pimpinan.

Tuladha menika minangka salah satunggaling tuladha tembung tanduk kanthi ater-ater {kuma-}. Tembung ingkang kacithak kandel menika nindakaken tumindak kewanen mlebu sawijining papan. Tembung menika kadhapuk saking ater-ater {kuma-} + wani → kumawani.

i. Ater-ater {kapi-}

Tembung lingga rinaketan ater-ater {kapi-} mesthi ewah dados tembung kriya tanduk. Tuladha ing ukara ingkang dipunandharaken dening Wedhawati (2006:154) kados ing ngandhap menika.

(9) Bocah kuwi **kapiadreng** nonton sepakbola.

Tuladha ing nginggil minangka salah satunggaling tuladha tembung tanduk kanthi ater-ater {kapi-}. Tembung ingkang kacithak kandel menika nedahaken tumindak kesenengan nonton bal. Tembung menika kadhapuk saking ater-ater {kapi-} + adreng → kapiadreng.

j. Ater-ater { kami-/en }

Tembung lingga rinaketan ater-ater {kami-} lan dipunwuwuhi panambang –en mesthi ewah dados tembung kriya tanduk. Tuladha ing ukara ingkang dipunandharaken dening Wedhawati (2006:154) kados ing ngandhap menika.

(10) Weruh cacing mau, dheweke **kamigilanen**.

Tuladha ing nginggil minangka salah satunggaling tuladha tembung tanduk kanthi ater-ater {kami-} lan panambang {-en}. Tembung ingkang kacithak kandel menika nedahaken tumindak gila banget. Tembung menika kadhapuk saking ater-ater {kami-} + tembung lingga ‘gila’ + {-en} → kamigilanen.

k. Ater-ater { mi-/i }

Tembung lingga rinaketan ater-ater {mi-} lan dipunwuwuhi panambang –i mesthi ewah dados tembung kriya tanduk. Tuladha ing ukara ingkang dipunandharaken dening Wedhawati (2006:154) kados menika.

(11) Eyang lagi **mituturi** wayahe.

Tuladha ing nginggil menika minangka salah satunggaling tuladha tembung tanduk kanthi ater-ater {mi-} lan panambang -i. Tembung ingkang kacithak kandel menika nedahaken tumindak paring pitutur marang wayahipun. Tembung mituturi kadhapuk saking ater-ater {mi-} + tutur + panambang {-i} → mituturi.

l. Panambang {-an }

Tembung lingga ingkang pikantuk panambang {-an} mesthi ewah dados tembung kriya tanduk. Tuladha ing ukara ingkang dipunandharaken dening Wedhawati (2006:154) kados ing ngandhap menika.

(12) Bocah-bocah lagi **dolanan** neng plataran.

Tuladha ing nginggil minangka salah satunggaling tuladha tembung tanduk kanthi panambang {-an}. Tembung ingkang kacithak kandel menika nedahaken tumindak saweg dolanan. Tembung menika kadhapuk saking tembung lingga 'dolan' + {-an} → dolanan.

Saking andharan ing inggil menika saged dipunpendhet dudutan bilih tembung tanduk menika nggadhahi titikan inggih menika pikantuk utawi ngginakaken wuwuhan ater-ater hanuswara (nasal) inggih menika; {N-} ({m-}, {n-}, {ng-}, {ny-}), {N-/i}, {N-/-(a)ke}. Titikanipun tembung tanduk ingkang asring lan *khas* inggih menika namung pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara (nasal) inggih menika {m-}, {n-}, {ng-}, {ny-}.

3. Wujuding Tembung Tanduk

Wujuding tembung tanduk saged katitik saking tembung-tembung kados ingkang kaandharaken wonten ing ngandhap menika.

a. Tembung Andhahan

Sasangka (1989:31) ngandharaken bilih tembung andhahan menika tembung ingkang sampun ewah saking lingganipun. Tembung andhahan ugi saged dipunsebat tembung lingga ingkang sampun dipunrimbag. Wonten saperangan tembung ingkang sejatosipun sampun dados tembung andhahan, ananging taksih dipunanggep kados tembung lingga. Tembung-tembung kasebat taksih dipunanggep tembung lingga amargi tembung-tembung kasebat taksih saged dipunsukani wuwuhan awujud ater-ater, panambang utawi seselan. Tuladhanipun tembung andhahan inggih menika; mbalang, macul, mulang, nyapu lan sanesipun.

Pangrimbagipun tembung lingga dados tembung andhahan kanthi muwuhaken imbuhan utawi *afiks* ing tembung lingga. Imbuhan abasa Jawa wujudipun kadosta: ater-ater, seselan, panambang, ater-ater lan panambang ingkang dipunwuwuhaken ing tembung lingga kanthi bebarengan.

Sasangka (1989:31) mratelakaken jinising wuwuhan dipunperang dados sekawan, inggih menika; ater-ater (*prefiks*), seselan (*infiks*), panambang (*sufiks*), sarta ater-ater saha panambang dipunwuwuhaken wonten ing tembung kanthi searengan (*konfiks*).

1) Ater-ater (*Prefiks*)

Prefiks inggih menika wuwuhan ingkang dunungipun wonten ing sisih kiwa saking wujud dasaripun (tembung lingga) utawi wuwuhan ingkang dunungipun ing sangajenging tembung. Proses ngraketaken wuwuhan menika dipunwastani *prefiksasi*. *Prefiksasi* inggih menika proses nggabungaken *afiks* ingkang awujud *prefiks* utawi ater-ater kaliyan tembung lingga. Gabunganing ater-ater kaliyan tembung lingga menika ngasilaken wujud turunan (tembung andhahan) ingkang kadadosan saking kalih morfem (Mulyana, 2007:20). Jumbuh kaliyan menika, Sasangka (1989:31-34) ngandharaken bilih ater-ater menika kaperang dados; hanuswara ({ny-}, {m-}, {ng-}, {n-}), tripurusa ({dak-}, {kok-}, {di-}, bawa kuma ({kuma-}, {kami-}, saha {kapi-}) sarta ater-ater sanesipun kadosta {a-}, {ka-}, {ke-}, {sa-}, {pa-}, {pi-}, {pra-}, {pri-}, sarta {tar-}.

2) Seselan (*infiks*)

Seselan miturut Sasangka (1989:43) seselan (*infiks*) inggih menika wuwuhan ingkang dunungipun wonten ing satengahing tembung. Seselan wonten

ing basa Jawi wonten sekawan inggih menika {-um-}, {-in-}, {-er-}, {-el-}. Jumbuh kaliyan bab menika, Mulyana (2007:21) ngandharaken proses anggenipun nggabungaken seselan menika dipunwastani *infiksasi*.

3) Panambang (*sufiks*)

Miturut Sasangka (1989:46) panambang inggih menika wuwuhan ingkang dunungipun wonten ing sawingkinging tembung lingga. Panyeratipun boten saged dipunpisah, kedahipun rumaket kaliyan tembung lingganipun. Jumbuh kaliyan bab menika, Mulyana (2007:26) ngandharaken proses ngraketaken *afiks* ingkang wujudipun panambang kaliyan tembung lingga menika dipunwastani *sufiksasi*. Panambang dipunperang dados wolu, inggih menika; {-e/-ne}, {-an}, {-en}, {-i}, {-ake}, {-a}, saha {-na}.

4) *Konfiks*

Miturut Verhaar (2008:107) *konfiks* menika ugi dipunwastani *simulfiks*, *ambifiks*, utawi *sirkumfiks* ingkang dunungipun wuwuhan wonten ing sisih kiwa saha tengen tembung lingga. Bab menika ugi jumbuh kaliyan pamanggihipun Gummere kaliyan Horn (wonten ing Mulyana, 2007:31) bilih *konfiks*, *ambifiks*, saha *sirkumfiks* menika sami-sami ngraketaken ater-ater saha panambang. Menawi dipuntingali saking asal-usul tembungipun, istilah *konfiks*, *ambifiks*, saha *sirkumfiks* menika saking basa Latin. *Kon-* asalipun saking tembung *confero* ingkang tegesipun kanthi sesarengan (*bring together*), *ambi-* saking tembung *ambo* ingkang tegesipun kekalihipun (*both*), sarta *sirkum-* asalipun saking tembung *circumdo* ingkang tegesipun dipunselehaken wonten ing sakiwa tengenipun (*put around*).

Gayut kaliyan pamanggihipun Gummere kaliyan Horn, wonten ing Mulyana (2007: 38-41) mratelakaken bilih *konfiks* menika wuwuhan ingkang ater-ater saha panambangipun boten saged dipunpisah. Proses ngraketaken ater-ater wonten ing sangajenging utawi kiwanipun tembung lingga saha panambang wonten ing sawingkingipun utawi tengenipun kanthi sesarengan menika kasebat *konfiksasi*.

5) *Simulfiks (afiks gabung)*

Miturut Mulyana (2007:40-42) *simulfiks* inggih menika proses ngraketaken ater-ater saha panambang kaliyan tembung lingga kanthi sesarengan. Ater-ater saha panambangipun beda jinis saengga kedahipun saged dipunpisahaken saking tembung lingganipun. Awit saking menika, *simulfiks* beda kaliyan *konfiks* kados andharan wonten ing ngandhap menika.

Afiks gabung memiliki ciri seperti yang disebutkan diatas yaitu salah satu pemwujudannya bisa dipisah (konfiks: tidak bisa dipisah) dari wujud dasarnya tanpa mengubah atau merusak struktur katanya dan tidak mengubah arti, walau arti kadang berubah tapi tidak berubah secara gramatikal. Sementara itu fungsi afiks gabung adalah memwujud kata kerja pasif.

Miturut Mulyana (2007:41-42) ngandharaken bilih *afiks* gabung nggadhahi titikan kados ingkang dpunsebataken inggih menika salah satunggal kawujudipun saged dipunpisah saking wujud lingganipun tanpa ngewahi *struktur* tembungipun lan mboten ngewahi teges. Ananging paedah saking *afiks* gabung menika ngawujudaken tembung tanggap (*kata kerja pasif*).

Saking andharan bab *simulfiks* kalawau saged kapendhet dudutanipun bilih *afiks* gabung kadadosan saking ater-ater saha panambang ingkang jinisipun beda. *Afiks* gabung fungsipun ndhapuk tembung kriya tanggap. Wujudipun *afiks*

gabung inggih menika {tak-/e}, {tak-/ne}, {tak-/ke}, {tak-/ane}, {tak-/i}, {tak-/na}, {tak-/ana}, {tak-/a}, {dak-/ne}, {dak-/e}, {kami-/en}, {kok-/i}, {kok-/ake}, {kok-/ana}, {di-/i}, {di-/a}, {di-/ana}, saha {di-/ake}.

b. Tembung Rangkep

Miturut Antunsuhono (1960:58) kaliyan Setiyanto (2010:81) tembung rangkep inggih menika tembung ingkang dipunucapaken ambal kaping kalih. Tembung ingkang dipunambali menika saged saperangan utawi sedayanipun. Sasangka (1989:75) ngandharaken tembung dwilingga inggih menika tembung lingga ingkang dipunrangkep. Tuladhanipun tembung dwilingga inggih menika; takon-takon, gedhe-gedhe, wotak-watuk, celak-celuk lan sanesipun.

Miturut Wedhawati (2006:41) bilih tembung rangkep inggih menika proses pandhapuking tembung kanthi ngambali sedaya utawi saperangan saking tembung lingga (wujud dasar). Bab pangertosan *reduplikasi* dipunandharaken dening Wedhawati wondene Mulyana (2007:42-43) mratelakaken jinising *reduplikasi* boten namung kanthi ewah-ewahan swanten ananging ugi saged boten kanthi ewah-ewahaning swanten. Miturut Mulyana (2007:42) proses *reduplikasi* wonten ing Basa Jawi menika langkung kathah lan *variatif* kados wonten ing ngandhap menika.

- 1) Dwilingga inggih menika tembung rangkep ingkang pandhapukipun kanthi ngambali sedaya perangan saking morfem asal. Tuladhanipun; mlaku-mlaku.
- 2) Dwilingga salin swara inggih menika tembung rangkep ingkang pandhapukipun kanthi ngambali sedaya perangan saking morfem asal saha kanthi ewah-ewahan swanten. Tuladhanipun; bola-bali.

- 3) Dwipurwa inggih menika tembung rangkep ingkang pandhapukipun kanthi ngambali perangan silabe sepisanan saking morfem asal. Tuladhanipun; lelembut, sesepuh.
- 4) Dwipurwa salin swara inggih menika tembung rangkep ingkang pandhapukipun kanthi ngambali perangan silabe sepisanan saking morfem asal kanthi ewah-ewahan swanten. Tuladhanipun; tetulung, lelara.
- 5) Dwiwasana inggih menika tembung rangkep ingkang pandhapukipun kanthi ngambali perangan silabe wonten ing pungkasaning tembung. Tuladhanipun; cengenges, jelalat, jegeges.

4. Tegesing Tembung Tanduk

Pirembagan wonten ing panaliten menika ngengingi wujuding tembung tanduk saha tegesing tembung tanduk. Ananging wonten ing panaliten menika ngandharaken makna utawi tegesipun tembung tanduk kanthi ningali utawi gumantung saking wuwuhan ingkang rumaket wonten ing tembung lingganipun. Miturut Wedhawati, dkk (2006:126-150) tembung tanduk (*verba aktif*) nggadhahi maneka warna makna utawi teges kados ing ngandhap menika.

a. Wujud {N-}

1. Menawi lingganipun tembung aran (*nomina*), *verba* wujud {N-} nggadhahi teges:
  - a. ‘nindakaken tumindak ingkang gegayutan kaliyan menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’, tuladhanipun:

nggambar (gambar ‘*gambar*’ + N-) ‘*menggambar*’

nggunting (gunting ‘*gunting*’ + N-) ‘*menggunting*’

nggule (gule ‘gulai’ + N-) ‘*menggulai*’

- b. ‘ngandhut utawi ngemot ingkang dipunsebataken ing lingganipun’,

tuladhanipun:

nglenga (lenga ‘*minyak*’ + N-) ‘*berminyak*’

mbanyu (banyu ‘*air*’ + N-) ‘*berair, atau menjadi air*’

nggajih (gajih ‘*lemak*’ + N-) ‘*berlemak*’

- c. ‘numpak utawi nitih menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’,

tuladhanipun:

ngepit (pit ‘*sepeda*’ + N-) ‘*bersepeda*’

nyepur (sepur ‘*kereta api*’ + N-) ‘*naik kereta api*’

mbecak (becak ‘*becak*’ + N-) ‘*naik becak*’

- d. ‘mainaken utawi nyuwantenaken menapa ingkang dipunsebataken ing wujud

lingganipun’, tuladhanipun:

nyuling (suling ‘*seruling*’ + N-) ‘*meniup seruling*’

nggitar (gitar ‘*gitar*’ + N-) ‘*memainkan gitar*’

miano (piano ‘*piano*’ + N-) ‘*memainkan piano*’

- e. ‘nindakaken padamelan kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken

ing lingganipun’, tuladhanipun:

nyemir (semir ‘*semir*’ + N-) ‘*menyemir*’

nglabur (labur ‘*kapur*’ + N-) ‘*mengapur*’

ngrabuk (rabuk ‘*pupuk*’ + N-) ‘*memupuk*’

- f. ‘nindakaken padamelan utawi dados menapa ingkang dipunsebataken ing

lingganipun’, tuladhanipun:

nguli (kuli 'buruh' + N-) 'melakukan pekerjaan sebagai buruh'

nyopir (sopir 'sopir' + N-) 'melakukan pekerjaan sebagai sopir'

- g. 'ngedalaken samubarang *konkrit* ingkang dipunsebataken ing lingganipun',
tuladhanipun:

ngendhog (endhog 'telur' + N-) 'bertelur'

nguyuh (uyuh 'kencing' + N-) 'mengeluarkan air kencing'

manak (anak 'anak' + N-) 'beranak'

- h. 'ngedalaken swanten ingkang dipunsebataken ing lingganipun', tuladhanipun:

ngoceh (oceh 'kicau' + N-) 'berkicau'

njegog (jegog 'gonggong' + N-) 'menggonggong'

mbengingeh (bengingih 'ringkik' + N-) 'meringkik'

2. Menawi wujud lingganipun tembung watak utawi sifat (*adjektiva*), tembung
kriya wujud {N-} ngandharaken teges 'nglampahi tumindak kados dene
menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun', tuladhanipun:

nyedhak (cedhak 'dekat' + N-) 'mendekat'

ngadoh (adoh 'jauh' + N-) 'menjauh'

ngedan (edan 'gila' + N-) 'berbuat seolah-olah gila'

3. Menawi wujud lingganipun arupi tembung kriya (*verba*), *verba* wujud {N-}
ngandharaken teges 'nindakaken tumindak ingkang dipunsebataken ing
lingganipun'. Tuladhanipun:

njaga (jaga 'jaga' + N-) 'menjaga'

nuku (tuku 'beli' + N-) 'membeli'

nunggu (tunggu 'tunggu' + N-) 'menunggu'

4. Menawi wujud lingganipun tembung wilangan (*numeralia*), *verba* wujud {N-} ngandharaken teges ‘mengeti ganep ingkang dipunsebataken ing lingganipun’.

Tuladhanipun:

nyatus (satus ‘*seratus*’ + N-) ‘*memperingati genap seratus hari kematian seseorang*’

nyewu (sewu ‘*seribu*’ + N-) ‘*memperingati genap seribu hari kematian seseorang*’

matangpuluh (patangpuluh ‘*empat puluh*’ + N-) ‘*memperingati genap empat puluh hari kematian seseorang*’

Tuladha-tuladha ing inggil menika kalawau kapethik saking Wedhawati (2006:137-139).

b. Wujud {N-/-(a)ke}

1. Menawi wujud lingganipun menika *adjektiva*, *verba* wujud N-/-(a)ke ngandharaken teges ‘*kausatif aktif*’ (andadosaken sawijining kados dene ingkang dipunsebataken ing lingganipun)’. Tuladhanipun:

ngunggah(a)ke (unggah ‘*naik*’ + N-/-(a)ke ‘*menaikkan*’

ngubeng(a)ke (mubeng ‘*putar*’ + N-/-(a)ke ‘*memutarkan*’

nggampang(a)ke (gampang ‘*mudah*’ + N-/-(a)ke) ‘*memudahkan*’

2. Menawi wujud lingganipun tembung aran (*nomina*), *verba* wujud N-/-(a)ke nggadhahi teges ‘*benefaktif aktif*’ (nindakaken tumindak kangge tiyang sanes)’. Tuladhanipun:

Tuladhanipun:

nurok(a)ke (turu ‘*tidur*’ + N-/-(a)ke) ‘*menidurkan*’

nangek(a)ke (tangi ‘*bangun*’ + N-/-(a)ke) ‘*membangunkan*’

madah(a)ke (wadah ‘*wadah*’ + N-/-(a)ke) ‘*mewadahkan*’

nyarung(a)ken (sarung ‘*sarung*’ + N-/-(a)ken) ‘*menyarungkan*’

c. Wujud {N-/i}

1. Menawi wujud lingganipun *pangkal verba*, *verba* wujud {N-/i} nggadhahi teges ‘nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun’, tuladhanipun:

ngonceki (oncek ‘*kupas*’ + N-/i) ‘*mengupas*’

ngwenehi (weneh ‘*beri*’ + N-/i) ‘*memberi*’

ngekeki (kek ‘*beri*’ + N-/i) ‘*memberi*’

nggoceki (gocek ‘*pegang*’ + N-/i) ‘*memegang*’

2. Menawi wujud lingganipun *verba*, *verba* wujud {N-/i} nggadhahi teges:

- a. ‘nindakaken tumindak ingkang dipunsebataken ing lingganipun ing *objek* (lesan)’, tuladhanipun:

nglungani (lunga ‘*pergi*’ + N-/i) ‘*meninggalkan pergi*’

nglunguhi (lunguh ‘*duduk*’ + N-/i) ‘*menduduki*’

nuroni (turu ‘*tidur*’ + N-/i) ‘*meniduri*’

- b. ‘(lesan) kenging kadadosan ingkang dipunsebataken ing lingganipun kanti mboten sengaja’, tuladhanipun:

nibani (tiba ‘*jatuh*’ + N-/i) ‘*menjatuhi*’

ngrubuhi (rubuh ‘*roboh*’ + N-/i) ‘*merobohi*’

njugrugi (jugrug ‘*runtuh*’ + N-/i) ‘*meruntuhi*’

3. Menawi wujud lingganipun *nomina*, *verba* wujud {N-/i} nggadhahi teges:

- a. ‘nyukani utawi nganggekaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’, tuladhanipun:

nguyahi (uyah ‘*garam*’ + N-/i) ‘*menggarami*’

ngemuli (kemul ‘*selimut*’ + N-/i) ‘*menyelimuti*’

nandhatangani (tandha tangan ‘*tanda tangan*’ + N-/i) ‘*menandatangani*’

- b. ‘ngambal-ambali nindakaken tindakan nglebetaken samubarang wonten ing ingkang dipunsebataken ing lingganipun, tuladhanipun:

madhahi (wadiah ‘*wadah*’ + N-/i) ‘*mewadahi*’

nganthongi (kanthong ‘*kantung*’ + N-/i) ‘*mengantongi*’

ngamplopi (amplop ‘*amplop*’ + N-/i) ‘*memberi amplop*’

- c. ‘nindakaken tumindak kanthi ngginakaken piranti ingkang dipunsebataken ing lingganipun’, tuladhanipun:

nyerbeti (serbet ‘*serbet*’ + N-/i) ‘*menyerbeti*’

njungkat (jungkat ‘*sisir*’ + N-/i) ‘*menyisir*’

nyulaki (sulak ‘*kemucing*’ + N-/i) ‘*membersihkan debu dengan kemucing*’

4. Menawi wujud lingganipun *adjektiva*, *verba* wujud {N-/i} nggadhahi teges.

- a. ‘andadosaken sawijining kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun’, tuladhanipun:

ngregedi (reged ‘*kotor*’ + N-/i) ‘*mengotori*’

manasi (panas ‘*panas*’ + N-/i) ‘*memanasi*’

nelesi (teles ‘*basah*’ + N-/i) ‘*membasahi*’

- b. ‘ndamel dados langkung tinimbang ingkang dipunsebataken ing lingganipun’, tuladhanipun:

ngandeli (kandel ‘tebal’ + N-/i) ‘menebalkan’

njeroni (jero ‘dalam’ + N-/i) ‘membuat lebih dalam’

5. Menawi wujud lingganipun *numeralia*, *verba* wujud N-/i nggadhahi teges ‘mengeti ganep petungan ingkang dipunsebataken ing lingganipun’, tuladhanipun:

mitoni (pitu ‘tujuh’ + N-/i) ‘menujuh bulan (kehamilan)’

mitungdinani (pitung dina ‘tujuh hari’ + N-/i) ‘menujuh hari (kematian)’

nyelapani (selapan ‘tiga puluh lima hari’ + N-/i) ‘selamatan tiga puluh hari (kelahiran)’

Tuladha-tuladha ing inggil menika kalawau kapethik saking Wedhawati (2006:139-142).

d. Wujud {mi-/i}

Verba {mi-/i} kalebet *verba aktif transitif* ingkang mratelakaken teges ‘nindakaken tumindak ingkang gegayutan kaliyan ingkang dipunsebataken ing lingganipun’, tuladhanipun;

mitulungi {tulung ‘tolong’ + mi-/i} ‘menolong’

mituturi {tutur ‘tutur’ + mi-/i} ‘menasihati’

miwiti {wiwit ‘mulai’ + mi-/i} ‘menghasilkan’

e. Teges Verba Ulang

1. Makna utawi teges *verba ulang* penuh tanpa ewahan vokal
  - a. Mratelakaken teges ‘tumindak ingkang dipunlampahaken kanthi ngambal-ambali’, tuladhanipun;

awe-awe {awe ‘lambai’ + U} ‘melambai-lambaikan tangan’

iris-iris {iris 'iris' + U} 'mengiris-iris'

tudhing-tudhing {tudhing 'tunjuk' + U} 'menunjuk-nunjuk'

b. mratelakaken teges 'kausatif', tuladhanipun:

beres-beres {beres 'rapi' + U} 'membuat jadi rapi'

resik-resik {resik 'bersih' + U} 'membuat jadi bersih'

c. mratelakaken teges 'intensitas', tuladhanipun; teka-teka, lunga-lunga.

2. Makna utawi teges *verba ulang penuh* mawi ewahan vokal

Verba wujud ulang penuh mawi ewahan vokal mratelakaken teges 'tumindak ingkang dipunlampahaken ngambal-ambali kanthi tenggang wekdal antawis tumindak *relatif* dangu', tuladhanipun:

ida-idu {idu 'ludah' + Upv} 'berulang-ulang meludah'

tura-turu {turu 'tidur' + Upv} 'berulang-ulang tidur'

3. Makna *verba ulang Parsial*

Makna *verba ulang parsial* kadadosan ing *verba ulang parsial* ingkang wujud dasaripun arupa wujud bebas tunggal utawi *kompleks*. Ing ngandhap menika makna *verba ulang parsial*.

Menawi wujud dasaripun *nomina*, *verba ulang parsial* mratelakaken makna.

a. 'tumindak ingkang dipunlampahaken makaping-kaping', tuladhanipun:

niban-nibani {nibani 'menjatuhi' + Up} 'menjatuhi berulang kali'

nukok-nukokake {nukokake 'membelikan' + Up} 'membelikan berulang kali'

'tindakan *kesalingan*', tuladhanipun: tendhang-tinendhang

4. Makna *verba kombinasi*

- a. Mratelakaken teges ‘nglampahi tumindak kanthi sambung sinambung ingkang boten dipunsengaja’, tuladhanipun; kelara-lara, kelunta-lunta.
- b. Mratelakaken teges ‘tumindak sambung sinambung, tuladhanipun; ngarep-arep, ngangah-angah.
- c. Mratelakaken teges ‘tindakan kesalingan’, tuladhanipun; antem-anteman.
- d. Mratelakaken teges ‘ngangge menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’, tuladhanipun; jas-jasan, rok-rokan
- e. Mratelakaken teges ‘nitih menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun kanthi prasaja’, tuladhanipun; pit-pitan, becak-becakan.

Tuladha-tuladha ing inggil menika kalawau kapethik saking Wedhawati (2006:143-150).

D. *Rubrik Cerkak*

Rubrik cerkak minangka salah satunggaling *rubrik* wonten ing kalawarti Panjebar Semangat. Cerkak menika cariyos ingkang cekak. Cerkak inggih menika karangan ingkang cekak ingkang wujudipun prosa. Cerkak inggih menika cariyos *fiksi* ingkang nyariosaken babagan pagesangan menapa dene cariyos pengalamaning pagesangan, cekak cariyosipun lan boten wonten candhakipun, cariyosipun ugi mentes, boten dawa-dawa, boten boros, namung ngrembag setunggal bab kemawon.

E. Kalawarti Panjebar Semangat

Kalawarti Panjebar Semangat kawedalaken wonten ing wewengkon Surabaya, Jawi Wetan. Kalawarti Panjebar Semangat kawedalaken sepisanan dening swargi Dr. Soetomo, ingkang madegaken saha mandhegani *organisasi* Boedi Oetomo. Kalawarti Panjebar Semangat kawetokaken saben dinten Setu seminggu sepisan. Sedaya *rubrik*, warta, saha *informasi-informasi* wonten ing kalawarti Panjebar Semangat seratan migunakaken basa Jawi. Salah satunggaling *rubrik* wonten ing kalawarti Panjebar Semangat inggih menika *rubrik* cerkak.

F. Nalaring Pikir

Morfologi minangka cabang ngelmu basa ingkang nyinau bab morfem. *Morfologi* ugi ngrembag bab *proses* ewah-ewahaning wujud tembung. Proses ewah-ewahaning tembung menika ingkang dipunsebat *proses morfologi*. Adhedhasar wujudipun, tembung kaperang dados kalih inggih menika tembung andhahan saha tembung rangkep. Jinising tembung kaperang dados sedasa, salah satunggalipun inggih menika tembung kriya. Tembung kriya menika minangka tembung ingkang mratelakaken saha nggadhahi teges tumindak utawi pakaryan. Tembung kriya kaperang dados kalih inggih menika tembung tanggap (*kata kerja pasif*) saha *kata kerja aktif* ingkang dipunwastani tembung tanduk.

Tembung tanduk menika nggadhahi wujud saha teges ingkang maneka werni. Wujud tembung tanduk kaperang dados tembung andhahan saha tembung rangkep. Wondene tegesing tembung tanduk menika wonten maneka werni miturut wuwuhan ingkang rumaket ing tembung lingga. Awit saking menika,

panaliten menika ngrembag bab wujud saha tegesing tembung tanduk, mliginipun wonten ing *rubrik* cerkak kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Caranipun nganalisis wujud saha tegesing tembung tanduk menika kanthi merang tembung ingkang kalebet tembung tanduk.

G. Panaliten Ingkang Jumbuh

Panaliten ingkang ingkang jumbuh kaliyan panaliten menika inggih menika panaliten ingkang dipunlampahaken dening Ati Rahmawati (05205241032) mahasiswa Pendidikan Bahasa Daerah taun 2010 kanthi irah-irahan “*Verba Denominal Bahasa Jawa pada majalah Djaka Lodang Tahun 2008 (Kajian Morfologi)*”. Panaliten menika sami-sami naliti babagan morfologi mliginipun babagan tembung kriya (*verba*). Cara panaliten ingkang dipunginakaken ugi sami inggih menika panaliten *deskriptif*. Teknik ngempalaken data kanthi teknik maos saha nyerat. Babagan sumbering panaliten sami inggih menika saking rubrik kalawarti. Ati Rahmawati naliti rubrik kalawarti Djaka Lodang wondene panaliten menika saking kalawarti Panjebar Semangat. Ingkang andadosaken beda antawisipun babagan wosing perkawis, panaliten menika ngrembag babagan wujud saha tegesing tembung tanduk. Wondene panaliten ingkang dipuntindakaken Ati Rahmawati ngrembag babagan ewahipun jinis tembung, proses ewahipun makna, ewahipun tembung, lan fungsi verba denominal basa Jawi.

Panaliten ingkang kaping kalih ingkang jumbuh kaliyan panaliten inggih menika panaliten ingkang naliti ngengingi wujud aktif inggih menika panaliten

ingkang dipuntindakaken dening Ria Fitriana (08205244054) kanthi irah-irahan “*Kalimat aktif dalam cerkak ana sewu Lintang ing kene Majalah Jaya Baya wedalan 21 tahun 2012*”. Panaliten kasebat mendhet fokus panaliten awujud jinis, fungsi, kategori saha peran ukara tanduk (*kalimat aktif*). Panaliten menika gayut kaliyan panaliten kasebat ing inggil amargi sami-sami nganalisis saking wujud aktifipun. Panaliten ingkang kanthi irah-irahan “Tembung Tanduk wonten ing *Rubrik Cerkak Kalawati Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012*”, kontribusi saking panaliten kasebat dipunginakaken satunggal bahan referensi ing panaliten babagan teknik ngangsalaken data. Subjek ingkang dipunkaji ugi sami inggih menika rubrik cerkak wonten ing kalawarti. Ananging ingkang mbedakaken panaliten menika kaliyan panaliten saderengipun, inggih menika wonten ing asiling panaliten, amargi ing panaliten saderengipun naliti ukara *aktif* (ukata tanduk) wondene panaliten menika naliti babagan tembung tanduk (*kata kerja aktif*). Metode ngempalaken data inggih menika ngginakaken teknik maos lan nyerat sarta badhe dipundamel kertu data kangge nggampilaken panaliten.

BAB III

CARA PANALITEN

A. Jinising Panaliten

Panaliten menika ngginakaken *metode deskriptif*. Awit saking menika, jinising panaliten menika kalebet panaliten *deskriptif*. Miturut pamanggihipun Sudaryanto (1988:62) *metode deskriptif* inggih menika *metode* ingkang ngandharaken perkawis kanthi adhedhasar kasunyatanipun. *Metode deskriptif* wonten ing panaliten menika katindakaken kanthi ngandharaken data ingkang awujud ukara ingkang wonten tembung tandukipun ing *rubrik* cerkak kalawarti Panjebur Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data tembung tanduk menika salajengipun dipunrembag bab wujud ing tembung tanduk saha tegesipun tembung tanduk kanthi ningali wuwuhan ingkang rumaket ing tembung lingganiipun.

B. Data saha Sumbering Data

Dhata wonten ing panaliten inggih menika ukara ingkang salebetipun wonten tembung tandukipun. Data tembung tanduk menika ingkang arupi wujud tembung tanduk saha tegesing tembung tanduk. Dene sumbering panaliten inggih menika salah satunggaling *rubrik* wonten ing kalawarti Panjebur Semangat ingkang dipunwedalaken saben dinten Setu seminggu sepisan, inggih menika *rubrik* cerkak. *Rubrik* cerkak kalawarti Panjebur Semangat ingkang dipunginakaken inggih menika cerkak wedalan wulan Desember 2012, ingkang cacahipun wonten sekawan cerkak. Sadangunipun setunggal wulan kasebat wonten sekawan wedalan ateges cerkakipun ugi wonten sekawan irah-irahan

inggih menika; ‘Mencleg’, ‘Mbah Miya kaningaya’, ‘Momong Rasa’, saha ‘Mati Rasa’.

C. Caranipun Ngempalaken Data

Caranipun ngempalaken data wonten ing panaliten menika inggih menika maos saha nyerat. Teknik maos inggih menika panaliti maos sedaya cerkak kanthi cermat, permati saha ngambal-ambali. Panaliti mligi nggatosaken ukara ingkang wonten tembung kriya tandukipun. Teknik maos dipuntindakaken kanthi cara (1) maos cerkak kanthi pratitis saha dipunambali supados langkung *akurat*, (2) nyukani pratandha wonten ing cerkak ingkang wonten tembung tandukipun. Sesampunipun dipunwaos, panaliti ngginakaken teknik nyerat inggih menika panaliti nyerat sedaya ukara ingkang salebetipun wonten tembung tandukipun ingkang dipunpanggihaken wonten ing cerkak. Panaliti nyerat dhata ingkang jumbuh kaliyan panaliten. Cara anggenipun nyerat dipuntindakaken kanthi (1) nyerat ukara ingkang wonten tembung kriya tandukipun wonten ing kertu dhata, (2) nyukani pratandha wonten kertu dhata, (3) tembung tanduk dipunudhar kadospundi pangrimbagipun, (4) negesi tembung tanduk kanthi ningali wuwuhan ingkang rumaket ing tembung lingganipun. Menawi sampun dipuntegesi, dhata lajeng dipunlebetaken ing *tabel analisis* dhata. *Tabel analisis* dhata ugi dipunginakaken kangge mbiyantu anggenipun panaliti ngempalaken dhata miturut wujudipun wuwuhan ingkang ndhapuk tembung tanduk.

D. Pirantining Panaliten

Pirantining panaliten inggih menika piranti ingkang dipunginakaken panaliti wonten ing panaliten. Wonten ing panaliten menika, piranti ingkang dipunginakaken inggih menika *tabel analisis* dhata ingkang dipunbiyantu kaliyan kertu dhata. Kertu dhata menika dipunginakaken kangge nyerat asiling maos supados gampil anggenipun badhe ngrembag ingkang langkung mligi. Wonten ing kertu dhata, tembung ingkang kalebet tembung tanduk menika dipuncithak kandel tembungipun supados nggampilaken nganalisis. Wujuding kertu dhata menika namung prasaja kemawon uger saged kangge nyerat asiling panaliten, wujuding kertu dhata kados ing ngandhap menika.

Tabel 1: Kertu dhata

Sumber	: Mc.PS No. 49: 08.12.2012
No.	: 41
Ukara	: Ing sawijining kalodhangan aku lan Darpayu semayanan ngejak Lina mangan ing rumah makan.
Wujud TT	: Tembung Andhahan {m-} + pangan = mangan Ater-ater hanuswara {m-} plus lingga ‘pangan’ → mangan <div style="text-align: center;"> mangan / \ {N-/m-} pangan </div>
Teges	: nindakaken pakaryan ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun, inggih menika pangan, nindakaken tumindak kanthi ngginakaken pangan utawi nglebetaken pangan wonten ing tutuk.

Katrangan:

PS : Kalawarti Panjebar Semangat

Mc : irah-irahan cerkak ‘Mencleg’

No. 49 : Wedalan kalawarti

08 : Tanggal terbit

12 : Wulan terbit
 2012 : Taun terbit
 41 : Nomer dhata
 TT : Tembung Tanduk

E. Caranipun Nganalisis Data

Panaliten menika ngginakaken cara rimbag saha cara analisis *deskriptif* kanthi ngrembag data ingkang sampun kaimpun. Kanthi cara rimbag inggih menika dipunpendhet ukara ingkang wonten tembung tandukipun, dipunpilah-pilah ingkang kalebet tembung tanduk awujud andhahan utawi rangkep. Lampah salajengipun inggih menika data dipunpilih ingkang kalebet tembung tanduk saha dipunserat wonten ing tabel panyerat data. Data ingkang sampun kapilih salajengipun dipunidentifikasi, sesampunipun dipunidentifikasi, data dipunpanthapantha miturut kategori ingkang sampun dipuntemtokaken. Lajeng tembung tanduk ingkang dipunangsalaken menika dipunudhar kanthi mangsulaken ing tembung lingganipun lajeng tembung dipunrimbag kanthi nyukani wuwuhan. Salajengipun anggenipun negesi tembung tanduk menika kanthi ningali utawi gumantung wuwuhan ingkang rumaket ing tembung lingganipun.

Data ingkang sampun dipunkategorisasi salajengipun dipunpilih ingkang jumbuh kaliyan teori. Data ingkang boten jumbuh kaliyan teori salajengipun dipunreduksi. Sesampunipun data dipunreduksi, data dipunserat wonten ing tabel pangrembag data. Lampah ingkang pungkasan inggih menika ngrembag data kanthi *deskriptif* miturut kategorinipun.

F. Caranipun Ngesahaken Data

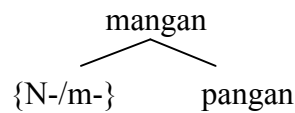
Anggenipun nemtokaken keabsahanipun data wonten ing panaliten menika ngginakaken *uji validitas* saha *uji reliabilitas*. Uji validitas data dipuntindakaken kanthi proses triangulasi teori. Triangulasi inggih menika cara ngesahaken data kanthi ngginakaken samukawis ingkang sanes kejawi data. Ancasipun kangge ngecek saha mbandhingaken data-data ingkang sampun kapanggihaken (Setiyadi, 2006:32).

Jumbuh kaliyan pamanggihipun Setiyadi, uji *validitas* wonten ing panaliten menika ngginakaken triangulasi teori ingkang mbandhingaken data kaliyan teori. Teori ingkang dipunginakaken inggih menika teori morfologi saha semantik. Triangulasi kanthi teori morfologi kangge nemtoaken keabsahanipun data ingkang gegayutan kaliyan wujud ing tembung tanduk inggih menika andhahan saha rangkep. Wondene triangulasi kanthi teori semantik kangge nemtokaken keabsahanipun data ingkang gegayutan kaliyan teges ing tembung tanduk (Wedhawati, 2006:137-142). Ngesahaken dhata ugi kanthi cara rimbag pangrimbag, inggih menika pangrimbagipun tembung kawangsulaken ing tembung lingganipun kanthi nyukani wuwuhan. Lajeng anggenipun negesi tegesipun tembung-tembung tanduk menika kanthi ningali wuwuhan ingkang rumaket ing tembung lingganipun. Tuladhanipun data tembung tanduk ingkang dipuntemtoaken keabsahanipun kados ing ngandhap menika.

*Ing sawijining kalodhangan aku lan Darpaya semayanan ngejak Lina **mangan** ing rumah makan. (Mc/041.PS No. 49: 08.12.2012).*

Tembung tanduk ‘mangan’ menika dipuntemtoaken keabsahan wujudipun kanthi ningali teori morfologi bab wujud ing tembung inggih menika tembung

andhahan. Tembung ‘mangan’ menawi dipunrimbag inggih menika tembung lingga ‘pangan’ pikantuk ater-ater hanuswara {m-} → {m-} + pangan = mangan.

Salajengipun tembung tanduk ‘mangan’ menika dipuntemtokaken keabsahan tegesipun kanthi ningali teori semantik bab tegesing tembung tanduk kanthi ningali wuwuhanipun {N-/m-} inggih menika nindakaken kagiyatan kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun inggih menika ‘pangan’, nindakaken tumindak kanthi ngginakaken pangan, nglebetaken pangan wonten ing tutuk.

Reliabilitas menika dipunginakaken kangge nguji data kanthi teliti. Awit saking menika, panaliten ngginakaken *reliabilitas stabilitas*. *Reliabilitas stabilitas* dipunginakaken kangge ngukur dhata ingkang dipunambali kaping kathah ananging asilipun sami, kanthi sarat data-data ingkang kaukur kaananipun sami ananging wekdalipun beda (Setiyadi, 2006: 126-150). Gegayutan kaliyan *reliabilitas* data inggih menika manggihaken dhata ingkang sami lan mboten manggihaken dhata sanesipun.

BAB IV

ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGANIPUN

A. Asiling Panaliten

Adhedhasar panaliten ingkang sampun dipuntindakaken, saged dipunpendhet asilipun. Wondene panaliten menika sampun kasil manggihaken dhata, babagan tembung tanduk wonten ing *rubrik* cerkak kalawarti Panjebur Semangat wedalan Desember taun 2012. Asiling panaliten kasebat ngandharaken kalih perkawis inggih menika wujuding tembung tanduk saha tegesipun tembung tanduk wonten ing *rubrik* cerkak kalawarti Panjebur Semangat wedalan Desember taun 2012. Ananging tegesing tembung tanduk wonten ing panaliten menika miturut utawi gumantung saking wuwuhan ingkang rumaket ing tembung lingganipun. Pramila anggenipun negesi tembung tanduk menika kanthi ningali wuwuhan (ater-ater saha panambang) ingkang rumaket wonten ing tembung tanduk kasebat. Dhata asiling panaliten kasebat, kaandharaken wonten ing *tabel* wujud saha tegesing tembung tanduk wonten ing *rubrik* cerkak kalawarti Panjebur Semangat ing ngandhap menika.

Tabel 2 : Wujuding saha Tegesing Tembung Tanduk wonten ing Rubrik Cerkak Kalawarti Panjebur Semangat Wedalan Desember 2012

No.	Wujuding Tembung Tanduk	Tegesing Tembung Tanduk	Indikator
1	2	3	4
1.	Tembung Andhahan		
	a. Hanuswara + lingga	Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	<p>Bocah iki kok gumantung nyang aku. Nanging suwe-suwe tak pupus, yen aku bisa nulung wong liya apa tunane? Ndilalah sawise melu tes, aku lan dheweke lulus. (Mc/001.PS No.48)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tembung nulung kalebet tembung tanduk awujud andhahan amargi sampun ewah saking asalipun lan pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {n-}. • Nulung → tembung andhahan (hanuswara + lingga) = {n-} + tulung
	b. Hanuswara + lingga + -i	Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	<p>Aku menehi semangat: “Insya Allah bakal diparingi jodho yen kowe gelem usaha lan tansah nyenyuwun mring Gusti Allah. Gusti Allah mesthi paring dalan. Kudu kowe percaya lan kudznudzon mring Gusti kang Murbeng Dumadi”. (Mc/016.PS No.48)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tembung menehi kalebet tembung tanduk awujud andhahan amargi sampun ewah saking tembung asalipun lan sampun pikantuk wuwuhan sesarengan inggih menika wuwuhan ater-ater hanuswara {m-} saha panambang {-i}.

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
			<ul style="list-style-type: none"> • Menehi → tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) = {m-} + weneh + -i
	c. Hanuswara lingga + -ake +	Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	<p>Karo tandang gawe Srinthil ngramunake nasibe sasuwene iki. (MMK/078.PS No.49)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tembung ngramunake kalebet tembung tanduk awujud andhahan amargi sampun ewah saking tembung asalipun pikantuk wuwuhan sesarengan inggih menika wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} saha panambang {-ake}. • Ngramunake → tembung andhahan (hanuswara + lingga + -ake) = {ng-} + lamun + -ake.
	a. Hanuswara lingga +	Nindakaken pakaryan ingkang gegayutan kaliyan menapa ingkang dipunsebataken lingganipun.	<p>Ibune nyang ruwang tamu karo ngasta baki isi unjukan teh ing cangkir lan nyamikan. (Mc/004.PS No.48)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tembung ngasta kalebet tembung tanduk awujud andhahan amargi sampun ewah saking tembung asalipun lan sampun pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-}. • Ngasta → tembung andhahan (hanuswara + lingga) = {ng-} + asta.
	b. Hanuswara lingga + -i +	Nindakaken pakaryan ingkang gegayutan kaliyan menapa ingkang dipunsebataken lingganipun.	<p>Darpaya tak kethik maneh supaya miwiti omong. . (Mc/029.PS No.48)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tembung miwiti kalebet tembung tanduk awujud -

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
			<p>andhahan amargi sampun ewah saking tembung asalipun lan sampun pikantuk wuwuhan sesarengan inggih menika wuwuhan ater-ater hanuswara {m-} saha panambang {-i}.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Miwiti → tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) = {m-} + wiwit + -i.
	Hanuswara + lingga	Nindakaken tumindak kanthi manggeni menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	<p>Kersane bapak ibu, sawise omah-omah aku lan sisihanku supaya tetep manggon ing daleme. (Mc/011.PS No. 48)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tembung manggon kalebet tembung tanduk awujud andhahan amargi sampun ewah saking tembung asalipun lan pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {m-}. • Manggon → tembung andhahan (hanuswara + lingga) = {m-} + enggon.
	a. Hanuswara + lingga	Nindakaken tumindak ingkang boten dipunsengaja.	<p>Kethayalan tangi, aku weruh ana cah wadon mlungker neng sandhing bak. Sajake dheweke sing mentas nabrak aku sakayange, satemah wong loro padha dene krungkepe. (MaR/154.PS No.52)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tembung nabrak kalebet tembung tanduk awujud andhahan amargi sampun ewah saking tembung asalipun pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {n-}. • Nabrak → tembung andhahan (hanuswara + lingga) = {n-} + tabrak

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
	b. Hanuswara lingga + -i	+	<p>Nindakaken tumindak ingkang boten dipunsengaja.</p> <p>Wangsulane Darpayaya grogi: “Saiki? Mengko aku ngomong apa?”. “Wis gampang, ngomonga ngeterake Masmu arep njaluk ngapura, amarga mau motore nyiprati Ari”. (Mc/023.PS No.48)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tembung nyiprati kalebet tembung tanduk awujud andhahan amargi sampun ewah saking tembung asalipun lan sampun pikantuk wuwuhan sesarengan inggih menika wuwuhan ater-ater hanuswara {ny-} saha panambang {-i}. • Nyiprati → tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) = {ny-} + ciprat + -i.
	a. Hanuswara lingga	+	<p>Nglampahi tumindak kados dene menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.</p> <p>Sambat, jare tangkepe Ari saya adhem lan ngadoh. (Mc/036.PS No.48)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tembung ngadoh kalebet tembung tanduk awujud andhahan amargi sampun ewah saking tembung asalipun lan sampun pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-}. • Ngadoh → tembung andhahan (hanuswara + lingga) = {ng-} + adoh.
	b. Hanuswara lingga + -i	+	<p>Nglampahi tumindak kados dene menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.</p> <p>Nalika mulih, Darpayaya tak kandhani supaya luwih aktif nyedhaki Ari. (Mc/030.PS No.48)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tembung nyedhaki kalebet-

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
			<p>tembung tanduk awujud andhahan amargi sampun ewah saking tembung asalipun lan sampun pikantuk wuwuhan sesarengan inggih menika wuwuhan ater-ater hanuswara {ny-} saha panambang {-i}.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nyedhaki → tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) = {ny-} + cedhak + -i.
	a. Hanuswara lingga +	Nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	<p>Ing sawijining kalodhangan aku lan Darpaya semayanan ngejak Lina mangan ing rumah makan. (Mc/041.PS No.48)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tembung mangan kalebet tembung tanduk awujud andhahan amargi sampun ewah saking tembung asalipun lan sampun pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {m-}. • Mangan → tembung andhahan (hanuswara + lingga) = {m-} + pangan.
	b. Hanuswara lingga + -i	Nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	<p>Lha nek sing ngeroki bojo nem bar kerokan harak bisa piye...ngono lho. (MMK/054.PS No.49)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tembung ngeroki kalebet tembung tanduk awujud andhahan amargi sampun ewah saking tembung asalipun lan sampun pikantuk wuwuhan sesarengan inggih menika wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} saha panambang {-i}.

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
			<ul style="list-style-type: none"> • Ngeroki → tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) = {ng-} + kerok + -i.
	Hanuswara + lingga	Nindakaken pakaryan utawi dados menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	<p>Sawise ngeterake Lina mulih, Darpaya tak omongi: “Dar, olehku njago kowe wis <i>all out</i>. (Mc/042.PS No.48)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tembung njago kalebet tembung tanduk awujud andhahan amargi sampun ewah saking tembung asal lan pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {n-}. • Njago → tembung andhahan (hanuswara + lingga) = {n-} + jago.
	Hanuswara + lingga	Nindakaken pakaryan kanthi tumuju ing sawijining papan.	<p>Tekan protelon lelorone sowang-sawangan nuju papan pegaweyane dhewe-dhewe. (MMK/072.PS No. 49)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tembung nuju kalebet tembung tanduk awujud andhahan amargi sampun ewah saking tembung asal lan pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {n-}. • Nuju → tembung andhahan (hanuswara + lingga) = {n-} + tuju.
	Hanuswara + lingga	Ngedalaken swanten ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	<p>Tinimbang ngoceh rana-rene nganti muruh cangkemku, jebol telakku, jebul tiwas diprekake wae, harak malah nambahi sara. (MaR/144.PS No. 52)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tembung ngoceh kalebet-

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
			<p>tembung tanduk awujud andhahan amargi sampun ewah saking tembung asalipun lan sampun pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-}.</p> <p>• Ngoceh → tembung andhahan (hanuswara + lingga) = {ng-} + oceh.</p>
	Hanuswara + lingga + -i	Nindakaken pakaryan kanthi ngambal-ambali.	<p>Sawijining sore, aku lagi mlebu omah, sisihanku gupuh mapagake karo celathu: “Mas mau ana tilpun saka Bu Darsana, ngabarake yen Dik Darpaya ngamuk, mecahi piring lan kaca-kaca jendhela.(Mc/046.PS No. 48)</p> <p>• Tembung mecahi kalebet tembung tanduk awujud andhahan amargi sampun ewah saking tembung asal lan pikantuk wuwuhan sesarengan inggih menika wuwuhan ater-ater hanuswara {m-} saha panambang {-i}.</p> <p>• Mecahi → tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) = {m-} + pecah + -i.</p>
	Hanuswara + lingga + -i	Nindakaken tumindak kanthi ngambal-ambali ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	<p>Walah Mbah, pancen kula namung gedibal, bendinten nggih trima nadhahi brutu pitik mawon, dhadhane kangge juragane, milane lalen. (MMK/060.PS No.49)</p> <p>• Tembung nadhahi kalebet tembung tanduk awujud andhahan amargi sampun ewah saking tembung -</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
			<p>asalipun lan pikantuk wuwuhan sesarengan inggih menika wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} saha panambang {-i}.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nadhahi → tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) = {n-} + tadhah + -i.
	Hanuswara + lingga + -i	Andadosaken sawijining kados dene ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	<p>Ngono wae sing teka blanja melu kontrang-kantring nambahi kisruh. (MaR/148.PS No.52)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tembung nambahi kalebet tembung tanduk awujud andhahan amargi sampun ewah saking tembung asalipun lan sampun pikantuk wuwuhan sesarengan inggih menika wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} saha panambang {-i}. • Nambahi → tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) = {n-} + tambah + -i.
	a. Hanuswara + lingga + -ake	Nindakaken pakaryan kangge tiyang sanes kados ingkang dipunsebataken lingganipun.	<p>Bapak lan ibu sering ngendikakake rasa syukur lan panuwune marang Gusti Allah, dene wis bisa ngentas putra-putrane. Bisa nyekolahake nganti lulus lan saiki sing loro wis bebrayan. (Mc/007.PS No.48)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tembung nyekolahake kalebet tembung tanduk awujud andhahan amargi sampun ewah saking tembung asalipun lan sampun pikantuk wuwuhan-

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
			<p>sesarengan inggih menika wuwuhan ater-ater hanuswara {ny-} saha panambang {-ake}.</p> <p>• Nyekolahake → tembung andhahan (hanuswara + lingga + -ake) = {ny-} + sekolah + -ake.</p>
	b. Hanuswara + Lingga + -ne	Nindakaken pakaryan kangge tiyang sanes kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	<p>Rabi perlune apa, luwih becik ngentasne anak. (MMK/086.PS No.49)</p> <p>• Tembung ngentasne kalebet tembung tanduk awujud andhahan amargi sampun ewah saking tembung asal lan pikantuk wuwuhan sesarengan inggih menika wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} saha panambang {-ne}.</p> <p>• Ngentasne → tembung andhahan (hanuswara + lingga + -ne) = {ng-} + entas.</p>
2.	Tembung Rangkep		
	a. N-R (Hanuswara + Lingga + R)	Nindakaken pakaryan kanthi ngambal-ambali.	<p>Yen perlu nyembah-nyembah marang sing arep diutangi. (MaR/168.PS No.52)</p> <p>• Tembung nyembah-nyembah kalebet tembung tanduk awujud rangkep amargi sampun ewah saking tembung asalipun lan sampun pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {ny-} saha dipunambali kaping kalih.</p> <p>• Nyembah-nyembah → ny- + sembah + R</p>

Tabel Salajengipun

1	2	3	4
	b. N-R-/ake (Hanuswara + lingga + R + -ake)	Nindakaken pakaryan kanthi ngambal-ambali.	<p>Tangane usag-useg nggosok-gosokake epek-epeke- (MoR/123.PS No.50)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tembung nggosok-gosokake kalebet tembung tanduk awujud rangkep amargi sampun ewah saking tembung asalipun lan sampun pikantuk wuwuhan sesarengan inggih menika wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} saha panambang {-ake} lajeng dipunambali kaping kalih. • Nggosok-nggosokake → {ng-} + gosok + R + -ake.
	N-R-/ake (Hanuswara + lingga + R + -ake)	Andadosaken sawijining kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	<p>Sabisa-bisa aku cecawis sangu kanggo ngentheng-ngenthengake jangkahe mbesuk mecaki dalan rumpil kebak parang curi sing kudu diliwati. (MaR/176.PS No. 52)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tembung ngentheng-ngenthengake kalebet tembung tanduk awujud rangkep amargi sampun ewah saking tembung asalipun lan sampun pikantuk wuwuhan sesarengan inggih menika wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} saha panambang {-ake} lajeng dipunambali kaping kalih. • Ngentheng-ngenthengake → {ng-} + entheng + R + -ake.

Adhedhasar asiling panaliten ing inggil menika wujud ing tembung tanduk wonten ing *rubrik* cerkak kalawarti Panjebar Semangat saged kapanggihaken kalih wujud tembung tanduk inggih menika awujud tembung andhahan saha awujud tembung rangkep. Tembung andhahan ingkang dipunpanggihaken wonten ing panaliten menika kadadosan saking sekawan wujud inggih menika; hanuswara + lingga, hanuswara + lingga + -i, hanuswara + lingga + -ake saha hanuswara + lingga + -ne. Wondene tembung rangkep ingkang dipunpanggihaken wonten ing panaliten menika namung wonten kalih wujud inggih menika; awujud N-R (hanuswara + lingga + R) saha N-R/-ake (hanuswara + lingga + R + -ake). Lajeng tegesing tembung tanduk wonten ing panaliten menika dipuntingali saking wuwuhan ingkang rumaket ing tembung lingganipun. Tegesing tembung tanduk ingkang dipunpanggihaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak kalawarti Panjebar Semangat inggih menika wonten 13 teges ingkang dipunandharaken wonten ing asiling panaliten saha dipunrembag kanthi langkung wiyar wonten ing pirembagan.

B. Pirembagan

Pirembagan saking asiling panaliten menika awujud andharan-andharan perkawis ingkang adhedhasar saking wosing perkawis. Pirembagan saking tembung tanduk menika babagan wujud ing tembung tanduk saha tegesing tembung tanduk wonten ing *rubrik* cerkak kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Perkawis menika badhe dipunandharaken kanthi langkung mligi lan dipundadosaken satunggal antawisipun wujud tembung tanduk saha

tegesipun tembung tanduk supados tumata awit saking dhata ingkang sampun dipunpanggihaken.

1. Wujuding Tembung Tanduk ingkang Awujud Tembung Andhahan

Wujuding tembung tanduk ingkang angka sepisan ingkang dipunpanggihaken ing panaliten inggih menika awujud tembung andhahan. Tembung andhahan inggih menika tembung ingkang sampun ewah saking lingganipun utawi sampun pikantuk wuwuhan. Ewah ingkang dipunkajengaken wonten ing mriki inggih menika tembung lingga ingkang sampun pikantuk ater-ater, seselan, menapa dene panambang. Panaliten menika sampun kasil manggihaken tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan ingkang kadadosan saking hanuswara + lingga, hanuswara + lingga + -i, hanuswara + lingga + -ake saha hanuswara + lingga + -ne. Badhe dipunandharaken wonten ing ngandhap menika.

a. Tembung Tanduk Awujud Andhahan kanthi Teges Nindakaken Pakaryan Kados ingkang Dipunsebataken ing Lingganipun

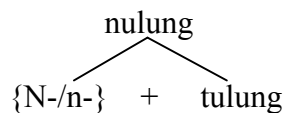
1) Hanuswara + lingga

Tembung andhahan ingkang sepisanan dipunpanggihaken minangka wujuding tembung tanduk inggih menika hanuswara + lingga. Hanuswara + lingga minangka tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara inggih menika {ny-}, {m-}, {ng-}, {n-}. Ing panaliten menika dipunpanggihaken ukara ingkang salebetipun wonten tembung tandukipun kanthi awujud tembung andhahan ingkang nggadhahi teges ‘nindakaken pakaryan kados ingkang

dipunsebataken ing lingganipun'. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

- (1) Bocah iki kok gumantung nyang aku. Nanging suwe-suwe tak pupus, yen aku bisa **nulung** wong liya apa tunane? Ndilalah sawise melu tes, aku lan dheweke lulus. (Mc/001.PS No.48)

Adhedhasar data (1) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpanggiaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (1) tembung 'nulung' menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun menika wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} ingkang kineraketan wonten ing tembung 'nulung' kasebat. Tembung 'nulung' menawi dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga, inggih menika tembung lingga 'tulung' pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} $\rightarrow$ nulung = {n-} + tulung.

Tembung 'nulung' ingkang dipunpanggiaken menika kadhapak saking tembung lingga 'tulung' ingkang dipunraketi wuwuhan ater-ater hanuswara {n-}. Ningali saking wuwuhanipun {N-/n-} menika tembung 'nulung' menika nggadhahi teges inggih menika 'nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun'. Tembung 'nulung' menika nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun inggih menika paring tulung utawi mbiyantu tiyang sanes. Nindakaken pitulungan utawi mbiyantu dhateng tiyang sanes.

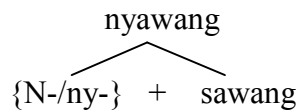
Tembung ‘nulung’ menika kalebet wujuding tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katitik saking wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} ingkang kinarekatan wonten ing tembung ‘nulung’. Tembung ‘nulung’ menika nindakaken sawijining tumindak utawi tandang damel. Pramila menika tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara ({ny-}, {m-}, {ng-}, {n}) saha nindakaken sawijining tumindak menika kalebet salah satunggaling wujud tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan.

Wonten tuladha sanesipun menika tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan kanthi teges ingkang sami inggih menika ‘nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

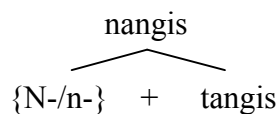
(1a) Sanajan lagi ketemu sepisan dheweke apa **nyawang** aku.
(Mc/034.PS No. 48)

(1b) Tekaku ing omahe ora digape. Mesem-mesem dhewe, banjur **nangis**.
(Mc/045.PS No. 48)

Adhedhasar data (1a) saha (1b) menika ugi minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpanggiaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjekar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (1a) tembung ‘nyawang’ saha data (1b) tembung ‘nangis’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun menika wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} ingkang kineraketan wonten ing tembung ‘nyawang’ saha ‘nangis’ kasebat. Tembung ‘nyawang’ menawi dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga, inggih menika tembung lingga ‘sawang’ pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {ny-} → nyawang = {ny-} + sawang.

Menawi tembung ‘nangis’ kadadosan saking hanuswara + lingga ugi inggih menika tembung lingga ‘tangis’ pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara $\{n-\}$ → nangis = $\{n-\}$ + tangis.

Tembung ‘nyawang’ saha ‘nangis’ ingkang dipunpanggiaken menika kadhapuk saking tembung lingga ‘sawang’ ingkang dipunraketu wuwuhan ater-ater hanuswara $\{ny-\}$ saha tembung lingga ‘tangis’ ingkang dipunraketu wuwuhan ater-ater hanuswara $\{n-\}$. Ningali saking wuwuhanipun $\{N-/ny-\}$ menika tembung ‘nyawang’ nggadhahi teges inggih menika ‘nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Tembung ‘nyawang’ menika nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun inggih menika sawang → nyawang utawi mandeng. Lajeng ningali saking wuwuhanipun $\{N-/n-\}$ menika tembung ‘nangis’ ugi nggadhahi teges ‘nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun. Tembung ‘nangis’ menika nindakaken tumindak kanthi ngedalaken luh saking mripat.

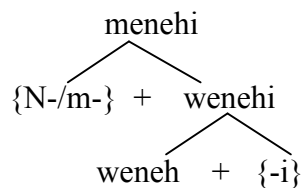
2) Hanuswara + lingga + -i

Tembung andhahan ingkang angka kalih ingkang dipunpanggiaken minangka wujud ingkang tanduk inggih menika hanuswara + lingga + -i kanthi teges ingkang sami. Wujudipun panambang inggih menika panambang -i. Ing panaliten menika dipunpanggiaken ukara ingkang salebetipun wonten

tembung tandukipun kanthi awujud tembung andhahan ingkang nggadhahi teges ‘nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

(1c) Aku **menehi** semangat: “Insya Allah bakal diparingi jodho yen kowe gelem usaha lan tansah nyenyuwun mring Gusti Allah. Gusti Allah mesthi paring dalan. Kudu kowe percaya lan kudznudzon mring Gusti kang Murbeng Dumadi”. (Mc/016.PS No.48)

Adhedhasar data (1c) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpanggiaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (1c) tembung ‘menehi’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun menika pikantuk wuwuhan sesarengan inggih menika wuwuhan ater-ater hanuswara {m-} saha panambang {-i} ingkang kineraketan wonten ing tembung ‘menehi’ menika. Tembung ‘menehi’ menawi dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga + -i, inggih menika tembung lingga ‘weneh’ pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {m-} saha panambang {-i} → menehi = {m-} + weneh + -i.

Tembung ‘menehi’ ingkang kapanggihaken menika kadhapuk saking tembung lingga ‘weneh’ ingkang dipunraketaken wuwuhan ater-ater hanuswara {m-} saha panambang {-i}. Ningali saking wuwuhanipun {N-/m-} ingkang rumaket ing tembung ‘menehi’ nggadhahi teges inggih menika ‘nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Tembung ‘menehi’ menika nindakaken

tumindak ingkang dipunsebataken ing lingganipun inggih menika maringi utawi paring semangat. Nindakaken tumindak kanthi paring semangat dhateng tiyang sanes.

Tembung ‘menehi’ menika kalebet wujuding tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katitik saking wuwuhan ater-ater hanuswara {m-} saha panambang {-i} ingkang kinarekatan ing tembung ‘menehi’. Tembung ‘menehi’ menika nindakaken sawijining tumindak utawi tandang damel. Pramila menika tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara ({ny-}, {m-}, {ng-}, {n}) saha panambang lan nindakaken sawijining tumindak menika kalebet salah satunggaling wujud tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan.

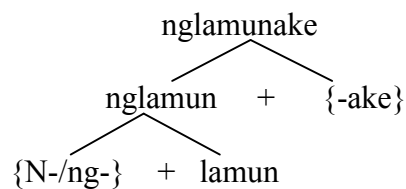
3) Hanuswara + lingga + -ake

Tembung andhahan ingkang angka tiga ingkang sampun dipunpangguhaken inggih menika hanuswara + lingga + ake kanthi teges ingkang sami. Ater-ater wonten mriki awujud ater-ater hanuswara, wondene panambangipun awujud panambang -ake. Ing panaliten menika kapangguhaken ukara ingkang salebetipun wonten tembung tandukipun kanthi awujud tembung andhahan ingkang nggadhahi teges ‘nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

(1d) Karo tandang gawe Srinthil **nglamunake** nasibe sasuwene iki.
(MMK/078.PS No.49)

Adhedhasar data (1d) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpangguhaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (1d) tembung

‘nglamunake’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun menika pikantuk wuwuhan sesarengan inggih menika wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} saha panambang {-ake} ingkang kineraketan wonten ing tembung ‘nglamunake’ menika. Tembung ‘nglamunake’ menawi dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga + -ake, inggih menika tembung lingga ‘lamun’ pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} saha panambang {-ake} → nglamunake = {ng-} + lamun + -ake.

Tembung ‘nglamunake’ ingkang kapanggihaken menika kadhapuk saking tembung lingga ‘lamun’ ingkang dipunraketni wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} saha panambang {-ake}. Ningali saking wuwuhanipun {N-/ng-} ingkang rumaket menika tembung ‘nglamunake’ menika nggadhahi teges inggih menika ‘nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Tembung ‘nglamunake’ menika nindakaken tumindak ingkang dipunsebataken ing lingganipun inggih menika nglamun utawi mirsani mboten kedhep. Nindakaken tumindak nglamun mboten kedhep.

Tembung ‘nglamunake’ menika kalebet wujuding tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katitik saking wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} saha panambang {-ake} ingkang kinarekatan wonten ing tembung ‘nglamunake’. Tembung ‘nglamunake’ menika nindakaken sawijining tumindak utawi tandang damel. Pramila menika tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater

hanuswara ({ny-}, {m-}, {ng-}, {n}) saha panambang lan nindakaken sawijining tumindak menika kalebet salah satunggaling wujud tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan.

b. Tembung Tanduk Awujud Andhahan kanthi Teges Nindakaken Pakaryan ingkang Gegayutan kaliyan Menapa ingkang Dipunsebataken ing Lingganipun

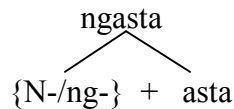
1) Hanuswara + lingga

Tembung andhahan ingkang dipunpanggihaken minangka wujud ing tembung tanduk inggih menika hanuswara + lingga ananging kanthi teges ingkang beda kaliyan ing inggil kalawau. Hanuswara + lingga minangka tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara inggih menika {ny-}, {m-}, {ng-}, {n-}. Ing panaliten menika kapanggihaken ukara ingkang salebetipun wonten tembung tandukipun kanthi awujud tembung andhahan ananging gadhah teges ingkang beda kaliyan sepisanan inggih menika ‘nindakaken pakaryan ingkang gegayutan kaliyan menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

(2) Ibune nyang ruwang tamu karo **ngasta** baki isi unjukan teh ing cangkir lan nyamikan. (Mc/004.PS No.48)

Adhedhasar data (2) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpanggihaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (2) tembung ‘ngasta’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun menika wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} ingkang kineraketan wonten ing tembung ‘ngasta’ kasebat. Tembung ‘ngasta’ menawi

dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga, inggih menika tembung lingga ‘asta’ pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} → ngasta = {ng-} + asta.

Tembung ‘ngasta’ ingkang kapanggihaken menika kadhapuk saking tembung lingga ‘asta’ ingkang dipunraketi wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-}. Ningali saking wuwuhanipun {N-/ng-} menika tembung ‘ngasta’ nggadhahi teges inggih menika ‘nindakaken pakaryan ingkang gegayutan kaliyan menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Tembung ‘ngasta’ menika nindakaken tumindak ingkang gegayutan kaliyan menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun inggih menika gegayutan kaliyan asta. Nindakaken tumindak mbeta samubarang ngangge asta → ngasta.

Tembung ‘ngasta’ menika kalebet wujud ingkang awujud tembung andhahan. Katitik saking wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} ingkang kinarekatan ing tembung ‘ngasta’. Tembung ‘ngasta’ menika nindakaken sawijining tumindak utawi tandang damel. Pramila menika tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara ({ny-}, {m-}, {ng-}, {n}) saha panambang lan nindakaken sawijining tumindak menika kalebet salah satunggaling wujud tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan.

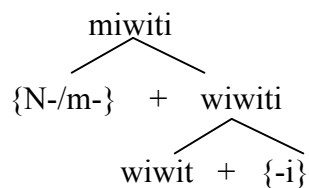
2) Hanuswara + lingga + -i

Tembung andhahan ingkang kapanggihaken kanthi wujud hanuswara + lingga + -i saha kanthi teges ingkang sami. Ing panaliten menika kapanggihaken

ukara ingkang salebetipun wonten tembung tandukipun kanthi awujud tembung andhahan ingkang nggadhahi teges ‘nindakaken pakaryan ingkang gegayutan kaliyan menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

(2a) Darpaya tak kethik maneh supaya **miwiti** omong. (Mc/033.PS No.48)

Adhedhasar data (2a) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpanggihaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (2a) tembung ‘miwiti’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun menika pikantuk wuwuhan sesarengan inggih menika wuwuhan ater-ater hanuswara {m-} saha panambang {-i} ingkang kineraketan wonten ing tembung ‘miwiti’ kasebat. Tembung ‘miwiti’ menawi dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga + panambang -i, inggih menika tembung lingga ‘wiwit’ pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {m-} saha panambang {-i} → miwiti = {m-} + wiwit + -i.

Tembung ‘miwiti’ ingkang kapanggihaken menika kadhapuk saking tembung lingga ‘wiwit’ ingkang dipunraketni wuwuhan ater-ater hanuswara {m-} saha panambang {-i}. Ningali saking wuwuhanipun {N-/i} menika tembung ‘miwiti’ nggadhahi teges inggih menika ‘nindakaken pakaryan ingkang gegayutan kaliyan menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Tembung ‘miwiti’

menika nindakaken tumindak ingkang gegayutan kaliyan menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun inggih menika gegayutan kaliyan wiwit. Miwiti menika ngrumiyini.

Tembung ‘miwiti’ menika kalebet wujuding tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katitik saking wuwuhan ater-ater hanuswara {m-} saha panambang -i ingkang kinarekatan ing tembung ‘miwiti’. Tembung ‘miwiti’ menika nindakaken sawijining tumindak utawi tandang damel. Pramila menika tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara ({ny-}, {m-}, {ng-}, {n}) saha panambang lan nindakaken sawijining tumindak menika kalebet salah satunggaling wujud tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan.

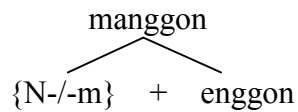
c. Tembung Tanduk Awujud Andhahan kanthi Teges Nindakaken Tumindak kanthi Manggeni Menapa ingkang Dipunsebataken ing Lingganipun

Ing panaliten menika kapanggihaken ukara ingkang salebetipun wonten tembung tandukipun kanthi awujud tembung andhahan (hanuswara + lingga) ingkang nggadhahi teges ‘nindakaken tumindak kanthi manggeni menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

(3) Kersane bapak ibu, sawise omah-omah aku lan sisihanku supaya tetep **manggon** ing daleme. (Mc/011.PS No. 48)

Adhedhasar data (3) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpanggihaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (3) tembung ‘manggon’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal

saking titikanipun menika wuwuhan ater-ater hanuswara {m-} ingkang kineraketan wonten ing tembung ‘manggon’ kasebat. Tembung ‘manggon’ menawi dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga, inggih menika tembung lingga ‘enggon’ pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {m-} → manggon = {m-} + enggon.

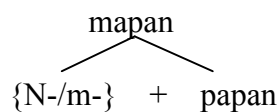
Tembung ‘manggon’ ingkang kapanggihaken menika kadhapuk saking tembung lingga ‘enggon’ ingkang dipunraketi wuwuhan ater-ater hanuswara {m-}. Ningali saking wuwuhanipun {N-/m-} menika tembung ‘manggon’ nggadhahi teges inggih menika ‘nindakaken tumindak kanthi manggeni menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Tembung ‘manggon’ menika nindakaken tumindak kanthi manggeni menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun inggih menika manggen ing enggon. Nedahaken bilih nindakaken tumindak kanthi manggen ing sawijining enggon inggih menika omah utawi griya.

Tembung ‘manggon’ menika kalebet wujud ingkang awujud tembung andhahan. Katitik saking wuwuhan ater-ater hanuswara {m-} ingkang kinarekatan ing tembung ‘manggon’. Tembung ‘manggon’ menika nindakaken sawijining tumindak utawi tandang damel. Pramila menika tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara ({ny-}, {m-}, {ng-}, {n}) saha panambang lan nindakaken sawijining tumindak menika kalebet salah satunggaling wujud tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan.

Wonten tuladha sanesipun tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan (hanuswara + lingga) kanthi teges ingkang sami inggih menika ‘nindakaken tumindak kanthi manggeni menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

(3a) Kagete Srinthil setengah mati, merga tamune ora liya Lik Trima. Tanpa dimanggakake **mapan** lungguh methingkrang, trus nrocos ngalor-ngidul. (MMK/115.PS No.49)

Adhedhasar data (3a) menika ugi minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpanggihaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (3a) tembung ‘mapan’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun menika wuwuhan ater-ater hanuswara {m-} ingkang kineraketan wonten ing tembung ‘mapan’ kasebat. Tembung ‘mapan’ menawi dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga, inggih menika tembung lingga ‘papan’ pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {m-} $\rightarrow$ mapan = {m-} + papan.

Tembung ‘mapan’ ingkang kapanggihaken menika kadhapuk saking tembung lingga ‘papan’ ingkang dipunraketi wuwuhan ater-ater hanuswara {m-}. Ningali saking wuwuhanipun {N-/m-} menika tembung ‘mapan’ ugi nggadhahi teges inggih menika ‘nindakaken tumindak kanthi manggeni menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Tembung ‘mapan’ menika nindakaken tumindak kanthi manggeni menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun

inggih menika manggen ing papan. Nindakaken tumindak kanthi manggen ing sawijining papan.

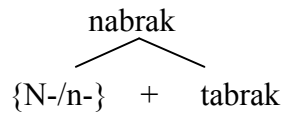
d. Tembung Tanduk Awujud Andhahan kanthi Teges Nindakaken Tumindak ingkang Boten Dipunsengaja

1) Hanuswara + lingga

Tembung andhahan ingkang dipunpanggihaken minangka wujud ing tembung tanduk inggih menika hanuswara + lingga ananging kanthi teges ingkang beda kaliyan ing inggil kalawau. Hanuswara + lingga minangka tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara inggih menika {ny-}, {m-}, {ng-}, {n-}. Ing panaliten menika dipunpanggihaken ukara ingkang salebetipun wonten tembung tandukipun kanthi awujud tembung andhahan ingkang nggadhahi teges beda inggih menika ‘nindakaken tumindak ingkang boten dipunsengaja’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

(4) Kethayalan tangi, aku weruh ana cah wadon mlungker neng sandhing bak. Sajake dheweke sing mentas **nabrak** aku sakayange, satemah wong loro padha dene krungkepe. (MaR/154.PS No.52)

Adhedhasar data (4) menika ugi minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpanggihaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (4) tembung ‘nabrak’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun menika wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} ingkang kineraketan wonten ing tembung ‘nabrak’ kasebat. Tembung ‘nabrak’ menawi dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga, inggih menika tembung lingga ‘tabrak’ pikantuk wuwuhan hanuswara {n-} → nabrak = {n-} + tabrak.

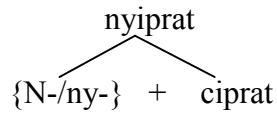
Tembung ‘nabrak’ ingkang kapanggihaken menika kadhapuk saking tembung lingga ‘tabrak’ ingkang dipunraketi wuwuhan ater-ater hanuswara {n-}. Ningali saking wuwuhanipun {N-/n-} menika tembung ‘nabrak’ ugi nggadhahi teges ingkang sami inggih menika ‘nindakaken tumindak ingkang boten dipunsengaja’. Tembung ‘nabrak’ menika nindakaken tumindak ingkang boten dipunsengaja inggih menika boten sengaja nabrak. Nedahaken bilih nindakaken tumindak tanpa sengaja nabrak.

Wonten tuladha sanesipun tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan (hanuswara + lingga) kanthi teges ingkang sami inggih menika ‘nindakaken tumindak ingkang boten dipunsengaja’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

(4a) Tanpa sengaja banyune **nyiprat** nyang bocah wadon sing lagi metu saka pekarangan omah. (Mc/018.PS No.48)

Adhedhasar data (4a) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpanggihaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (4a) tembung ‘nyiprat’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun menika wuwuhan ater-ater hanuswara {ny-} ingkang kineraketan wonten ing tembung ‘nyiprat’ kasebat. Tembung ‘nyiprat’ menawi dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga, inggih menika tembung lingga ‘ciprat’ pikantuk wuwuhan hanuswara {ny-} $\rightarrow$ nyiprat = {ny-} + ciprat.

Tembung ‘nyiprat’ ingkang kapanggihaken menika kadhapuk saking tembung lingga ‘ciprat’ ingkang dipunraketu wuwuhan ater-ater hanuswara {ny-}. Ningali saking wuwuhanipun {N-/ny-} menika tembung ‘nyiprat’ nggadhahi teges inggih menika ‘nindakaken tumindak ingkang boten dipunsengaja’. Tembung ‘nyiprat’ menika nindakaken tumindak ingkang boten dipunsengaja inggih menika boten sengaja nyiprat. Nedahaken bilih nindakaken tumindak boten sengaja toyanipun nyiprat dhateng tiyang sanes.

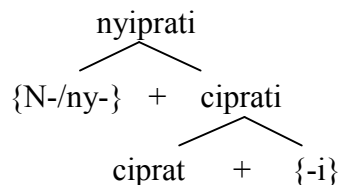
Tembung ‘nyiprat’ menika kalebet wujud ingkang awujud tembung andhahan. Katitik saking wuwuhan ater-ater hanuswara {ny-} ingkang kinarekatan ing tembung ‘nyiprat’. Tembung ‘nyiprat’ menika nindakaken sawijining tumindak utawi tandang damel. Pramila menika tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara ({ny-}, {m-}, {ng-}, {n}) saha panambang lan nindakaken sawijining tumindak menika kelebet salah satunggaling wujud tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan.

2) Hanuswara + lingga + -i

Tembung andhahan ingkang kapanggihaken kanthi wujud hanuswara + lingga + -i menika kanthi teges ingkang sami. Ing panaliten menika dipunpanggihaken ukara ingkang salebetipun wonten tembung tandukipun kanthi awujud tembung andhahan ingkang nggadhahi teges ‘nindakaken tumindak ingkang boten dipunsengaja’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

(4b) Wangsulane Darpayaya grogi: “Saiki? Mengko aku ngomong apa?”. “Wis gampang, ngomonga ngeterake Masmu arep njaluk ngapura, amarga mau motore **nyiprati** Ari”. (Mc/023.PS No.48)

Adhedhasar data (4b) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpanggiaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (4b) tembung ‘nyiprati’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun menika pikantuk wuwuhan sesarengan inggih menika wuwuhan ater-ater hanuswara {ny-} saha panambang {-i} ingkang kineraketan wonten ing tembung ‘nyiprati’ kasebat. Tembung ‘nyiprati’ menawi dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga + -i, inggih menika tembung lingga ‘ciprat’ pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {ny-} saha panambang {-i} → nyiprati = {ny-} + ciprat + -i.

Tembung ‘nyiprati’ ingkang kapanggihaken menika kadhapuk saking tembung lingga ‘ciprat’ ingkang dipunraketi wuwuhan ater-ater hanuswara {ny-} saha panambang {-i}. Ningali saking wuwuhanipun {N-/i} menika tembung ‘nyiprati’ nggadhahi teges ingkang sami inggih menika ‘nindakaken tumindak ingkang boten dipunsengaja’. Tembung ‘nyiprati’ menika nindakaken tumindak ingkang boten dipunsengaja inggih menika boten sengaja nyiprati. Nedahaken bilih nindakaken tumindak tanpa sengaja nyiprat.

Tembung ‘nyiprati’ menika kalebet wujuding tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katitik saking wuwuhan ater-ater hanuswara {ny-} saha panambang {-i} ingkang kinarekatan ing tembung ‘nyiprati’ menika nindakaken sawijining tumindak utawi tandang damel. Pramila menika tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara ({ny-}, {m-}, {ng-}, {n-}) saha panambang lan nindakaken sawijining tumindak menika kelebet salah satunggaling wujud tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan.

e. Tembung Tanduk Awujud Andhahan kanthi Teges Nglampahi Tumindak Kados Dene Menapa ingkang Dipunsebataken ing Lingganipun

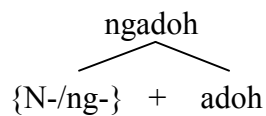
1) Hanuswara + lingga

Tembung andhahan ingkang dipunpangguhaken minangka wujuding tembung tanduk inggih menika hanuswara + lingga ananging kanthi teged ingkang beda kaliyan ing inggil kalawau. Hanuswara + lingga minangka tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara inggih menika {ny-}, {m-}, {ng-}, {n-}. Ing panaliten menika dipunpangguhaken ukara ingkang salebetipun wonten tembung tandukipun kanthi awujud tembung andhahan ingkang nggadhahi teges ‘nglampahi tumindak kados dene menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

(5) Sambat, jare tangkepe Ari saya adhem lan **ngadoh**. (Mc/036.PS No.48)

Adhedhasar data (5) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpangguhaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti

Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (5) tembung ‘ngadoh’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun menika wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} ingkang kineraketan wonten ing tembung ‘ngadoh’ kasebat. Tembung ‘ngadoh’ menawi dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga, inggih menika tembung lingga ‘adoh’ pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} $\rightarrow$ ngadoh = {ng-} + adoh.

Tembung ‘ngadoh’ ingkang kapanggihaken menika kadhapuk saking tembung lingga ‘adoh’ ingkang dipunraketni wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-}. Ningali saking wuwuhanipun {N-/ng-} menika tembung ‘ngadoh’ nggadhahi teges inggih menika ‘nglampahi tumindak kados dene menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Tembung ‘ngadoh’ menika nindakaken tumindak kados dene menapa ingkang dipunsebataken lingganipun’ inggih menika kados dene adoh. Nindakaken tumindak samsaya adoh.

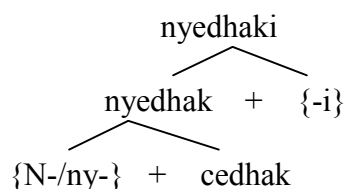
Tembung ‘ngadoh’ menika kalebet wujud ing tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katitik saking wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} ingkang kineraketan ing tembung ‘ngadoh’ menika nindakaken sawijining tumindak utawi tandang damel. Pramila menika tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara ({ny-}, {m-}, {ng-}, {n}) saha panambang lan nindakaken sawijining tumindak menika kalebet salah satunggaling wujud tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan.

(6) **Hanuswara + lingga + -i**

Tembung andhahan ingkang kapanggihaken inggih menika kanthi wujud hanuswara + lingga + -i saha kanthi teges ingkang sami. Ing panaliten menika dipunpanggihaken ukara ingkang salebetipun wonten tembung tandukipun kanthi awujud tembung andhahan ingkang nggadhahi teges ‘nglampahi tumindak kados dene menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

(5a) Nalika mulih, Darpaya tak kandhani supaya luwih aktif **nyedhaki** Ari. (Mc/035.PS No.48)

Adhedhasar data (5a) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpanggihaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (5a) tembung ‘nyedhaki’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun menika pikantuk wuwuhan sesarengan inggih menika wuwuhan ater-ater hanuswara {ny-} saha panambang {-i} ingkang kineraketan wonten ing tembung ‘nyedhaki’ kasebat. Tembung ‘nyedhaki’ menawi dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga + -i, inggih menika tembung lingga ‘cedhak’ pikantuk wuwuhan hanuswara {ny-} saha panambang {-i} → nyedhaki = {ny-} + cedhak + -i.

Tembung ‘nyedhaki’ ingkang kapanggihaken menika kadhapuk saking tembung lingga ‘cedhak’ ingkang dipunraketi wuwuhan ater-ater hanuswara {ny-}

saha panambang {-i}. Ningali saking wuwuhanipun {N-/i} menika tembung ‘nyedhak’ nggadhahi teges inggih menika ‘nglampahi tumindak kados dene menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Tembung ‘nyedhaki’ menika nindakaken tumindak kados dene menapa ingkang dipunsebataken lingganipun inggih menika kados dene nyedhak. Nindakaken tumindak nyedhak dhateng tiyang sanes → nyedhaki.

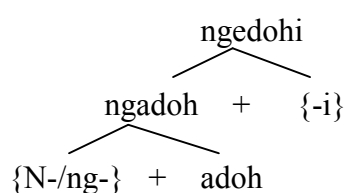
Tembung ‘nyedhaki’ menika kalebet wujud ingkang awujud tembung andhahan. Katitik saking wuwuhan ater-ater hanuswara {ny-} saha panambang -i ingkang kinarekatan ing tembung ‘nyedhaki’ menika nindakaken sawijining tumindak utawi tandang damel. Pramila menika tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara ({ny-}, {m-}, {ng-}, {n}) saha panambang lan nindakaken sawijining tumindak menika kalebet salah satunggaling wujud tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan.

Wonten tuladha sanesipun tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) kanthi teges ingkang sami inggih menika ‘nglampahi tumindak kados dene menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

(5b) Mula tansah mikir, kepiye anggone **ngedohi** Mbah Miya amrih ora terusan kaya Tumenggung Wiraguna nggandrungi Rara Mendut bae.
(MMK/087.PS No.49)

Adhedhasar data (5b) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpangguhaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (5b) tembung ‘ngedohi’

menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun menika pikantuk wuwuhan sesarengan inggih menika wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} saha panambang {-i} ingkang kineraketan wonten ing tembung ‘ngedohi’ kasebat. Tembung ‘ngedohi’ menawi dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga + -i, inggih menika tembung lingga ‘adoh’ pikantuk wuwuhan hanuswara {ng-} saha panambang {-i} → ngedohi = {ng-} + adoh + -i.

Tembung ‘ngedohi’ ingkang kapanggihaken menika kadhapuk saking tembung lingga ‘adoh’ ingkang dipunraketi wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} saha panambang {-i}. Ningali saking wuwuhanipun {N-/i} menika tembung ‘ngedohi’ nggadhahi teges inggih menika ‘nglampahi tumindak kados dene menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Tembung ‘ngedohi’ menika nindakaken tumindak kados dene menapa ingkang dipunsebataken lingganipun inggih menika kados dene ngadoh. Nindakaken tumindak ngadoh.

f. Tembung Tanduk Awujud Andhahan kanthi Teges Nindakaken Tumindak kanthi Ngginakaken Menapa ingkang Dipunsebataken ing Lingganipun

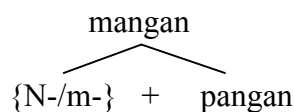
1) Hanuswara + lingga

Tembung andhahan ingkang dipunpanggihaken minangka wujud ing tembung tanduk inggih menika hanuswara + lingga ananging kanthi teges ingkang beda kaliyan ing inggil ingkang sampun karembag kalawau. Hanuswara + lingga

minangka tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara inggih menika {ny-}, {m-}, {ng-}, {n-}. Ing panaliten menika dipunpangguhaken ukara ingkang salebetipun wonten tembung tandukipun kanthi awujud tembung andhahan ingkang nggadhahi teges ‘nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

(6) Ing sawijining kalodhangan aku lan Darpaya semayanan ngejak Lina **mangan** ing rumah makan. (Mc/041.PS No.48)

Adhedhasar data (6) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpangguhaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (6) tembung ‘mangan’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun menika wuwuhan ater-ater hanuswara {m-} ingkang kineraketan wonten ing tembung ‘mangan’ kasebat. Tembung ‘mangan’ menawi dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga, inggih menika tembung lingga ‘pangan’ pikantuk wuwuhan hanuswara {m-} → mangan = {m-} + pangan.

Tembung ‘mangan’ ingkang kapanggihaken menika kadhapuk saking tembung lingga ‘pangan’ ingkang dipunraketi wuwuhan ater-ater hanuswara {m-}. Ningali saking wuwuhanipun {N-/m-} menika tembung ‘mangan’ nggadhahi teges inggih menika ‘nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Tembung ‘mangan’ menika nindakaken tumindak ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken lingganipun inggih

menika ngginakaken pangan. Nindakaken tumindak dhahar inggih menika nglebetaken pangan wonten ing tutuk.

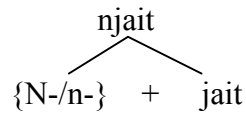
Tembung ‘mangan’ menika kalebet wujud ingkang tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katitik saking wuwuhan ater-ater hanuswara {m-} ingkang kinarekatan ing tembung ‘mangan’ menika nindakaken sawijining tumindak utawi tandang damel. Pramila menika tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara ({ny-}, {m-}, {ng-}, {n-}) saha panambang lan nindakaken sawijining tumindak menika kalebet salah satunggaling wujud tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan.

Wonten tuladha sanesipun tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan (hanuswara + lingga) kanthi teges ingkang sami inggih menika ‘nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

(6a) Merga ana ngarep kantoran warunge digusur, Srinthil wis ora duwe cagak urip maneh. Nanging emoh pasrah banjur mlayu menyang konfeksi, buruh **njait**. (MMK/081.PS No.49)

Adhedhasar data (6a) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpangguhaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (6a) tembung ‘njait’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun menika wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} ingkang kineraketan wonten ing tembung ‘njait’ kasebat. Tembung ‘njait’ menawi dipunudhar

kadadosan saking hanuswara + lingga, inggih menika tembung lingga ‘jait’
pikantuk wuwuhan hanuswara $\{n-\}$ $\rightarrow$ njait = $\{n-\}$ + jait.

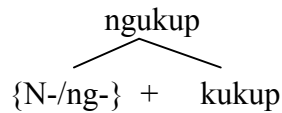
Tembung ‘njait’ ingkang dipunpanggihaken menika kadhapuk saking tembung lingga ‘jait’ ingkang dipunraketu wuwuhan hanuswara $\{n-\}$. Ningali saking wuwuhanipun $\{N-/n-\}$ menika tembung ‘njait’ nggadhahi teges inggih menika ‘nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Tembung ‘njait’ menika nindakaken tumindak ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken lingganipun inggih menika ngginakaken jait. Nedahaken bilih nindakaken tumindak ngginakaken mesin jait.

Tuladha sanesipun tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan (hanuswara + lingga) kanthi teges ingkang sami inggih menika ‘nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

(6b) Sawetara liyane reka-reka muni-muni kanggo nylamur niat alane **ngukup** dagangan kang ditinggal nggledhag. (MaR/150.PS No.52)

Adhedhasar data (6b) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpanggihaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (6b) tembung ‘ngukup’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun menika wuwuhan ater-ater hanuswara $\{ng-\}$ ingkang kineraketan wonten ing tembung ‘ngukup’ kasebat. Tembung ‘ngukup’ menawi

dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga, inggih menika tembung lingga ‘kukup’ pikantuk wuwuhan hanuswara $\{ng-\}$ $\rightarrow$ ngukup = $\{ng-\}$ + kukup.

Tembung ‘ngukup’ ingkang kapanggihaken menika kadhapuk saking tembung lingga ‘kukup’ ingkang dipunraketi wuwuhan ater-ater hanuswara $\{ng-\}$. Ningali saking wuwuhanpun $\{N-/ng-\}$ menika tembung ‘ngukup’ nggadhahi teges ingkang sami inggih menika ‘nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Tembung ‘ngukup’ menika nindakaken tumindak ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken lingganipun inggih menika ngginakaken kukup. Nedahaken bilih nindakaken tumindak ngginakaken kukup.

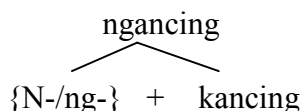
Tembung ‘ngukup’ menika kalebet wujud ingkang awujud tembung andhahan. Katitik saking wuwuhan ater-ater hanuswara $\{ng-\}$ ingkang kinarekatan ing tembung ‘kukup’ menika nindakaken sawijining tumindak utawi tandang damel. Pramila menika tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara ($\{ny-\}$, $\{m-\}$, $\{ng-\}$, $\{n-\}$) saha panambang lan nindakaken sawijining tumindak menika kelebet salah satunggaling wujud tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan.

Tuladha sanesipun malih tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan (hanuswara + lingga) kanthi teges ingkang sami inggih menika ‘nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing

lingganipun'. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

(6c) Babu-babu prawan sing nembe momong ana latar gedandapan **ngancing** regol omah. (MaR/155.PS No. 52)

Adhedhasar data (6c) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpanggihaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (6c) tembung 'ngancing' menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun menika wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} ingkang kineraketan wonten ing tembung 'ngancing' kasebat. Tembung 'ngancing' menawi dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga, inggih menika tembung lingga 'kancing' pikantuk wuwuhan hanuswara {ng-} → ngancing = {ng-} + kancing.

Tembung 'ngancing' ingkang kapanggihaken menika kadhapuk saking tembung lingga 'kancing' ingkang dipunraketni wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-}. Ningali saking wuwuhanpun {N-/ng-} menika tembung 'ngancing' nggadhahi teges ingkang sami inggih menika 'nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun'. Tembung 'ngancing' menika nindakaken tumindak ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken lingganipun inggih menika ngginakaken kancing. Nedahaken bilih nindakaken tumindak ngginakaken kancing.

Tembung ‘ngancing’ menika kalebet wujuding tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katitik saking wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} ingkang kinarekatan ing tembung ‘kancing’ menika nindakaken sawijining tumindak utawi tandang damel. Pramila menika tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara ({ny-}, {m-}, {ng-}, {n-}) saha panambang lan nindakaken sawijining tumindak menika kalebet salah satunggaling wujud tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan.

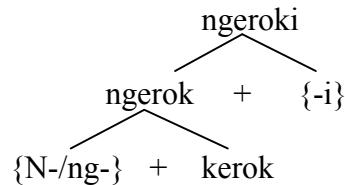
(2) Hanuswara + lingga + -i

Tembung andhahan ingkang dipunanggihaken inggih menika hanuswara + lingga + -i saha kanthi teges ingkang sami. Ing panaliten menika dipunpanggiaken ukara ingkang salebetipun wonten tembung tandukipun kanthi awujud tembung andhahan ingkang nggadhahi teges ‘nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

(6d) Lha nek sing **ngeroki** bojo nem bar kerokan harak bisa piye...ngono lho. (MMK/054.PS No.49)

Adhedhasar data (6d) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpanggiaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (6d) tembung ‘ngeroki’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun menika pikantuk wuwuhan sesarengan inggih menika wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} saha panambang –i ingkang kineraketan wonten ing tembung ‘ngeroki’ kasebat. Tembung ‘ngeroki’ menawi dipunudhar kadadosan

saking hanuswara + lingga + -i, inggih menika tembung lingga ‘kerok’ pikantuk wuwuhan hanuswara {ng-} + panambang -i → = ngeroki = {ng-} + kerok + -i.

Tembung ‘ngeroki’ ingkang kapanggihaken menika kadhapuk saking tembung lingga ‘kerok’ ingkang dipunraketi wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} saha panambang {-i}. Ningali saking wuwuhanipun {N-/i} menika tembung ‘ngeroki’ nggadhahi teges inggih menika ‘nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Tembung ‘ngeroki’ menika nindakaken tumindak ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken lingganipun inggih menika ngginakaken kerok. Nedahaken bilih nindakaken tumindak kanthi ngginakaken kerok.

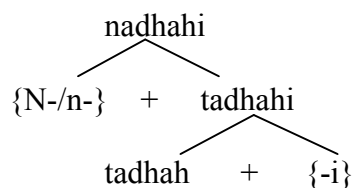
Tembung ‘ngeroki’ menika kalebet wujuding tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katitik saking wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} saha panambang {-i} ingkang kinarekatan ing tembung ‘ngeroki’. Tembung ‘ngeroki’ menika nindakaken sawijining tumindak utawi tandang damel. Pramila menika tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara ({ny-}, {m-}, {ng-}, {n}) saha panambang lan nindakaken sawijining tumindak menika kalebet salah satunggaling wujud tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan.

Wonten tuladha sanesipun tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) kanthi teges ingkang sami inggih menika ‘nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing

lingganipun'. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

(6e) Walah Mbah, pancen kula namung gedibal, bendinten nggih trima **nadhahi** brutu pitik mawon, dhadhane kangge juragane, milane lalen. (MMK/060.PS No. 49)

Adhedhasar data (6e) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpanggihaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (6e) tembung 'nadhahi' menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun menika pikantuk wuwuhan sesarengan inggih menika wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} saha panambang {-i} ingkang kineraketan wonten ing tembung 'nadhahi' kasebat. Tembung 'nadhahi' menawi dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga + -i, inggih menika tembung lingga 'tadhah' pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} saha panambang {-i} $\rightarrow$ = nadhahi = {n-} + tadhah + -i.

Tembung 'nadhahi' ingkang kapanggihaken menika kadhapuk saking tembung lingga 'tadhah' ingkang dipunraketi wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} saha panambang {-i}. Ningali saking wuwuhanipun {N-/i} menika tembung 'nadhahi' nggadhahi teges inggih menika 'nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun'. Tembung 'nadhahi' menika nindakaken tumindak ngginakaken menapa ingkang

dipunsebataken lingganipun inggih menika ngginakaken tadhah. Nedahaken bilih nindakaken tumindak kanthi ngginakaken tadhah.

Tembung ‘nadhahi’ menika kalebet wujuding tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katitik saking wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} saha panambang {-i} ingkang kinarekatan ing tembung ‘nadhahi’. Tembung ‘nadhahi’ menika nindakaken sawijining tumindak utawi tandang damel. Pramila menika tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara ({ny-}, {m-}, {ng-}, {n-}) saha panambang lan nindakaken sawijining tumindak menika kalebet salah satunggaling wujud tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan.

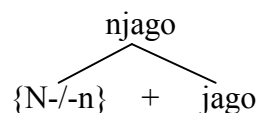
g. Tembung Tanduk Awujud Andhahan kanthi Teges Nindakaken Pakaryan Utawi Dados Menapa ingkang Dipunsebataken ing Lingganipun

Tembung andhahan ingkang dipunpangguhaken minangka wujuding tembung tanduk inggih menika hanuswara + lingga ananging ugi kanthi teges ingkang beda kaliyan ingkang sampun kalawau. Hanuswara + lingga minangka tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara inggih menika {ny-}, {m-}, {ng-}, {n-}. Ing panaliten menika dipunpangguhaken namung satunggal ukara ingkang salebetipun wonten tembung tandukipun kanthi awujud tembung andhahan ingkang nggadhahi teges ‘nindakaken pakaryan utawi dados menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

(7) Sawise ngeterake Lina mulih, Darpaya tak omongi: “Dar, olehku **njago** kowe wis *all out*”. (Mc/042.PS No.48)

Adhedhasar data (7) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpanggiaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (7) tembung ‘njago’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun menika wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} ingkang kineraketan wonten ing tembung ‘njago’ kasebat. Tembung ‘njago’ menawi dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga, inggih menika tembung lingga ‘jago’ pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} $\rightarrow$ njago = {n-} + jago.

Tembung ‘njago’ ingkang kapanggihaken menika kadhapuk saking tembung lingga ‘jago’ ingkang dipunraketi wuwuhan ater-ater hanuswara {n-}. Ningali saking wuwuhanipun {N/-n-} menika tembung ‘njago’ nggadhahi teges inggih menika ‘nindakaken pakaryan utawi dados menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Tembung ‘njago’ menika nindakaken pakaryan dados menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun inggih menika dados jago. Nedahaken bilih nindakaken tumindak dados jago utawi tiyang ingkang dipunjagokaken.

Tembung ‘njago’ menika kalebet wujuding tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katitik saking wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} ingkang kinarekatan ing tembung ‘njago’. Tembung ‘njago’ menika nindakaken sawijining tumindak utawi tandang damel. Pramila menika tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara ({ny-}, {m-}, {ng-}, {n}) saha panambang

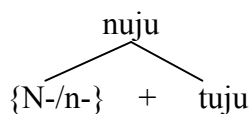
lan nindakaken sawijining tumindak menika kalebet salah satunggaling wujud tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan.

h. Tembung Tanduk Awujud Andhahan kanthi Teges Nindakaken Pakaryan Kanthi Tumuju ing Sawijining Papan

Tembung andhahan ingkang dipunpangguhaken minangka wujuding tembung tanduk inggih menika hanuswara + lingga. Hanuswara + lingga minangka tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara inggih menika {ny-}, {m-}, {ng-}, {n-}. Ing panaliten menika dipunpangguhaken namung satunggal ukara ingkang salebetipun wonten tembung tandukipun kanthi awujud tembung andhahan ingkang nggadhahi teges ‘nindakaken pakaryan kanthi tumuju ing sawijining papan’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

(8) Tekan protelon lelorone sowang-sawangan **nuju** papan pegaweyane dhewe-dhewe. (MMK/072.PS No. 49)

Adhedhasar data (8) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpangguhaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (7) tembung ‘nuju’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun menika wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} ingkang kineraketan wonten ing tembung ‘nuju’ kasebat. Tembung ‘nuju’ menawi dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga, inggih menika tembung lingga ‘uju’ pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} $\rightarrow$ nuju = {n-} + uju.

Tembung ‘nuju’ ingkang kapanggihaken menika kadhapuk saking tembung lingga ‘tuju’ ingkang dipunraketi wuwuhan ater-ater hanuswara {n-}. Ningali saking wuwuhanipun {N-/n-} menika tembung ‘nuju’ nggadhahi teges inggih menika ‘nindakaken pakaryan kanthi tumuju ing sawijining papan’. Tembung ‘nuju’ menika nindakaken pakaryan kanthi tumuju ing sawijining papan inggih menika nuju. Nindakaken pakaryan kanthi tumuju ing sawijining papan panggonan.

Tembung ‘nuju’ menika kalebet wujuding tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katitik saking wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} ingkang kinarekatan ing tembung ‘nuju’. Tembung ‘nuju’ menika nindakaken sawijining tumindak utawi tandang damel. Pramila menika tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara ({ny-}, {m-}, {ng-}, {n-}) saha panambang lan nindakaken sawijining tumindak menika kalebet salah satunggaling wujud tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan.

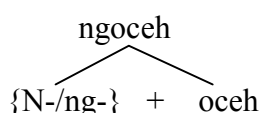
i. Tembung Tanduk Awujud Andhahan kanthi Teges Ngedalaken Swanten ingkang Dipunsebataken ing Lingganipun

Tembung andhahan ingkang dipunpanggihaken minangka wujuding tembung tanduk inggih menika hanuswara + lingga. Hanuswara + lingga minangka tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara inggih menika {ny-}, {m-}, {ng-}, {n-}. Ing panaliten menika dipunpanggihaken ukara ingkang salebetipun wonten tembung tandukipun kanthi awujud tembung andhahan

ingkang nggadhahi teges ‘ngedalaken swanten ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

- (9) Tinimbang **ngoceh** rana-rene nganti muruh cangkemku, jebol telakku, jebul tiwas diprekake wae, harak malah nambahi sara. (MaR/144.PS No. 52)

Adhedhasar data (9) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpanggiaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (9) tembung ‘ngoceh’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun menika wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} ingkang kineraketan wonten ing tembung ‘ngoceh’ kasebat. Tembung ‘ngoceh’ menawi dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga, inggih menika tembung lingga ‘oceh’ pikantuk wuwuhan hanuswara {ng-} $\rightarrow$ ngoceh = {ng-} + oceh.

Tembung ‘ngoceh’ ingkang kapanggihaken menika kadhapuk saking tembung lingga ‘oceh’ ingkang dipunraketu wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-}. Ningali saking wuwuhanipun {N-/ng-} ingkang rumaket menika tembung ‘ngoceh’ nggadhahi teges inggih menika ‘ngedalaken swanten ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Tembung ‘ngoceh’ menika nindakaken tumindak kanthi ngedalaken swanten ingkang dipunsebataken lingganipun inggih menika swanten ocehan. Nedahaken bilih nindakaken tumindak kanthi ngedalaken swanten ocehan.

Tembung ‘ngoceh’ menika kalebet wujuding tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katitik saking wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} ingkang kinarekatan ing tembung ‘ngoceh’. Tembung ‘ngoceh’ menika nindakaken sawijining tumindak utawi tandang damel. Pramila menika tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara ({ny-}, {m-}, {ng-}, {n}) saha panambang lan nindakaken sawijining tumindak menika keleet salah satunggaling wujud tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan.

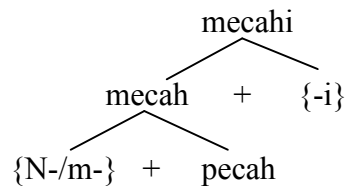
j. Tembung Tanduk Awujud Andhahan kanthi Teges Nindakaken Pakaryan kanthi Ngambal-Ambali

Tembung andhahan ingkang dipunpanggiaken inggih menika hanuswara + lingga + -i. Wujudipun panambang inggih menika panambang –i. Ing panaliten menika kapanggiaken ukara ingkang salebetipun wonten tembung tandukipun kanthi awujud tembung andhahan ingkang nggadhahi teges ‘nindakaken pakaryan kanthi ngambal-ambali’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

- (10) Sawijining sore, aku lagi mlebu omah, sisihanku gupuh mapagake karo celathu: “Mas mau ana tilpun saka Bu Darsana, ngabarake yen Dik Darpaya ngamuk, **mecahi** piring lan kaca-kaca jendhela. (Mc/046.PS No. 48)

Adhedhasar data (10) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpanggiaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjekar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (10) tembung ‘mecahi’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun menika pikantuk wuwuhan sesarengan wuwuhan ater-ater hanuswara {m-} saha panambang {-i} ingkang kineraketan wonten ing tembung

‘mecahi’ kasebat. Tembung ‘mecahi’ menawi dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga + -i, inggih menika tembung lingga ‘pecah’ pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {m-} saha panambang {-i} → mecahi = {m-} + pecah + -i.

Tembung ‘mecahi’ ingkang kapanggihaken menika kadhapuk saking tembung lingga ‘pecah’ ingkang dipunraketi wuwuhan ater-ater hanuswara {m-} saha panambang {-i}. Ningali saking wuwuhanipun {N-/m-} ingkang rumaket menika tembung ‘mecahi’ nggadhahi teges inggih menika ‘nindakaken pakaryan kanthi ngambal-ambali’. Tembung ‘mecahi’ menika nindakaken tumindak kanthi ngambal-ambali inggih menika ngambal-ambali mecah. Nedahaken bilih nindakaken pakaryan ngambal-ambali damel pecah.

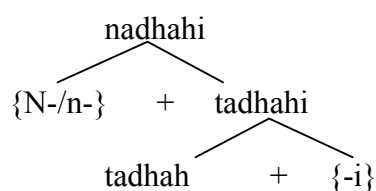
Tembung ‘mecahi’ menika kalebet wujuding tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katitik saking wuwuhan ater-ater hanuswara {m-} saha panambang -i ingkang kinarekatan ing tembung ‘mecahi’. Tembung ‘mecahi’ menika nindakaken sawijining tumindak utawi tandang damel. Pramila menika tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara({ny-}, {m-}, {ng-}, {n}) saha panambang lan nindakaken sawijining tumindak menika kelebet salah satunggaling wujud tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan.

k. Tembung Tanduk Awujud Andhahan kanthi Teges Nindakaken Tumindak kanthi Ngambal-Ambali Ngginakaken Menapa ingkang Dipunsebataken ing Lingganipun

Tembung andhahan ingkang dipunpanggihaken inggih menika hanuswara + lingga + -i. Wujudipun panambang inggih menika panambang -i. Ing panaliten menika dipunpanggihaken ukara ingkang salebetipun wonten tembung tanduk kanthi awujud tembung andhahan gadhah teges ‘nindakaken tumindak kanthi ngambal-ambali ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

- (11) Walah Mbah, pancen kula namung gedibal, bendinten nggih trima **nadhahi** brutu pitik mawon, dhadhane kangge juragane, milane lalen. (MMK/060.PS No.49)

Adhedhasar data (11) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpanggihaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (11) tembung ‘nadhahi’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun menika pikantuk wuwuhan sesarengan inggih menika wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} saha panambang {-i} ingkang kineraketan wonten ing tembung ‘nadhahi’ kasebat. Tembung ‘nadhahi’ menawi dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga + -i, inggih menika tembung lingga ‘tadhah’ pikantuk wuwuhan hanuswara {n-} + panambang -i $\rightarrow$ nadhahi = {n-} + tadhah + -i.

Tembung ‘nadhahi’ ingkang kapanggihaken menika kadhapuk saking tembung lingga ‘tadhah’ ingkang dipunraketi wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} saha panambang {-i}. Ningali saking wuwuhanipun {N-/i} ingkang rumaket menika tembung ‘nadhahi’ nggadhahi teges inggih menika ‘nindakaken tumindak kanthi ngambal-ambali ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Tembung ‘nadhahi’ menika nindakaken tumindak kanthi ngambal-ambali ngginakaken tadhah. Nedahaken bilih nindakaken tumindak ngambal-ambali nadhahi ngginakaken tadhah.

Tembung ‘nadhahi’ menika kalebet wujuding tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katitik saking wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} saha panambang -i ingkang kinarekatan ing tembung ‘nadhahi’. Tembung ‘nadhahi’ menika nindakaken sawijining tumindak utawi tandang damel. Pramila menika tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara ({ny-}, {m-}, {ng-}, {n}) saha panambang lan nindakaken sawijining tumindak menika kelebet salah satunggaling wujud tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan.

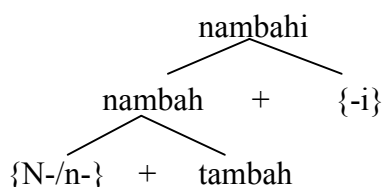
1. Tembung Tanduk Awujud Andhahan kanthi Teges Andadosaken Sawijining Kados Dene ingkang Dipunsebataken ing Lingganipun

Tembung andhahan ingkang dipunpanggihaken inggih menika hanuswara + lingga + -i. Wujudipun panambang inggih menika panambang –i. Ing panaliten menika kapanggihaken ukara ingkang salebetipun wonten tembung tanduk kanthi awujud tembung andhahan ingkang nggadhahi teges ‘andadosaken sawijining kados dene ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

- (12) Ngono wae sing teka blanja melu kontrang-kantring **nambahi** kisruh. (MaR/148.PS No.52)

Adhedhasar data (12) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpanggiaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (12) tembung ‘nambahi’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun menika pikantuk wuwuhan sesarengan inggih menika wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} saha panambang {-i} ingkang kineraketan wonten ing tembung ‘nambahi’ kasebat. Tembung ‘nambahi’ menawi dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga + -i, inggih menika tembung lingga ‘tambah’ pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} saha panambang {-i} → nambahi = {n-} + tambah + -i.

Tembung ‘nambahi’ ingkang kapanggihaken menika kadhapuk saking tembung lingga ‘tambah’ ingkang dipunraketu wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} saha panambang {-i}. Ningali saking wuwuhanipun {N-/i} ingkang rumaket menika tembung ‘nambahi’ nggadhahi teges inggih menika ‘andadosaken sawijining kados dene ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Tembung ‘nambahi’ menika nindakaken tumindak kanthi andadosaken sawijining kados dene ingkang dipunsebataken lingganipun inggih menika andadosaken tambah. Nambahi menika andadosaken sawijining dados tambah utawi mundhak.

Tembung ‘nambahi’ menika kalebet wujuding tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katitik saking wuwuhan ater-ater hanuswara {n-} saha panambang {-i} ingkang kinarekatan ing tembung ‘nambahi’. Tembung ‘nambahi’ menika nindakaken sawijining tumindak utawi tandang damel. Pramila menika tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara ({ny-}, {m-}, {ng-}, {n}) saha panambang lan nindakaken sawijining tumindak menika kalebet salah satunggaling wujud tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan.

m. Tembung Tanduk Awujud Andhahan kanthi Teges Nindakaken Tumindak Kangge Tiyang Sanes

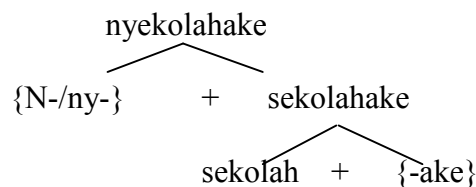
1) Hanuswara + lingga + -ake

Tembung andhahan ingkang sampun dipunpangguhaken inggih menika awujud tembung lingga ingkang sampun pikantuk ater-ater saha panambang. Ater-ater wonten mriki awujud ater-ater hanuswara, wondene panambangipun awujud panambang -ake. Ing panaliten menika dipunpangguhaken ukara ingkang salebetipun wonten tembung tandukipun kanthi awujud tembung andhahan ingkang nggadhahi teges ‘nindakaken tumindak kangge tiyang sanes’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

- (13) Bapak lan ibu sering ngendikakake rasa syukur lan panuwune marang Gusti Allah, dene wis bisa ngentas putra-putrane. Bisa **nyekolahake** nganti lulus lan saiki sing loro wis bebrayan.
(Mc/007.PS No.48)

Adhedhasar data (13) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpangguhaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (13) tembung

‘nyekolahake’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun menika pikantuk wuwuhan sesarengan inggih menika wuwuhan ater-ater hanuswara {ny-} saha panambang –ake ingkang kineraketan wonten ing tembung ‘nyekolahake’ kasebat. Tembung ‘nyekolahake’ menawi dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga + -ake, inggih menika tembung lingga ‘sekolah’ pikantuk wuwuhan hanuswara {ny-} saha panambang –ake → nyekolahake = {ny-} + sekolah + -ake.

Tembung ‘nyekolahake’ ingkang dipunpangguhaken menika kadhapuk saking tembung lingga ‘sekolah’ ingkang dipunraketi wuwuhan ater-ater hanuswara {ny-} saha panambang {-ake}. Ningali saking wuwuhanipun {N-/ake} ingkang rumaket menika tembung ‘nyekolahake’ nggadhahi teges inggih menika ‘nindakaken tumindak kangge tiyang sanes’. Tembung ‘nyekolahake’ menika nindakaken tumindak kangge tiyang sanes inggih menika nyekolahaken. Nedahaken bilih nindakaken tumindak kangge tiyang sanes inggih menika nyekolahaken utawi minteraken.

Tembung ‘nyekolahake’ menika kalebet wujuding tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katitik saking wuwuhan ater-ater hanuswara {ny-} lan panambang -ake ingkang kinarekatan ing tembung ‘nyekolahake’. Tembung ‘nyekolahake’ menika nindakaken sawijining tumindak utawi tandang damel. Pramila menika tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara

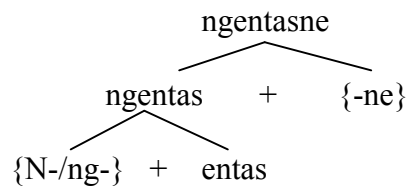
({ny-}, {m-}, {ng-}, {n}) saha panambang lan nindakaken sawijining tumindak menika keleet salah satunggaling wujud tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan.

2) Hanuswara + Lingga + -ne

Wujuding tembung andhahan ingkang kaping sekawan sasampunipun hanuswara + lingga, hanuswara + lingga + -i saha hanuswara + lingga + -ake inggih menika hanuswara + lingga + -ne. Tembung andhahan hanuswara + lingga + -ne inggih menika tembung lingga ingkang pikantuk wuwuhan hanuswara saha panambang -ne. Ing panaliten menika kapanggihaken ukara ingkang salebetipun wonten tembung tandukipun kanthi awujud tembung andhahan ingkang nggadhahi teges ‘nindakaken tumindak kangge tiyang sanes’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

- (14) Rabi perlune apa, luwih becik **ngentasne** anak. (MMK/086.PS No.49)

Adhedhasar data (13) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpanggihaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjekar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (13) tembung ‘ngentasne’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katingal saking titikanipun menika pikantuk wuwuhan sesarengan inggih menika wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} saha panambang -ne ingkang kineraketan wonten ing tembung ‘ngentasne’ kasebat. Tembung ‘ngentasne’ menawi dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga + -ne, inggih menika tembung lingga ‘entas’ pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} saha panambang {-ne} → ngentasne = {ng-} + entas + -ne.

Tembung ‘ngentasne’ ingkang kapanggihaken menika kadhapak saking tembung lingga ‘entas’ ingkang dipunraketi wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} saha panambang {-ne}. Ningali saking wuwuhanipun {N-/ne} ingkang rumaket menika tembung ‘ngentasne’ nggadhahi teges inggih menika ‘nindakaken tumindak kangge tiyang sanes’. Tembung ‘ngentasne’ menika nindakaken tumindak kangge tiyang sanes inggih menika damel menta utawi ngentas. Nedahaken bilih nindakaken tumindak kangge tiyang sanes inggih menika ngentas utawi damel mentas.

Tembung ‘ngentasne’ menika kalebet wujuding tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan. Katitik saking wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} lan panambang -ne ingkang kinarekatan ing tembung ‘ngentasne’. Tembung ‘ngentasne’ menika nindakaken sawijining tumindak utawi tandang damel. Pramila menika tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara ({ny-}, {m-}, {ng-}, {n}) saha panambang lan nindakaken sawijining tumindak menika kelebet salah satunggaling wujud tembung tanduk ingkang awujud tembung andhahan.

2. Wujuding Tembung Tanduk ingkang Awujud Tembung Rangkep

Wujuding tembung tanduk ingkang kaping kalih ingkang dipunpanggihaken inggih menika tembung rangkep. Tembung rangkep inggih menika tembung ingkang dipunucapaken kaping kalih, ingkang diucapaken

menika namung saperangan saking tembung lingga utawi tembung lingga wetah. Ananging wonten ing panaliten menika kasil manggihaken wujudipun tembung rangkep ingkang pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara saha panambang cacahipun namung wonten kalih wujud. Wujudipun tembung rangkep wonten ing panaliten inggih menika; awujud N-R (hanuswara + lingga + R) saha N-R/-ake (hanuswara + lingga + R + -ake) ingkang badhe dipunandharaken wonten ing ngandhap menika.

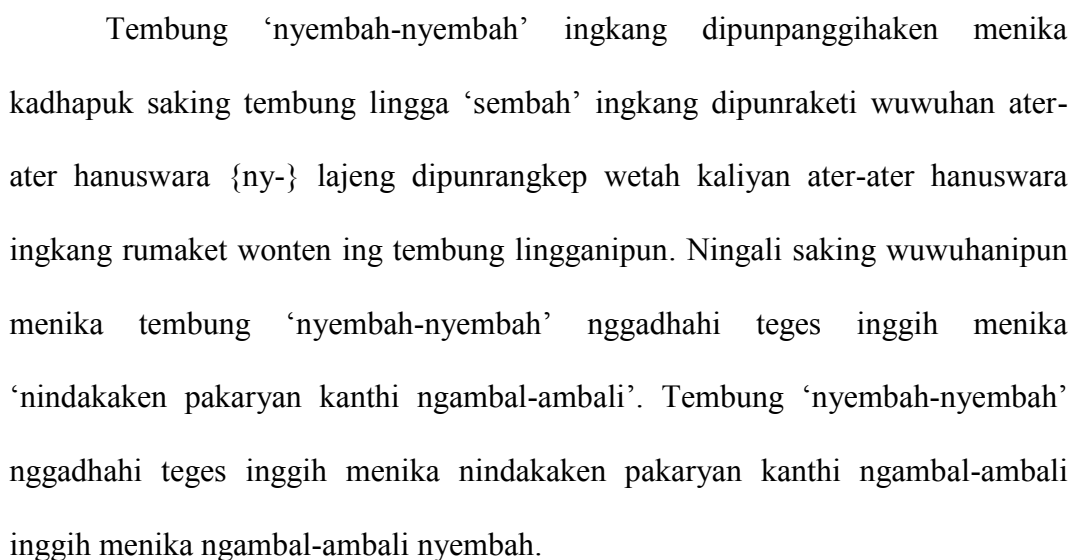
a. Tembung Tanduk Awujud Rangkep kanthi Teges Nindakaken Pakaryan kanthi Ngambal-Ambali

1) N-R (Hanuswara + lingga + R)

Tembung rangkep ingkang ingkang sepisan ingkang dipunpanggihaken inggih menika N-R (hanuswara + lingga + R). N-R inggih menika tembung lingga ingkang pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara ingkang dipunrangkep wetah. Ing panaliten menika kapanggihaken ukara ingkang salebetipun wonten tembung tandukipun kanthi awujud tembung andhahan ingkang nggadhahi teges ‘nindakaken pakaryan kanthi ngambal-ambali’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

(15) Yen perlu **nyembah-nyembah** marang sing arep diutangi.
(MaR/168.PS No.52)

Adhedhasar data (14) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpanggihaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebur Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (14) tembung ‘nyembah-nyembah’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung rangkep. Katingal saking tembung ingkang pikantuk wuwuhan ater-ater

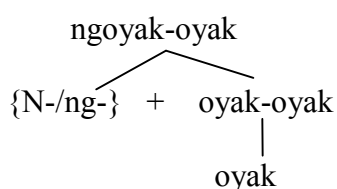
Tembung ‘nyembah-nyembah’ menika kalebet wujuding tembung tanduk ingkang awujud tembung rangkep. Katingal saking titikanipun menika wuwuhan hanuswara {ny-} ingkang kinarekatan ing tembung ‘nyembah-nyembah’ saha tembung andhahan dipunambali kaping kalih. Tembung ‘nyembah-nyembah’ menika nindakaken sawijining tumindak utawi tandang damel lan saged dipunewahi dados tanggap. Pramila menika tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara ({ny-}, {m-}, {ng-}, {n}) saha dipunrangkep nindakaken

sawijining tumindak menika kelebet salah satunggaling wujud tembung tanduk ingkang awujud tembung rangkep.

Wonten tuladha sanesipun tembung tanduk awujud tembung rangkep dwilingga ingkang nggadhahi teges ingkang sami inggih menika ‘tumindak ingkang dipunlampahaken kanthi ngambal-ambali’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

(15a) Mula bandha donya sing dadi ukuran... sik ta, biyen-biyene apa kowe sing **ngoyak-oyak** Fitri? Kok kowe sajak abot ninggal dheweke?” panlesihe Pak Darmaji. (MoR/126.PS No. 50)

Adhedhasar data (15a) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpangguhaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (15a) tembung ‘ngoyak-oyak’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung rangkep. Katitik saking wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} saha tembung ingkang dipunrangkep utawi dipunambali kaping kalih. Tembung ‘ngoyak-oyak’ menawi dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga + R, inggih menika tembung lingga ‘oyak’ pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} lajeng dipunrangkep → ngoyak-oyak = {ng-} + oyak + R.

Tembung ‘ngoyak-oyak’ ingkang dipunpangguhaken menika kadhapuk saking tembung lingga ‘oyak’ ingkang dipunraketi wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} lajeng dipunrangkep. Ningali saking wuwuhanipun {N-/ng-} saha

dipunrangkep menika tembung ‘ngoyak-oyak’ nggadhahi teges inggih menika ‘nindakaken pakaryan kanthi ngambal-ambali kados ingkang dipunsebataken lingganipun’. Tembung ‘ngoyak-oyak’ nggadhahi teges inggih menika tumindak ingkang dipunlampahaken kanthi ngambal-ambali inggih menika ngambal-ambali ngoyak.

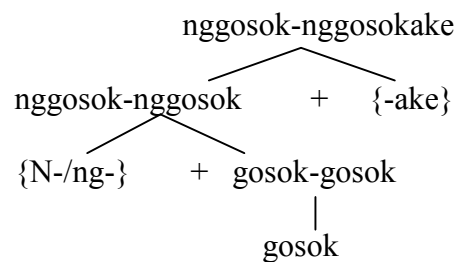
2) N-R/-ake (hanuswara + lingga + R + -ake)

Tembung rangkep ingkang kaping kalih ingkang dipunpanggihaken inggih menika N-R/-ake (hanuswara + lingga + R + -ake). N-R/-ake (hanuswara + lingga + R + -ake) inggih menika tembung lingga ingkang pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara saha panambang {-ake} lajeng dipunrangkep wetah. Ing panaliten menika dipunpanggihaken ukara ingkang salebetipun wonten tembung tandukipun kanthi awujud tembung andhahan ingkang nggadhahi teges ‘nindakaken pakaryan kanthi ngambal-ambali’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

(15b) Tangane usag-useg **nggosok-nggosokake** epek-epeke. (MoR/123.PS No.50)

Adhedhasar data (15b) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpanggihaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (15b) tembung ‘nggosok-nggosokake’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung rangkep. Katitik saking tembung lingga ingkang pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} ingkang dipunrangkep utawi dipunambali kaping kalih saha pikantuk panambang {-ake}. Tembung ‘nggosok-nggosokake’ menawi dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga + R + -ake, inggih menika

tembung lingga ‘gosok’ pikantuk wuwuhan hanuswara {ng-} lajeng dipunrangkep saha pikantuk panambang {-ake} → nggosok-gosokake = {ng-} + gosok + R + -ake.

Tembung ‘nggosok-nggosokake’ ingkang dipunpanggihaken menika kadhapuk saking tembung lingga ‘gosok’ ingkang dipunraketi wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} saha panambang {-ake} lajeng dipunrangkep wetah. Ningali saking wuwuhanipun menika tembung ‘nggosok-gosokake’ nggadhahi teges inggih menika ‘nindakaken pakaryan kanthi ngambal-ambali’. Tembung ‘nggosok-gosokake’ nggadhahi teges inggih menika nindakaken pakaryan kanthi ngambal-ambali inggih menika ngambal-ambali gosok → nggosok-gosokake.

Tembung ‘nggosok-gosokake’ menika kalebet wujuding tembung tanduk ingkang awujud tembung rangkep. Katitik saking wuwuhan hanuswara {ng-} saha panambang {-ake} ingkang kinarekatan ing tembung ‘nggosok-nggosokake’ menika nindakaken sawijining tumindak utawi tandang damel. Pramila menika tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara ({ny-}, {m-}, {ng-}, {n}) saha panambang lan dipunrangkep nindakaken sawijining tumindak menika kelebet salah satunggaling wujud tembung tanduk ingkang awujud tembung rangkep.

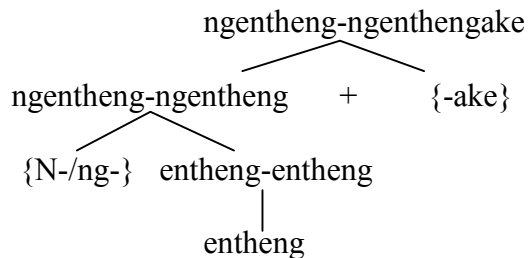
**b. Tembung Tanduk Awujud Rangkep kanthi Teges Andadosaken
Sawijining Kados ingkang Dipunsebataken ing Lingganipun**

Tembung rangkep ingkang dipunpangguhaken inggih menika N-R-/ake (hanuswara + lingga + R + -ake) ananging kanthi teges ingkang beda. N-R-/ake (hanuswara + lingga + R + -ake) inggih menika tembung lingga ingkang pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara ingkang dipunrangkep wetah saha pikantuk panambang {-ake}. Ing panaliten menika dipunpangguhaken ukara ingkang salebetipun wonten tembung tandukipun kanthi awujud tembung andhahan ingkang nggadhahi teges ‘andadosaken sawijining kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Ing ngandhap menika badhe dipunandharaken data ingkang ngemot bab kasebat.

- (16) Sabisa-bisa aku cecawis sangu kanggo **ngentheng-ngenthengake** jangkahe mbesuk mecaki dalan rumpil kebak parang curi sing kudu diliwati. (MaR/176.PS No. 52)

Adhedhasar data (16) menika minangka asiling panaliten tembung tanduk ingkang dipunpangguhaken wonten ing salebeting *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan wulan Desember 2012. Data (16) tembung ‘ngentheng-ngenthengake’ menika kalebet tembung tanduk ingkang awujud tembung rangkep. Katitik saking tembung lingga ingkang pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} ingkang dipunrangkep utawi dipunambali kaping kalih saha pikantuk panambang {-ake}. Tembung ‘ngentheng-ngenthengake’ menawi dipunudhar kadadosan saking hanuswara + lingga + R + -ake, inggih menika tembung lingga ‘entheng’ pikantuk wuwuhan hanuswara {ng-} lajeng

dipunrangkep saha pikantuk panambang {-ake} → ngentheng-ngenthengake = {ng-} + entheng + R + -ake.

Tembung ‘ngentheng-ngenthengake’ ingkang dipunpanggihaken menika kadhapuk saking tembung lingga ‘entheng’ ingkang dipunraketi wuwuhan ater-ater hanuswara {ng-} saha panambang {-ake} lajeng dipunrangkep. Ningali saking wuwuhanipun {N-/ake} menika tembung ‘ngentheng-enthengake’ nggadhahi teges inggih menika ‘andadosaken sawijining kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun’. Tembung ‘ngentheng-ngenthengake’ nggadhahi teges inggih menika andadosaken entheng. Ngentheng-ngenthengake menika utawi andadosaken entheng.

Tembung ‘ngentheng-ngenthengake’ menika kalebet wujuding tembung tanduk ingkang awujud tembung rangkep. Katitik saking wuwuhan hanuswara {ng-} saha panambang {-ake} ingkang kinarekatan ing tembung ‘ngentheng-ngenthengake’ lajeng dipunrangkep menika nindakaken sawijining tumindak utawi tandang damel. Pramila menika tembung lingga ingkang pikantuk ater-ater hanuswara ({ny-}, {m-}, {ng-}, {n}) saha panambang lan dipunrangkep nindakaken sawijining tumindak menika kelebet salah satunggaling wujud tembung tanduk ingkang awujud tembung rangkep.

BAB V

PANUTUP

A. Dudutan

Adhedhasar asiling panaliten saha pirembagan ngengingi tembung tanduk wonten ing *rubrik* cerkak Kalawarti Panjekar Semangat wedalan Desember 2012, saged dipunpendhet dudutan kados ing ngandhap menika.

1. Wujuding tembung tanduk wonten ing *rubrik* cerkak Kalawarti Panjekar Semangat wedalan Desember 2012, gadhah kalih wujud tembung tanduk inggih menika awujud tembung andhahan saha tembung rangkep. Tembung andhahan ingkang dipunpanggiaken wonten ing *rubrik* cerkak inggih menika menika kaperang dados 4 inggih menika; hanuswara + lingga, hanuswara + lingga + -i, hanuswara + lingga + -ake, saha hanuswara + lingga + -ne. Wondene wujud tembung tanduk ingkang awujud tembung rangkep ingkang dipunpanggiaken ing panaliten menika wonten 2 inggih menika; awujud N-R (Hanuswara + lingga + R) saha N-R-/-ake (Hanuswara + lingga + R + -ake)
2. Wonten 13 tegesing tembung tanduk ingkang dipunpanggiaken wonten ing *rubrik* cerkak Kalawarti Panjekar Semangat wedalan Desember 2012, inggih menika:
  - 1) nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun,
  - 2) nindakaken pakaryan ingkang gegayutan kaliyan menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun,
  - 3) nindakaken tumindak kanthi manggeni menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun,
  - 4) nindakaken tumindak ingkang boten dipunsengaja,

- 5) nglampahi tumindak kados dene menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun,
- 6) nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun,
- 7) nindakaken pakaryan utawi dados menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun,
- 8) nindakaken pakaryan kanthi tumuju ing sawijining papan,
- 9) ngedalaken swanten ingkang dipunsebataken ing lingganipun,
- 10) nindakaken pakaryan kanthi ngambal-ambali kados ingkang dipunsebataken lingganipun,
- 11) nindakaken tumindak kanthi ngambal-ambali ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun,
- 12) andadosaken sawijining kados dene ingkang dipunsebataken ing lingganipun,
- 13) nindakaken tumindak kangge tiyang sanes kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.

Kathahing data ingkang sampun dipunpanggihaken ing *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan Desember 2012 menika amargi ing salebeting cariyos menika kathah dipunpanggihaken tembung tanduk inggih menika tembung kriya ingkang pikantuk wuwuhan ater-ater hanuswara saha para paraganipun kathah nindakaken tumindak utawi tandang damel utawi solah bawa. Perkawis kasebat ingkang mangaribawani data-data ingkang dipunpanggihaken langkung *variatif*.

B. Implikasi

Panaliten menika ngrembag bab tembung tanduk wonten ing *rubrik* cerkak Kalawarti Panjebar Semangat wedalan Desember 2012. Awit saking menika, *implikasi* saking panaliten dipunandharaken wonten ing ngandhap menika.

1. Panaliten menika saged nyukani *kontribusi* kangge paraga pendhidhikan utawi pawiyatan, arupi *bahan ajar* wonten ing pamulangan basa Jawa ngengingi bab widya tembung utawi tata tembung, mliginipun ngengingi bab tembung tanduk.
2. Panaliten menika ugi saged dipunginakaken kangge *referensi* panaliten salajengipun, ngengingi tembung tanduk utawi panaliten enggal babagan jinis-jinis tembung sanesipun ingkang wonten ing basa Jawi.

C. Pamrayogi

Adhedhasar dudutan saha *implikasi* ingkang sampun dipunandharaken, panaliti saged paring pamrayogi. Bab ingkang dipunteliti saking panaliten tembung tanduk menika taksih sekedhik, saengga wonten bab sanesipun ingkang saged dipunkaji taksih maneka werni. Bab menika kadosta jinising tembung tanduk menapa dene *proses* ewahipun tembung tanduk saha sanesipun wonten ing salebeting *rubrik* cerkak menika. Awit saking menika, panaliti ingkang badhe nglajengaken panaliten menika, saged nliti bab sanesipun menika supados panaliten menika langkung sampurna.

KAPUSTAKAN

- Antunsohono. 1953. *Reringkesaning Paramasastra Djawa I*. Yogyakarta: Hien Hoo Sing.
- Fitriana, Ria. 2012. “Kalimat aktif dalam cerkak ana sewu Lintang ing kene Majalah Jaya Baya edisi 21 tahun 2012”. *Skripsi SI*. Yogyakarta: Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah, Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Yogyakarta
- Moeliono, Anton M. dkk. 1993. *Kamus Besar Bahasa Indonesia*. Edisi Ketiga. Jakarta: Balai Pustaka.
- Mulyana. 2007. *Morfologi Bahasa Jawa (Bentuk dan Struktur Bahasa Jawa)*. Yogyakarta: Kanwa Publisher.
- Nurhayati, Endang. 2001. *Morfologi Bahasa Jawa*. Yogyakarta: FBS Universitas Negeri Yogyakarta.
- Poerwadarminta, W. J. S. 1939. *Baoesastra Djawa*. Batavia: JB. Wolters Uitgevers Maatschappij.
- Rahmawati, Ati. 2010. “Verba Denominal Bahasa Jawa pada majalah Djaka Lodang Tahun 2008 (Kajian Morfologi)”. *Skripsi SI*. Yogyakarta: Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah, Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Yogyakarta.
- Ramlan, M. 1988. *Morfologi Suatu Tinjauan Deskriptif*. Yogyakarta: C. V Karyono.
- Samsuri. 1988. *Morfologi dan Pembentukan Kata*. Jakarta: Departemen Pendidikan dan Kebudayaan.
- Sasangka, Sry Satriya Tjatur Wisnu. 2001. *Paramasatra Gagrag Anyar Basa Jawa*. Jakarta: Yayasan Paramalingua.
- _____. 1989. *Paramasastra Jawa Gagrag Anyar*. Surabaya: PT Citra Jaya Murti.
- Setiyadi, Bambang. 2006. *Metode Penelitian untuk Pengajaran Bahasa Asing*. Yogyakarta: Graha Ilmu.
- Setyanto, Aryo Bimo. 2007. *Paramasastra Bahasa Jawa*. Yogyakarta: Panji Pustaka.

- Sudaryanto (Penyunting). 1991. *Tata Bahasa Baku Bahasa Jawa*. Yogyakarta: Duta Wacana University Press.
- _____. 1988. *Metode Linguistik Ke Arah Memahami Metode Linguistik*. Bagian Pertama. Yogyakarta: Gadjah Mada University Press.
- UNY. 2012. Panduan Tugas Akhir. Yogyakarta: Fakultas Bahasa dan Seni Universitas Negeri Yogyakarta.
- Verhaar, J. W. M. 2008. *Asas-asas Linguistik*. Yogyakarta: Gadjah Mada University Press.
- Wedhawati, dkk. 2006. *Tata Bahasa Jawa Mutakhir*: Edisi Revisi. Yogyakarta: Penerbit Kanisius.
- Wibawa, Sutrisna dkk. 2004. *Buku Pegangan Kuliah Mata Pelajaran Bahasa Jawa*. PGSD. FIP. Universitas Negeri Yogyakarta.

LAMPIRAN

Tabel Analisis Wujud saha Tegesing Tembung Tanduk wonten ing Rubrik Cerkak Kawarti Panjebur Semangat Wedalan Wulan Desember 2012

No.	Ukara	Dhata	Lingga	Wujuding Tembung Tanduk							Tegesing Tembung Tanduk	Katrangan
				Tembung Andhahan					Rangkep			
				Hanuswara + lingga	Hanuswara + lingga + -i	Hanuswara + lingga + -ake	Hanuswara + Lingga + -ne	Hanuswara + Lingga + -ne	Wuwuhan Sesarengan	N-R		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1.	Nanging suwe-suwe tak pupus, yen aku bisa nulung wong liya apa tunane? (Mc/001.PS No. 48)	nulung	tulung	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) nulung └─┬─ {N-/n-} tulung
2.	Esuke dheweke ngampiri nyang omahku. (Mc/002.PS No. 48)	ngampiri	ampir		✓			✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) ngampiri └─┬─ {N-/ng-} ampiri └─┬─ ampir {-i}
3.	Nalika Darpaya mbukak lawang pager, ibune metu methukake . (Mc/003.PS No. 48)	mbukak	bukak	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) mbukak └─┬─ {N-/m-} bukak

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
		methukake	pethuk			✓		✓			Nindakaken pakaryan kangge tiyang sanes.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake) methukake methuk {-ake} {N-/m-} pethuk
4.	Ibune nyang ruwang tamu karo ngasta baki isi unjukan teh ing cangkir lan nyamikan. (Mc/004.PS No. 48)	ngasta	asta	✓							Nindakaken pakaryan ingkang gegayutan kaliyan menapa ingkang dipunsebataken lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) ngasta {N-/ng-} asta
5.	Nyelehake suguhan ing meja karo ngendika: “Mangga Nak dipun dhahar”. (Mc/005.PS No. 48)	nyelehake	seleh			✓		✓			Nindakaken pakaryan kangge tiyang sanes.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake) nyelehake {N-/ny-} selehake seleh {-ake}

6.	Bapak lan ibu sering ngendikakake rasa syukur lan panuwune marang Gusti Allah, dene wis bisa ngentas putra-putrane. (Mc/006.PS No. 48)	ngentas	entas	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> ngentas ├── {N-/ng-} └── entas </div>
----	---	---------	-------	---	--	--	--	--	--	--	---	--

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
7.	Bisa nyekolahake nganti lulus lan saiki sing loro wis bebrayan. (Mc/007.PS No. 48)	nyekolahake	sekolah			✓		✓			Nindakaken pakaryan kangge tiyang sanes.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake) <div style="text-align: center;"> nyekolahake ├── {N-/ny-} └── sekolahake ├── sekolah └── {-ake} </div>
8.	Banjur oleh kalodhangan nerusake kuliah nganti lulus S1. (Mc/008.PS No. 48)	nerusake	terus			✓		✓			Andadosaken sawijining kados dene ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake) <div style="text-align: center;"> nerusake ├── nerus └── {-ake} ├── {N-/n-} └── terus </div>

9.	Sadurunge wong tuwa nglamar , dheweke tak critani yen aku anak ragil. (Mc/009.PS No. 48)	nglamar	lamar	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> nglamar / \ {N-/ng-} lamar </div>
10.	Pekewuh arep njlentrehake manawa bapak ibuku ngunduri sepuh, apa maneh pagaweyanku-	njlentrehake	jlentreh			✓		✓			Nindakaken pakaryan kangge tiyang sanes.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake)

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	manggon sakutha. (Mc/010.PS No. 48)											<div style="text-align: center;"> njlentrehake / \ {N-/n} jlentrehake / \ jlentreh {-ake} </div>
		manggon	enggon	✓							Nindakaken tumindak kanthi manggeni menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> manggon / \ {N-/m-} enggon </div>

11.	Kersane bapak ibu, sawise omah-omah aku lan sisihanku supaya tetep manggon ing daleme. (Mc/011.PS No. 48)	manggon	enggon	✓							Nindakaken tumindak kanthi manggeni menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> manggon / \ {N-/m-} enggon </div>
12.	Atiku gojag-gajeg arep blaka, apa pacar sing insya Allah mengkone bakal dadi sisihanku gelem nampa panjalukku jumbuh karo kersane wong tuwa? (Mc/012.PS No. 48)	nampa	tampa	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> nampa / \ {N-/n-} tampa </div>

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
13.	Yaiku sawise omah-omah gelem manggon saomah kumpul karo bapak ibuku? (Mc/013.PS No. 48)	manggon	enggon	✓							Nindakaken tumindak kanthi manggeni menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> manggon / \ {N-/m-} enggon </div>

14.	Nanging sawise tunangan, tanpa kanyana tunanganku sing omong, aku ora kabotan nunggal saomah karo bapak ibu. (Mc/014.PS No. 48)	nunggal	tunggal	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> nunggal / \ {N-/n-} tunggal </div>
15.	Sawise cutiku entek lan bali makarya, dheweke tak jak omong; “Dar, kapan kowe nyusul nikah?”. (Mc/015.PS No. 48)	nyusul	susul	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> nyusul / \ {N-/ny-} susul </div>
16.	Aku menehi semangat: “Insyallah bakal diparingi jodho yen kowe gelem usaha lan tansah nyenyuwun mring Gusti Allah”. (Mc/016.PS No. 48)	menehi	weneh		✓			✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <div style="text-align: center;"> menehi / \ {N-/m} wenehi / \ weneh {-i} </div>

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----

17.	Ibune Darpaya sering maringi buah-buwahan asil kebone utawa jajan-jajan gaweyane dhewe. (Mc/017.PS No. 48)	maringi	paring		✓			✓		Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <div style="text-align: center;"> <pre> graph TD A[maringi] --> B["{N-/m}"] A --> C[paringi] C --> D[paring] C --> E["{-i}"] </pre> </div>
18.	Tanpa sengaja banyune nyiprat nyang bocah wadon sing lagi metu saka pekarangan omah. (Mc/018.PS No. 48)	nyiprat	ciprat	✓						Nindakaken tumindak ingkang boten dipunsengaja.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> <pre> graph TD A[nyiprat] --> B["{N-/ny-}"] A --> C[ciprat] </pre> </div>
19.	Aku sing rumangsa kliru, ngendhegake motor lan age-age njaluk ngapura. (Mc/019.PS No. 48)	ngendhegake	andheg			✓		✓		Andadosaken sawijining kados dene ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake) <div style="text-align: center;"> <pre> graph TD A[ngendhegake] --> B[ngendheg] A --> C["{-ake}"] B --> D["{N-/ng-}"] B --> E[andheg] </pre> </div>
20.	Dheweke mung nudingake tangan tengene banjur mlengos lan nutugake lakune. (Mc/020.PS No. 48)	nudingake	tuding			✓		✓		Nindakaken pakaryan kangge tiyang sanes.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake)

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
												nudingake nuding {-ake} {N-/n-} tuding
		nutugake	tutug			✓		✓			Andadosaken sawijining kados dene ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake) nutugake {N-/n-} tutugake tutug {-ake}
21.	“Lho Dar, kowe krungu dhewe, ibu rak ya remen, piye?” Darpaya mung mesam-mesem . (Mc/021.PS No. 48)	mesam-mesem	esem						✓		Nindakaken tumindak kanthi ngambal-ambali	- Kalebet tembung rangkep (hanuswara + lingga + R) mesam-mesem {N-/m-} esam-esem esem
22.	Wangsulane Darpaya grogi: “Saiki? Mengko aku ngomong apa?”. (Mc/022.PS No. 48)	ngomong	omong	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) ngomong {N-/ng-} omong

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
23.	Wis gampang, ngomonga ngeterake Masmu arep njaluk ngapura, amarga mau motore nyiprati Ari. (Mc/023.PS No. 48)	ngeterake	eter			✓		✓			Nindakaken pakaryan kangge tiyang sanes.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake) ngeterake ngeter {-ake} {N-/ng-} eter
		nyiprati	ciprat		✓						Nindakaken tumindak ingkang boten dipunsengaja.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) nyiprati {N-/ny-} ciprati ciprat {-i}
24.	Bocahe wis ana omah, nanging sing nemoni Bu Mangun. (Mc/024.PS No. 48)	nemoni	temu		✓			✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) nemoni nemu {-i} {N-/n-} temu
25.	Darpaya wis tak kethik supaya ngomong sing tak kandhakake mau, nanging gak-	ngomong	omong	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) ngomong {N-/ng-} omong

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	ngamper. (Mc/025.PS No. 48)											
26.	“Nyuwun pangapunten Bu, kalawau sonten wekdal kula badhe sowan Bu Darsana, motor kula nyiprati Adik Ari”. (Mc/026.PS No. 48)	nyiprati	ciprat		✓						Nindakaken tumindak ingkang boten dipunsengaja.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) nyiprati {N-/ny-} ciprati ciprat {-i}
27.	Menawi kepareng kula badhe manggihi Adik Ari. (Mc/027.PS No. 48)	manggihi	panggihi		✓			✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) manggihi {N-/m-} panggihi panggihi {-i}
28.	Bu Mangun nimbali Ari, didhawuhi nemoni . (Mc/028.PS No. 48)	nimbali	timbali	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) nimbali {N-/n-} timbali

		nemoni	temu		✓						Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i)
--	--	--------	------	--	---	--	--	--	--	--	---	--

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
												nemoni nemu {-i} {N-/n-} temu
29.	Darpaya tak kethik maneh supaya miwiti omong. (Mc/029.PS No. 48)	miwiti	wiwit		✓			✓			Nindakaken tumindak gegayutan kaliyan ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) miwiti {N-/m-} wiwiti wiwit {-i}
30.	Nalika mulih, Darpaya tak kandhani supaya luwih aktif nyedhaki Ari. (Mc/030.PS No. 48)	nyedhaki	cedhak		✓			✓			Nglampahi tumindak kados dene menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) nyedhaki nyedhak {-i} {N-/ny-} cedhak

31.	Omongane ora tak lebokake ati, banjur celathuku: “Dar, saben malem Minggu cah kuwi paranana, ajaken metu mlaku-	mlaku-mlaku	laku						✓		Nindakaken tumindak kanthi ngambal-ambali.	- Kalebet tembung rangkep (hanuswara + lingga + R)
-----	--	-------------	------	--	--	--	--	--	---	--	--	--

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	mlaku lan njajan. (Mc/031.PS No. 48)											mlaku-mlaku {N-/m-} laku-laku laku
		njajan	jajan	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) njajan {N-/n-} jajan
32.	Ngrungokake critane ya mung ngono-ngono wae. (Mc/032.PS No. 48)	ngrungokake	rungu					✓			Nindakaken pakaryan kangge tiyang sanes.	- Kalebet tembung andhahan wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake) ngrungokake {N-/ng-} rungokake rungu {-ake}

33.	Dheweke ora kasil bisa ngejak mlaku-mlaku . Jarene ana wae alasane. (Mc/033.PS No. 48)	mlaku-mlaku	laku						✓		Nindakaken tumindak kanthi ngambal-ambali	- Kalebet tembung rangkep (hanuswara + lingga + R) <div style="text-align: center;"> mlaku-mlaku ├── {N-/m-} └── laku-laku └── laku </div>
-----	---	-------------	------	--	--	--	--	--	---	--	---	--

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
34.	Sanajan lagi ketemu sepisan dheweke apal nyawang aku. (Mc/034.PS No. 48)	nyawang	sawang	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> nyawang ├── {N-/ny-} └── sawang </div>
35.	Nalika aku arep milih roti, dheweke dhong liwat sacedhake olehe nyapa tanpa ragu-ragu. (Mc/035.PS No. 48)	milih	pilih	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> milih ├── {N-/m-} └── pilih </div>
		nyapa	sapa	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> nyapa ├── {N-/ny-} └── sapa </div>

36.	Sambat, jare tangkepe Ari saya adhem lan ngadoh . (Mc/036.PS No. 48)	ngadoh	adoh	✓							Nglampahi tumindak kados dene menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> ngadoh ├── {N-/ng-} └── adoh </div>
37.	Kang pungkasan sing nemoni malah Bu Mangun, ngandhakake jare Ari ora bisa nemoni -	nemoni	temu		✓						Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i)

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	amarga kurang sehat. (Mc/037.PS No. 48)											<div style="text-align: center;"> nemoni ├── nemu └── {-i} ├── {N-/n-} └── temu </div>
		ngandhakake	kandha			✓		✓			Nindakaken pakaryan kangge tiyang sanes.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake) <div style="text-align: center;"> ngandhakake ├── {N-/ng-} └── kandhakake ├── kandha └── {-ake} </div>

		nemoni	temu		✓			✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <div style="text-align: center;"> <pre> nemoni ├── nemu │ ├── {N-/n-} │ └── temu └── {-i} </pre> </div>
38.	Aku lan sisihanku mung bisa ngerem-eremi atine lan menehi semangat. (Mc/038.PS No. 48)	menehi	weneh		✓			✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i)

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
												<div style="text-align: center;"> <pre> menehi ├── {N-/m-} └── wenehi ├── weneh └── {-i} </pre> </div>
39.	Aku lan sisihanku tansah nggolekake kenalan bocah wadon. (Mc/039.PS No. 48)	nggolekake	golek			✓		✓			Nindakaken pakaryan kangge tiyang sanes.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + -ake) <div style="text-align: center;"> <pre> nggolekake ├── nggolek │ ├── {N-/ng-} │ └── golek └── {-ake} </pre> </div>

40.	Darpaya tak panasi supaya wani nyedhaki . (Mc/040.PS No. 48)	nyedhaki	cedhak		✓			✓			Nglampahi tumindak kados dene menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) nyedhaki ├── nyedhak │ ├── {N-/ny-} │ └── cedhak └── {-i}
41.	Ing sawijining kalodhangan aku lan Darpaya semayanan ngejak Lina mangan ing rumah makan. (Mc/041.PS No. 48)	mangan	pangan	✓							Nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) mangan ├── {N-/m-} └── pangan
42.	Sawise ngeterake Lina mulih, Darpaya tak omongi: “Dar,	ngeterake	eter			✓		✓			Nindakaken pakaryan kangge tiyang sanes.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake)

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	olehku njago kowe wis <i>all out</i> ”. (Mc/042.PS No. 48)											ngeterake ├── ngeter │ ├── {N-/ng-} │ └── eter └── {-ake}

		njago	jago	✓							Nindakaken pakaryan utawi dados menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> njago / \ {N-/n-} jago </div>
43.	Lha kok Lina karo priya liya? Sakala aku nggoleki Darpayu. (Mc/043.PS No. 48)	nggoleki	golek		✓			✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <div style="text-align: center;"> nggoleki / \ nggolek {-i} / \ {N-/ng-} golek </div>
44.	Dina kuwi dheweke ana omah, alasane lara. Ora ana grengseng mangsuli pitakonku. (Mc/044.PS No. 48)	mangsuli	wangsul		✓			✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake) <div style="text-align: center;"> mangsuli / \ {N-/m-} wangsuli / \ wangsul {-i} </div>

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----

45.	Tekaku ing omahe ora digape. Mesem-mesem dhewe, banjur nangis . (Mc/045.PS No. 48)	mesem-mesem	esem					✓		Nindakaken tumindak kanthi ngambal-ambali.	- Kalebet tembung rangkep (hanuswara + lingga + R) mesem-mesem {N-/m-} esem-esem esem
		nangis	tangis	✓						Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) nangis {N-/n-} tangis
46.	Sawijining sore, aku lagi mlebu omah, sisihanku gupuh mapagake karo celathu: “Mas mau ana tilpun saka Bu Darsana, ngabarake yen Dik Darpayo ngamuk , mecahi piring lan kaca-kaca jendhela”. (Mc/046.PS No. 48)	mapagake	papag			✓		✓		Nindakaken pakaryan kangge tiyang sanes.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake) mapagake mapag {-ake} {N-/m-} papag
		ngabarake	kabar			✓		✓		Nindakaken pakaryan kangge tiyang sanes.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake) ngabarake {N-ng-} kabarake kabar {-ake}

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
		ngamuk	amuk	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) ngamuk └─ {N-/ng-} amuk
		mecahi	pecah		✓			✓			Ngambal-ambali nindakaken tumindak ingkang dipunsebataken ing lingganipun	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) mecahi └─ mecah └─ {-i} pecah └─ {N-/m-}
47.	Atiku semedhot maca tulisan ing ambulance kang sumadiya. (Mc/047.PS No. 48)	maca	waca	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) maca └─ {N-/m-} waca
48.	Dhoktere tak takoni, njlentrehake larane Darpaya lan mrayogakake supaya opname ing rumah sakit. (Mc/048.PS No. 48)	njlentrehake	jlentreh			✓		✓			Nindakaken pakaryan kangge tiyang sanes.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake) njlentrehake └─ {N-/n-} jlentrehake └─ jlentreh └─ {-ake}

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
49.	Weruh ana ambulance, sawatara tangga teparone Bu Darsana padha teka, mertakake lan bela sedhih. (Mc/049.PS No. 48)	mertakake	warta			✓		✓			Nindakaken pakaryan kangge tiyang sanes.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake) <div style="text-align: center;"> mertakake / \ {N-/m-} wartakake / \ warta {-ake} </div>
50.	Ing ambulance, wektu ngeterake Darpayaku nangisi nasibe. (Mc/050.PS No. 48)	ngeterake	eter			✓		✓			Nindakaken pakaryan kangge tiyang sanes.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake) <div style="text-align: center;"> ngeterake / \ ngeter {-ake} / \ {N-/ng-} eter </div>
		nangisi	tangis			✓		✓			Ngambal-ambali nindakaken tumindak ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) <div style="text-align: center;"> nangisi / \ nangis {-i} / \ {N-/n-} tangis </div>
51.	Dheweke mung saderma nglakoni urip lan panguripan. (Mc/051.PS No. 48)	nglakoni	laku			✓		✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i)

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
												nglakoni {N-/ng-} lakoni laku {-i}
52.	Wis umur kepala enem, isih rumangsa normal, duwe napsu ngeloni randha ayu. (MMK/052.PS No. 49)	ngeloni	kelon		✓			✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) ngeloni {N-/ng-} keloni kelon {-i}
53.	Bapak mboten kerimat. Pun ta Pak nrima ing pandum mawon...pun polah-polah, malah bubrah. (MMK/053.PS No. 49)	nrima	trima		✓						Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) nrima {N-/n-} trima
54.	Lha nek sing ngeroki bojo nem bar kerokan harak bisa pye...ngono lho. (MMK/054.PS No. 49)	ngeroki	kerok		✓			✓			Nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) ngeroki ngerok {-i} {N-/ng-} kerok

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
55.	Ya kuwi kang njalari Mbah Miya njenggeruk nyekukruk ana buk ngarep cakruk, ngenteni si randha pedhuk kang ora liya Srinthil, tangga desa kang gawe atine Mbah Miya lonja-lonja (MMK/055.PS No.49)	ngenteni	anti					✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <pre> graph TD A[ngenteni] --> B["{N-/ng-}"] A --> C[enteni] C --> D[anti] C --> E["{-i}"] </pre>
56.	Karo mesem wonge nyapa renyah, ulate sumringah engga atine Mbah Miya bungah.(MMK/056.P S No. 49)	nyapa	sapa	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <pre> graph TD A[nyapa] --> B["{N-/ny-}"] A --> C[sapa] </pre>
57.	Srinthil wong ayu...dak rewangi sakesuk nyekukruk, ngenteni kowe. Apa kowe lali karo omongku dhek emben ta Srinthil? (MMK/057.PS No. 49)	ngenteni	anti					✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <pre> graph TD A[ngenteni] --> B["{N-/ng-}"] A --> C[enteni] C --> D[anti] C --> E["{-i}"] </pre>

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
58.	Mengkonong anggoneng ngucap Mbah Miya sawise ngendheg lakune Srinthil. (MMK/058.PS No. 49)	ngucap	ucap	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> ngucap / \ {N-/ng-} ucap </div>
		ngendheg	andheg	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> ngendheg / \ {N-/ng-} andheg </div>
59.	Karo lewa-lewa Srinthil mangsuli sing gawe saya poyang-payinge. (MMK/059.PS No. 49)	mangsuli	wangsul		✓			✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <div style="text-align: center;"> mangsuli / \ {N-/m-} wangsuli / \ wangsul {-i} </div>
60.	Walah Mbah, pancen kula namung gedibal, bendinten nggih trima nadhahi brutu pitik mawon, dhadhane kangge juragane, milane lalen. (MMK/060.PS No. 49)	nadhahi	tadhah		✓			✓			Nindakaken tumindak kanthi ngambal-ambali ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <div style="text-align: center;"> nadhahi / \ {N-/n-} tadhahi / \ tadhah {-i} </div>

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
61.	Karo nyekeli tangane Srinthil kenceng, Mbah Miya nyaut, “ Mulane wong ayu, manuta dak pek bojo”. (MMK/061.PS No. 49)	nyekeli	cekel		✓			✓			Nindakaken tumindak kanthi ngambal-ambali.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) <div style="text-align: center;"> nyekeli ├── nyekel │ ├── {N-/ny-} │ └── cekel └── {-i} </div>
62.	“Mulane wong ayu, manuta dak pek bojo. Ben dina ben mangan dhadha menthok. (MMK/062.PS No. 49)	mangan	pangan	✓							Nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> mangan ├── {N-/m-} └── pangan </div>
63.	Srinthil niat mbeda Mbah Miya, anggone mangsuli digawe-gawe. (MMK/063.PS No. 49)	mangsuli	wangsul		✓			✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <div style="text-align: center;"> mangsuli ├── {N-/m-} └── wangsuli ├── wangsul └── {-i} </div>

64.	Ning kula pun bosen ken ngumbah suwale tiyang jaler kok Mbah. Kuesel. (MMK/064.PS No. 49.072)	ngumbah	kumbah	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) ngumbah {N-/ng-} kumbah
-----	--	---------	--------	---	--	--	--	--	--	--	---	---

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
65.	Diomongi ngono dening Srinthil, pangirane Mbah Miya, Srinthil gelem dipek bojo, ning emoh ngumbah suwal. (MMK/065.PS No. 49)	ngumbah	kumbah	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) ngumbah {N-/ng-} kumbah
66.	Wong ayu, nek kowe dadi bojku, ya jelas ora usah ngumbah suwalku. Wis ana rewang kok. Kowe mung ngurusi sing duwe suwal, penak to? Mula gelema ya, gek ayo ndang nikahan. (MMK/066.PS No. 49)	ngumbah	kumbah	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) ngumbah {N-/ng-} kumbah
		ngurusi	urus		✓			✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) ngurusi ngurus {-i} {N-/ng-} urus

67.	Meruhi Srinthil karo Mbah Miya, terus ngomong mbeda. (MMK/067.PS No. 49)	meruhi	weruh		✓			✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i)
-----	--	--------	-------	--	---	--	--	---	--	--	---	--

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
												meruhi {N-/m-} weruhi weruh {-i}
		ngomong	omong	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) ngomong {N-/ng-} omong
68.	Tanpa mikir akeh-akeh Srinthil langsung nggeret tangane Mirah, diajak lunga saka kono tanpa pamit Mbah Miya. (MMK/068.PS No. 49)	mikir	pikir	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) mikir {N-/m-} pikir
		nggeret	geret	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) nggeret {N-/ng-} geret

69.	Kowe ya wedok, upama dadi randha jik nom, apa ya nyah-nyoh nek ditari dipek bojo Randha duwe anak, nek arep rabi maneh kudu-	mikir	pikir	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) mikir {N-/m-} pikir
-----	--	-------	-------	---	--	--	--	--	--	--	--	--

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	mikir ping pitulukur lho Rah. (MMK/069.PS No. 49)											
70.	Sing baku apa sing ngrabi ya gelem ngrengkuh anakku kaya anake dhewe? (MMK/070.PS No. 49)	ngrabi	rabi	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) ngrabi {N-/ng-} rabi
71.	Merga wis ngece Srinthil, Mirah nglendheh banjur sepura. (MMK/071.PS No. 49)	ngece	kece	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) ngece {N-/ng-} kece

72.	Tekan protelon lelorone sowang- sawangan nuju papan pegaweyane dhewe-dhewe. (MMK/072.PS No. 49)	nuju	tuju	✓							Nindakaken pakaryan kanthi tumuju ing sawijining papan.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> nuju / \ {N-/n-} tuju </div>
73.	Pancen randha duwe rupa ayu, tur sregep nyambut gawe, genah akeh sing nglirik, ngesir ngepek bojo.	nglirik	lirik	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> nglirik / \ {N-/ng-} lirik </div>

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	(MMK/073.PS No. 49)	ngesir	sir	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> ngesir / \ {N-/ng-} sir </div>
		ngepek	pek	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> ngepek / \ {N-/ng-} pek </div>

74.	Malah ana sing mung butuh penake dhewe, gelem ngrabi ning sandhang pangan goleka dhewe. (MMK/074.PS No. 49)	ngrabi	rabi	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;">ngrabi ├── {N-/ng-} └── rabi</div>
75.	Yen mulih sore disangoni embuh pira jarene kanggo njajan anake. (MMK/075.PS No. 49)	njajan	jajan	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;">njajan ├── {N-/n-} └── jajan</div>
76.	Bayarane persasat wutuh, kalong mung kanggo mbayar sekolah lan-	mbayar	bayar	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;">mbayar ├── {N-/m-} └── bayar</div>

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	kebutuhan anake. (MMK/076.PS No. 49)											

77.	Sejene pembantu uga sok ngrewangi sapa bae sing mbutuhake tenaga. (MMK/077.PS No. 49)	ngrewangi	rewang		✓			✓			Nindakaken pakaryan kangge tiyang sanes.	- Kalebet tembung andhahan wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <pre> ngrewangi ├── {N-/ng-} └── rewangi ├── rewang └── {-i} </pre>
78.	Karo tandang gawe Srinthil ngramunake nasibe sasuwene iki. (MMK/078.PS No. 49)	ngramunake	lamun			✓		✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake) <pre> ngramunake ├── ngramun └── {-ake} ├── {N-/ng-} └── lamun </pre>
79.	Budhale wiwit bubar Subuh, mulihe kadhang nganti jam loro, anake wis bisa ngurusi kabutuhane dhewe merga senjata lanang si Nanang luwes, prigel tandang sembarang gelem. (MMK/079.PS No. 49)	ngurusi	urus		✓			✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <pre> ngurusi ├── ngurus └── {-i} ├── {N-/ng-} └── urus </pre>

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----

80.	Mula terus mbukak warung sega pecel ana pinggir ratan gedhe. (MMK/080.PS No. 49)	mbukak	bukak	✓						Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) mbukak {N-/m-} bukak
81.	Nanging emoh pasrah banjur mlayu menyang konfeksi, buruh njait . (MMK/081.PS No. 49)	mlayu	playu	✓						Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) mlayu {N-/m-} playu
		njait	jait	✓						Nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) njait {N-/n-} jait
82.	Yen wis duwe modhal, kepengin tuku mesin jait, arep mbukak jaitan, merga dheweke dhuwe ketrampilan njait. (MMK.082.PS No. 49)	mbukak	bukak	✓						Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) mbukak {N-/m-} bukak

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
83.	Bisa ngrumat omah karo ngrumat anake nganti diwasa. (MMK/083.PS No. 49)	ngrumat	rumat	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> ngrumat ├── {N-/ng-} └── rumat </div>
84.	Wis prasetya marang jenate bojone arep mbudidaya mandhiri, ngentasake anake lanang kang mung siji kuwi, muga-muga mbesuke nyambut gawe mapan. (MMK/084.PS No. 49)	ngentasake	entas			✓		✓			Nindakaken pakaryan kangge tiyang sanes.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake) <div style="text-align: center;"> ngentasake ├── ngentas └── {-ake} ├── {N-/ng-} └── entas </div>
85.	Kanggone mangan Srinthil, mangan srabi parutan klapa, mangan wajib rasane enak. (MMK/085.PS No. 49)	mangan	pangan	✓							Nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> mangan ├── {N-/m-} └── pangan </div>
86.	Rabi perlune apa, luwih becik ngentasne anak. (MMK/086.PS No. 49)	ngentasne	entas				✓	✓			Nindakaken pakaryan kangge tiyang sanes.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + -ne)

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
												<pre> ngentasne ├── ngentas │ ├── {N-/ng-} │ └── entas └── {-ne} </pre>
87.	Mula tansah mikir , kepiye anggone ngedohi Mbah Miya amrih ora terusan kaya Tumenggung Wiraguna nggandrungi Rara Mendut bae. (MMK/087.PS No. 49)	mikir	pikir	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <pre> mikir ├── {N-/m-} └── pikir </pre>
		ngedohi	adoh		✓			✓			Nglampahi tumindak kados dene menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <pre> ngedohi ├── ngadoh │ ├── {N-/ng-} │ └── adoh └── {-i} </pre>
		nggandrungi	gandrung		✓			✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <pre> nggandrungi ├── {N-/ng-} └── gandrungi ├── gandrung └── {-i} </pre>

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
88.	Nalika sorene, mulih kerja, ndilalah ana protelon cedhak cakruk diadhang Lik Trima kang wis suwe uga ngesir Srinthil. (MMK/088.PS No. 49)	ngesir	sir	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> ngesir / \ {N-/ng-} sir </div>
89.	Ngerti nek Srinthil sregep nyambut gawe banjur ngajak omah-omah. (MMK/089.PS No.49)	ngajak	ajak	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> ngajak / \ {N-/ng-} ajak </div>
90.	Tanpa taha-taha, tangane Srinthil digujer kenceng, dirimuk karo setengah ngancam. (MMK/090.PS No. 49)	ngancam	ancam	✓							Nglampahi tumindak kados dene menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> ngancam / \ {N-/ng-} ancam </div>

91.	Karo mbethot tangane saka cengkeremane Lik Trima, Srinthil mberot mlayu wis ora mikir rena-rendha, daya-daya tekan omah. (MMK/91.PS No. 49)	mlayu	playu	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> mlayu ├── {N-/m-} └── playu </div>
-----	---	-------	-------	---	--	--	--	--	--	--	---	---

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
		mikir	pikir	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> mikir ├── {N-/m-} └── pikir </div>
92.	Anake takon nrithil, meruhi ibune ambegane krenggosan. (MMK/92.PS No. 49)	meruhi	weruh		✓			✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <div style="text-align: center;"> meruhi ├── {N-/m-} └── weruhi ├── weruh └── {-i} </div>

93.	Srinthil gegayen mlebu omah, anake kang arep lunga ngaji mung ndomblong. (MMK/93.PS No. 49)	ngaji	kaji	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;">ngaji └───┬─── {N-/ng-} kaji</div>
94.	Nerusake laku nuju menyang langgar waqof, cedhak omahe. (MMK/94.PS No. 49)	nuju	tuju	✓							Nindakaken pakaryan kanthi tumuju ing sawijining papan.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;">nuju └───┬─── {N-/n-} tuju</div>

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
95.	Bubar sholat nyandhak Surat Yasin arep ngirim donga marang bojone, uga leluhure. (MMK/95.PS No. 49)	nyandhak	candhak	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;">nyandhak └───┬─── {N-/ny-} candhak</div>
		ngirim	kirim	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;">ngirim └───┬─── {N-/ng-} kirim</div>

96.	Nggone maca surat yasin kairing tumetese luh. MMK/096.PS No. 49)	maca	waca	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> maca ├── {N-/m-} └── waca </div>
97.	Srinthil kelingan nalika maca tulisane Mbah Brintik ing PS, kang judule Dadi Randha Pancen Akeh Tantanganane. (MMK/97.PS No. 49)	maca	waca	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> maca ├── {N-/m-} └── waca </div>
98.	Manut Mbah Brintik, dadi randha apa maneh duwe rupa ayu, tansah ana bae	nyedhaki	cedhak		✓			✓			Nglampahi tumindak kados dene menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i)

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	wong lanang kang nyedhaki . (MMK/98.PS No. 49)											<div style="text-align: center;"> nyedhaki ├── nyedhak └── {-i} ├── {N-/ny-} └── cedhak </div>

99.	Kadhang mung iseng, kadhang mung digawe tamba lesu, ning uga ana kang serius ngajak omah-omah. (MMK/99.PS No. 49)	ngajak	ajak	✓						Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> ngajak ├── {N-/ng-} └── ajak </div>
100.	Kudu bisa namengi dhiri, njaga jatidhirine wanita utama, njaga martabate wanita kuwi dhewe. (MMK/100.PS No. 49)	namengi	tameng		✓			✓		Nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <div style="text-align: center;"> namengi ├── {N-/n-} └── tamengi ├── tameng └── {-i} </div>
		njaga	jaga	✓						Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> njaga ├── {N-/n-} └── jaga </div>

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----

101.	Pancen senjata ekonomine minim, Srinthil merlokne lengganan PS merga akeh bab kang bisa kanggo sangune mecaki panguripan. (MMK/101.PS No. 49)	mecaki	pecak		✓			✓		Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <div style="text-align: center;"> mecaki ├── mecak │ ├── {N-/m-} pecak │ └── {-i} </div>
102.	Kejaba kuwi uga ngiras kanggo nuntun anake amrih ora ngedohi basa Jawa, ing PS ana rubrik ngenani Agama Islam, sinau Basa Jawa, tur basane nganggo basa Jawa ngoko ning ora ninggal tata krama, kena kanggo patuladhan tumrap bocah. (MMK/102.PS No. 49)	nuntun	tuntun	✓						Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> nuntun ├── {N-/n-} tuntun </div>
		ngedohi	adoh		✓			✓		Nglampahi tumindak kados dene menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <div style="text-align: center;"> ngedohi ├── ngadoh │ ├── {N-/ng-} adoh │ └── {-i} </div>
		ninggal	tinggal	✓						Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> ninggal ├── {N-/n-} tinggal </div>

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
103.	Bubar maca Surat Yasin lan disambi ngramun mau, Srinthil karepe arep mberesi pawon, nyepaki mangane anake yen wis mulih saka langgar. (MMK/103.PS No. 49)	maca	waca	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div> maca <div> {N-/m-} waca </div> </div>
		ngramun	lamun	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div> ngramun <div> {N-/ng-} lamun </div> </div>
		mberesi	beres		✓			✓			Andadosaken sawijining kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <div> mberesi <div> {N-/m-} beresi <div> beres -i </div> </div> </div>
		nyepaki	cepak		✓			✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <div> nyepaki <div> {N-/ny-} cepaki <div> cepak -i </div> </div> </div>

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
104.	Lagi menyat keprungu wong nothog lawang ngarepan. (MMK/104.PS No. 49)	nothog	thothog	✓							Nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) nothog {N-/n-} thothog
105.	Gageyan Srinthil mbukak lawang karo mikir , gek sapa tamune? (MMK/105.PS No. 49)	mbukak	bukak	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) mbukak {N-/m-} bukak
		mikir	pikir	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) mikir {N-/m-} pikir
106.	Tanpa dimanggakake mapan lungguh methingkrang, trus nrocos ngalor-ngidul. (MMK/106.PS No. 49)	mapan	papan	✓							Nindakaken tumindak kanthi manggeni menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) mapan {N-/m-} papan
107.	Bubar nrocos Lik Trima terus lunga tanpa pamit. (MMK/107.PS No. 49)	nrocos	trocos	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) nrocos {N-/n-} trocos

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
108.	Srinthil mung bisa ngelus dhadha. (MMK/108.PS No. 49)	ngelus	elus	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) ngelus └─┬─ {N-/ng-} elus
109.	Lagi arep nutup lawang, kedhisikan jumedhule Mbah Miya. (MMK/109.PS No. 49)	nutup	tutup	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) nutup └─┬─ {N-/n-} tutup
110.	Teka-teka sambat ngaruwara, mapan lungguh ambegan krenggosan. (MMK/110.PS No. 49)	mapan	papan	✓							Nindakaken tumindak kanthi manggeni menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) mapan └─┬─ {N-/m-} papan
111.	Sawise njagang sepedhah motore, Danar, nom-noman udakara patlikur taunan kuwi mlebu nglentrih. (MoR/111.PS No. 50)	njagang	jagang	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) njagang └─┬─ {N-/n-} jagang

112.	Jangkahe nyarug-nyarug, kaya-kaya sikile ora kuwawa nyangga bobot-	nyangga	sangga	✓							Nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga)
------	---	---------	--------	---	--	--	--	--	--	--	--	---

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	timbange awak amrih teteg. (MoR/112.PS No. 50)										lingganipun.	nyangga <div> {N-/ny-} sangga </div>
113.	Cethane, pakne gedhe kuwi dadi siji-sijine jujugan kanggo nyuntak panandhanging batin, ngilangi perihing ati. (MoR/113.PS No. 50)	nyuntak	suntak	✓							Nglampahi tumindak kados dene menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div> nyuntak <div> {N-/ny-} suntak </div> </div>
		ngilangi	ilang		✓			✓			Andadosaken sawijining kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) <div> ngilangi <div> ngilang -i </div> <div> {N-/ng-} ilang </div> </div>

114.	Bareng weruh Danar teka nggawa polatan suntrut, Pak darmaji bisa nduga keponakane kuwi mesthi lagi ketaman reribet. (MoR/114.PS No. 50)	nggawa	gawa	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> nggawa ├── {N-/ng-} └── gawa </div>
115.	“Ana parigawe apa kok ngelengake?” pitakone Pak Darmaji sawise	ngacarani	acara		✓			✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i)

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	ngacarani lungguh. (MoR/115.PS No. 50)											<div style="text-align: center;"> ngacarani ├── {N-/ng-} └── acarani ├── acara └── {-i} </div>
116.	Dheweke ndhingkluk ora kuwat nyangga sirahe. (MoR/116.PS No. 50)	nyangga	sangga	✓							Nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> nyangga ├── {N-/ny-} └── sangga </div>

117.	Tuntasno tangismu...ora susah kok empet. Ben lega atimu lan dadi padhang pikirmu”, celathune Pak Darmaji sareh sinambi ngelus-elus sirahe keponakane. (MoR/117.PS No. 50)	ngelus-elus	elus						✓		Ngambal-ambali nindakaken tumindak ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung rangkep (hanuswara + lingga + R) ngelus-elus <div style="margin-left: 40px;"> {N-/ng-} elus-elus elus </div>
118.	Mangka ing satemene, atine dhewe uga banget anggone kerantara ngelingi lelakon uripe Danar sing tansah ketula-	ngelingi	eling		✓			✓			Andadosaken sawijining kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) ngelingi <div style="margin-left: 40px;"> ngeling {-i} / \ {N-/ng-} eling </div>

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	tula katali. (MoR/118.PS No. 50)							✓				

119.	Wiwitane danar dipasrahi gaweyan omah ngresiki mobil, ngepel lan ngopeni tanduran pasren. (MoR/119.PS No. 50)	ngresiki	resik		✓			✓			Andadosaken sawijining kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <div style="text-align: center;"> ngresiki ├── {N-/ng-} └── resiki ├── resik └── {-i} </div>
		ngepel	pel	✓							Nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> ngepel ├── {N-/ng-} └── pel </div>
		ngopeni	open		✓			✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <div style="text-align: center;"> ngopeni ├── {N-/ng-} └── openi ├── open └── {-i} </div>

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----

120.	Dhuwit bayarane kena kanggo ngentheng-entheng sesangganing uripe. (MoR/120.PS No. 50)	ngentheng-entheng	entheng					✓		Nindakaken tumindak kanthi ngambal-ambali.	- Kalebet tembung rangkep (hanuswara + lingga + R) <div style="text-align: center;"> ngentheng-entheng ├── {N-/ng-} └── entheng-entheng └── entheng </div>
121.	Wekasane sawise cetha menawa Danar bisa dipercaya sarta sumanggem ing gawe, dheweke terus didadekake supervisor sing tanggung jawabe ngawasi para buruh anggone padha nyambut gawe. (MoR/121.PS No. 50)	ngawasi	awas		✓			✓		Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <div style="text-align: center;"> ngawasi ├── {N-/ng-} └── awasi ├── awas └── {-i} </div>
122.	Danar srikutan ngulapi luhe. (MoR/122.PS No. 50)	ngulapi	lap		✓			✓		Nindakaken tumindak kanthi ngambal-ambali ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) <div style="text-align: center;"> ngulapi ├── ngulap └── {-i} ├── {N-/ng-} └── lap </div>

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
123.	Tangane usag-useg nggosok-nggosokake epek-epeke. (MoR/123.PS No. 50)	nggosok-gosokake	gosok							✓	Nindakaken tumindak kanthi ngambal-ambali.	- Kalebet tembung rangkep (hanuswara + lingga + R + -ake) <div style="text-align: center;"> nggosok-nggosokake / \ {N-/ng-} gosok-gosok gosok </div>
124.	Terus terang kemawon, kanthi sesidhemane kula sampun sesambetan tresna kaliyan Dhik Fitri putranipun Pak Heru”, pratelane Danar terus ngeleg idu nelesi gorokane sing krasa garing. (MoR/124.PS No. 50)	ngeleg	keleg	✓							Nglampahi tumindak kados dene menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> ngeleg / \ {N-/ng-} keleg </div>
125.	Mila kanggo nutup utangipun Pak Heru, Dhik Fitri kedah dados bojonipun Didk, anakipun Pak Juhari, mitra usahanipun Pak Heru-	nutup	tutup	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> nutup / \ {N-/n-} tutup </div>

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	kasebat. (MoR/125.PS No. 50)											
126.	Mula bandha donya sing dadi ukuran... sik ta, biyen-biyene apa kowe sing ngoyak-oyak Fitri? Kok kowe sajak abot ninggal dheweke?” panlesihe Pak Darmaji. (MoR/126.PS No. 50)	ngoyak-oyak	oyak						✓		Ngambal-ambali nindakaken tumindak ingkang dipunsebataken ing lingganipun	- Kalebet tembung rangkep (hanuswara + lingga + R) <div style="text-align: center;"> ngoyak-oyak / \ {N-/ng-} oyak-oyak oyak </div>
		ninggal	tinggal	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> ninggal / \ {N-/n-} tinggal </div>
127.	Sabtu sore, kaya padatan Fitri mbayari para buruh. (MoR/127.PS No. 50)	mbayari	bayar		✓						Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) <div style="text-align: center;"> mbayari / \ mbayar {-i} / \ {N-/m-} bayar </div>

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
128.	Nalika semana Danar uga njupuk bayare. (MoR/128.PS No. 50)	njupuk	jupuk	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) njupuk ├── {N-/n-} └── jupuk
129.	Bareng wis rampung lan lagi wae arep pamitan, dumadakan Fitri nggandhuli tangane Danar. (MR/129.PS No. 50)	nggandhuli	gandhul		✓			✓			Nglampahi tumindak kados dene menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) nggandhuli ├── nggandhul └── {-i} └── {N-/ng-} gandhul
130.	Wektu kuwi tanpa tedheng aling-aling Fitri ngeblakake rasa tresnane marang Danar. (MoR/130.PS No. 50)	ngeblak-ake	blaka			✓		✓			Andadosaken sawijining kados dene ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake) ngeblakake ├── {N-/ng-} └── blakakake ├── blaka └── {-ake}

131.	Nanging Fitri malah ngancam , timbang wirang jalaran ditampik katresnane aluwung lampus dhiri. (MoR/131.PS No. 50)	ngancam	ancam	✓							Nglampahi tumindak kados dene menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> ngancam ├── {N-/ng-} └── ancam </div>
------	---	---------	-------	---	--	--	--	--	--	--	--	--

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
132.	Momong rasa. Ngenaki atine Fitri lan ngimbang katresnane. (MoR/132.PS No. 50)	ngenaki	enak		✓			✓			Andadosaken sawijining kados dene ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <div style="text-align: center;"> ngenaki ├── {N-/ng-} └── enaki ├── enak └── {-i} </div>
		ngimbang	imbang		✓			✓			Andadosaken sawijining kados dene ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <div style="text-align: center;"> ngimbang ├── {N-/ng-} └── imbang ├── imbang └── {-i} </div>

133.	Ya wiwit dina kuwi senajan ndhelik-ndhelik , mudha mudhi saka drajat panguripan kang beda mau padha andum asmara. Pacaran! (MoR/133.PS No. 50)	ndhelik-ndhelik	dhelik						✓		Nindakaken tumindak kanthi ngambal-ambali.	- Kalebet tembung rangkep (hanuswara + lingga + R) <div style="text-align: center;"> ndhelik-ndhelik ├── {N-/n-} └── dhelik-ndhelik └── dhelik </div>
------	---	-----------------	--------	--	--	--	--	--	---	--	--	---

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
134.	Yen sing miwiti tresna kuwi Fitri, rak gampang kowe nglalekake dheweke...karo maneh kowe rak ngerti nek jeneng jodho, rejeki lan umure menungsa kuwi manggon ing astane Gusti kang Maha kuwasa. (MoR/134.PS No. 50)	miwiti	wiwit					✓			Nindakaken tumindak ingkang gegayutan kaliyan ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <div style="text-align: center;"> miwiti ├── {N-/m-} └── wiwiti ├── wiwit └── {-i} </div>
		nglalekake	lali			✓		✓			Nindakaken pakaryan kangge tiyang sanes.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake) <div style="text-align: center;"> nglalekake ├── nglali └── {-ake} ├── {N-/ng-} └── lali </div>

		manggon	enggon	✓							Nindakaken tumindak kanthi manggeni menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> manggon ├── {N-/m-} └── enggon </div>
135.	Malah-malah, ibu asring nampi arta bebingah saking Dhik Fitri, Pakdhe. (MoR/135.PS No. 50)	nampi	tampa	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> nampi ├── {N-/n-} └── tampi </div>

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
136.	“We lha, dadi nggonmu sambung tresna lan Fitri wis dingerteni ibumu, ta?! Ngono kok sesidheman, ndhelik-ndhelik! ” Pak Darmaji njomblak. (MoR/136.PS No. 50)	ndhelik-ndhelik	dhelik						✓		Nindakaken tumindak kanthi ngambal-ambali	- Kalebet tembung rangkep (hanuswara + lingga + R) <div style="text-align: center;"> ndhelik-ndhelik ├── {N-/n-} └── dhelik-dhelik dhelik </div>

137.	Kula sampun ngantos nyengsaraken tiyang sepuh. (MoR/137.PS No. 50)	nyengsarak -aken	sengsara			✓		✓			Nindakaken pakaryan kangge tiyang sanes.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake) <div style="text-align: center;"> nyengsaraken / \ {N-/ny-} sengsarake / \ sengsara {-ake} </div>
138.	Awit ibu ingkang nggembol, nglairaken, ngagengaken lan nggulawenthah kula. (MoR/138.PS No. 50)	nggembol	gembol	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> nggembol / \ {N-/ng-} gembol </div>

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
		nglairaken	lair					✓			Nindakaken pakaryan kangge tiyang sanes.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake) <div style="text-align: center;"> nglairaken / \ {N-/ng-} lairake / \ lair {-aken} </div>

		ngageng- aken	ageng					✓			Nindakaken pakaryan kangge tiyang sanes.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake) <div style="text-align: center;"> ngagengaken ├── {N-/ng-} └── agengaken ├── ageng └── {-aken} </div>
139.	Saya-saya swarganipun anak menika manggen wonten dlamakanipun ibunipun, Pakdhe!” panelangsane Danar nrenyuhake. (MoR/139.PS No. 50)	manggen	enggon	✓							Nindakaken tumindak kanthi manggeni menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> manggen ├── {N-/m-} └── enggon </div>

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
140.	Saben masalah mesthi nggawa hikmah lan hikmah mau luwih gedhe ajine katimbang bobote kasangsaran kang sinandhang. (MoR/140.PS No. 50)	nggawa	gawa	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> nggawa ├── {N-/ng-} └── gawa </div>

141.	Mengko aku dhewe sing bakal ngomongi ibumu ben bisa nampa lelakon iki kelawan iklas. (MoR/141.PS No. 50)	ngomongi	omong		✓			✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) ngomongi ngomong {-i} {N-/ng-} omong
		nampa	tampa	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) nampa {N-/n-} tampa
142.	Nggentura ing panyuwun marang Gusti Kang Maha Welas lan Maha Asih supaya diparingana kekuwatan lan kesabaran sajrone ngadhepi masalah	ngadhepi	adhep		✓			✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) ngadhepi ngadhep {-i} {N-/ng-} adhep

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	iki. (MoR/142.PS No. 50)											

143.	Cukup taksipen primpen dhewe najan nambahi seseging dhadha. (MaR/143.PS No. 52)	nambahi	tambah		✓					Andadosaken sawijining kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) <div> nambahi <div> nambah {-i} <div> {N-/n-} tambah </div> </div> </div>
144.	Tinimbang ngoceh rana-rene nganti muruh cangkemku, jebol telakku, jebol tiwas diprekake wae, harak malah nambahi sara. (MaR/144.PS No. 52)	ngoceh	oceh	✓						Ngedalaken swanten ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div> ngoceh <div> {N-/ng-} oceh </div> </div>
		nambahi	tambah		✓					Andadosaken sawijining kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) <div> nambahi <div> nambah {-i} <div> {N-/n-} tambah </div> </div> </div>
145.	Yen sajagad isih ana wong sing merduli kira-kira ya mung bojoku. (MaR/145.PS No. 52)	merduli	perduli		✓			✓		Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga) <div> merduli <div> {N-/m-} perduli </div> </div>

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----

146.	Awan kuwi sakompi Satpol PP gegaman kenthes ngobrak pasar. (MaR/146.PS No. 52)	ngobrak	obrak	✓						Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) ngobrak └─ {N-/ng-} ─┬─ obrak
147.	Kaya tikus weruh kucing, sakehing bakul oprokan kang ngebaki dalan sak kal pating bilulung sinambi nyaut dagangan sakecandhake digawa mlayu . (MaR/147.PS No. 52)	ngebaki	kebak		✓			✓		Andadosaken sawijining kados dene ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) ngebaki └─ {N-/ng-} ─┬─ kebak └─ {-i}
		nyaut	saut	✓						Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) nyaut └─ {N-/ny-} ─┬─ saut
		mlayu	playu	✓						Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) mlayu └─ {N-/m-} ─┬─ playu
148.	Ngono wae sing teka blanja melu kontrang-kantring nambahi kisruh. (MaR/148.PS No. 52)	nambahi	tambah		✓					Andadosaken sawijining kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) nambahi └─ nambah ─┬─ {-i} └─ {N-/n-} ─┬─ tambah

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
149.	Ana sing jeli-jeli mbengoki bakule njaluk susuk. (MaR/149.PS No. 52)	mbengoki	bengok		✓			✓			Ngambal-ambali nindakaken tumindak ing kang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <div style="text-align: center;"> mbengoki / \ mbengok {-i} / \ {N-/m-} bengok </div>
150.	Sawetara liyane reka- reka muni-muni kanggo nylamur niyat alane ngukup dagangan kang ditinggal nggledhag. (MaR/150.PS No. 52)	ngukup	kukup	✓							Nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ing kang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> ngukup / \ {N-/ng-} kukup </div>
151.	Aku sing katepaken lagi golek rongsokan plastik ing bak sampah kulon pasar ngglanyem nutugake pakarya ngodhal-adhul uwuh. (MaR/151.PS No. 52)	nutugake	tutug					✓			Andadosaken sawijining kados dene ing kang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake) <div style="text-align: center;"> nutugake / \ {N-/n-} tutugake / \ tutug {-ake} </div>

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
		ngodhal-adhul	adhul						✓		Nindakaken tumindak kanthi ngambal-ambali.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + R) ngodhal-adhul ├── {N-/ng-} └── odhal-adhul └── adhul
152.	Aku diseret menyang pos, dipeksa ngakoni apa sing ora tau tak tindakake, nyolong manuk. (MaR/152.PS No. 52)	ngakoni	aku		✓						Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) ngakoni ├── ngaku └── {-i} └── {N-/ng-} aku
		nyolong	colong	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) nyolong ├── {N-/ny-} └── colong
153.	Kepelane sing sak kambil gedhene gek anteb pisan ngungkuli martil 5 kilonan kelakon nyampluk pilinganku. (MaR/153.PS No. 52)	nyampluk	sampluk	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) nyampluk ├── {N-/ny-} └── sampluk

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
154.	Sajake dheweke sing mentas nabrak aku sakayange, satemah wong loro padha dene krungkepe. (MaR/154.PS No. 52)	nabrak	tabrak	✓							Nindakaken tumindak ingkang boten dipunsengaja.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> nabrak ├── {N-/n-} └── tabrak </div>
155.	Babu-babu prawan sing nembe momong ana latar gedandapan ngancing regol omah. (MaR/155.PS No. 52)	ngancing	kancing	✓							Nindakaken tumindak kanthi ngginakaken menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> ngancing ├── {N-/ng-} └── kancing </div>
156.	Beda sing iki. Aku durung katarak! Cetha wela-wela weruh dheweke ngesemi aku. (MaR/156.PS No. 52)	ngesemi	esem		✓			✓			Nglampahi tumindak kados dene menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <div style="text-align: center;"> ngesemi ├── {N-/ng-} └── esemi ├── esim └── {-i} </div>

157.	Embuh, bisa wae kuwi mujudake cara anggone njaluk ngapura. (MaR/157.PS No. 52)	mujudake	wujud					✓			Andadosaken sawijining kados dene ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake) <div style="text-align: center;"> mujudake ├── {N-/m-} └── wujudake ├── wujud └── {-ake} </div>
------	---	----------	-------	--	--	--	--	---	--	--	---	---

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
158.	Ra perduli najan mripate kera. Ketoke mlerok ngalor jebul ndeleng kidul. (MaR/158.PS No. 52)	mlerok	plerok	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> mlerok ├── {N-/m-} └── plerok </div>
159.	Golongane para bakul liar dikon teken kitir pernyataan kang wose ora bakal wona-wani maneh nggelar oprokan neng dalan ngarep pasar. (MaR/159.PS No. 52)	nggelar	gelar	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> nggelar ├── {N-/ng-} └── gelar </div>

160.	Dene aku malah dijarake. Petugase sajake judheg ngurusi . (MaR/160.PS No. 52)	ngurusi	urus		✓			✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) ngurusi ├── ngurus {N-/ng-} └── {-i} urus
161.	Jare, percumah ngirim aku menyang panti awit umurku dianggep wis ora produktif. (MaR/161.PS No. 52)	ngirim	kirim	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) ngirim ├── {N-/ng-} └── kirim

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
162.	Lha yen ngulihake arep menyang ngendi? Wong asal-usulku ora genah. (MaR/162.PS No. 52)	ngulihake	mulih					✓			Nindakaken pakaryan kangge tiyang sanes.	- Kalebet tembung andhahan pikantuk wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake) ngulihake ├── {N-/ng-} └── mulihake ├── mulih └── {-ake}

163.	Rasane ati sing kagi seneng ngalahake perihe luwe. (MaR/163.PS No. 52)	ngalahake	kalah			✓		✓			Andadosaken sawijining kados dene ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + -ake) <div style="text-align: center;"> ngalahake ├── ngalah │ ├── {N-/ng-} │ └── kalah └── {-ake} </div>
164.	Meh wae mau kamardikanku dirampas kalebokake mbuwen mung jalaran aku urip ngglandhang tanpa dikancani identitas sing jenenge KTP. Hara, apa ora kojur? (MaR/164.PS No. 52)	ngglandhang	glandhang	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> ngglandhang ├── {N-/ng-} └── glandhang </div>

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
165.	Kaya kena pangaribawa aneh sirahku noleh karepe dhewe. (MaR/165.PS No. 52)	noleh	toleh	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> noleh ├── {N-/n-} └── toleh </div>

166.	Sanalika aku njumbul. Jabang bayik! Wadon kera mau jebul nginthil samburiku. (MaR/166.PS No. 52)	nginthil	kinthil	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div> nginthil {N-/ng-} kinthil </div>
167.	Aku mandheg. Dheweke melu mandheg . Aku mlaku, dheweke nunuti. (MaR/167.PS No. 52)	mandheg	andheg	✓							Andadosaken sawijining kados dene ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div> mandheg {N-/m-} andheg </div>
168.	Wong golek utangan wae adate ngrerintih ngrepah-ngrepah. Yen perlu nyembah-nyembah marang sing arep diutangi. (MaR/168.PS No. 52)	nyembah-nyembah	sembah						✓		Nindakaken tumindakn kanthi ngambal-ambali.	- Kalebet tembung rangkep (hanuswara + lingga + R) <div> nyembah-nyembah {N-/ny-} sembah-sembah sembah </div>

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
169.	Mbasan wis oleh ya babah. Wancine nyaur ajeg semaya, wani padu. (MaR/169.PS No. 52)	nyaur	saur	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div> nyaur {N-/ny-} saur </div>

170.	Saupama perlu ndadak nembung barang, kudu menyang ngendi aku ngluru wong tuwane? Uga ora ana kalodhangan kanggo nyuntak rasa-pangrasa lembut, ngronce tembung-tembung ndakik ngenam panjangka lan gegayuhan. (MaR/170.PS No. 52)	ngluru	luru	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) ngluru {N-/ng-} luru
		nyuntak	suntak	✓							Nglampahi tumindak kados dene menapa ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) nyuntak {N-/ny-} suntak
		ngronce	ronce	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) ngronce {N-/ng-} ronce
		ngenam	nam	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) ngenam {N-/ng-} nam

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----

171.	Kepara ora ana maneh gunane nepungake jeneng. (MaR/171.PS No. 52)	nepungake	tepung			✓		✓		Nindakaken pakaryan kangge tiyang sanes	- Kalebet tembung andhahan wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -ake) <div style="text-align: center;"> <pre> nepungake ├── {N-/n-} └── tepungake ├── tepung └── {-ake} </pre> </div>
172.	Sing ana mung selembat sepuluh ewunan klawus asil dodolan ngrosok rong karung minggu kepungkur. (MaR/172.PS No. 52)	ngrosok	rosok	✓						Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> <pre> ngrosok ├── {N-/ng-} └── rosok </pre> </div>
173.	Neng ngisor dalam layang, emper toko, cungkup kuburan utawa pereng tanggul. Kari milih endi sing suwung. (MaR/173.PS No. 52)	milih	pilih	✓						Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> <pre> milih ├── {N-/m-} └── pilih </pre> </div>
174.	Cukup ngglethak saenggon-enggon. Dipangku Ibu Pertiwi kemulan mega Bapa Akasa. (MaR/174.PS No. 52)	ngglethak	glethak	✓						Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div style="text-align: center;"> <pre> ngglethak ├── {N-/ng-} └── glethak </pre> </div>

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
175.	Gembleng niatku bakal njampangi lakune anakku mentas saka jurange kemlaratan. (MaR/175.PS No. 52)	njampangi	jampang		✓			✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) njampangi ├── njampang { -i } └── { N-/n- } jampang
176.	Sabisa-bisa aku cecawis sangu kanggo ngentheng-ngenthengake jangkahe mbesuk mecaki dalam rumpil kebak parang curi sing kudu diliwati. (MaR/176.PS No. 52)	ngentheng-ngenthengake	entheng							✓	Andadosaken sawijining kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung rangkep (hanuswara + lingga + R + -ake) ngentheng-enthengake ├── { N-/ng- } entheng-entheng └── entheng
		mecaki	pecak		✓			✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) mecaki ├── mecak { -i } └── { N-/m- } pecak
177.	Ora ngertiya para kere kaya aku samengko dipeksa ngadhepi kasunyatan anyar. (MaR/177.PS No. 52)	ngadhepi	adhep		✓			✓			Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + -i) ngadhepi ├── ngadhep { -i } └── { N-/ng- } adhep

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
178.	Sepedhahan motor - sawetara malah nggawa mobil brundhul bukaan dipasang pengeras swara – pemulung elit iki mider ngubengi kutha tawa-tawa gelem nuku rongsokan. (MaR/178.PS No. 52)	nggawa	gawa	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div> nggawa <div> {N-/ng-} gawa </div> </div>
		ngubengi	ubeng		✓			✓			Ngambal-ambali nindakaken tumindak ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan wuwuhan sesarengan (hanuswara + lingga + -i) <div> ngubengi <div> {N-/ng-} ubengi <div> ubeng {-i} </div> </div> </div>
		nuku	tuku	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) <div> nuku <div> {N-/n-} tuku </div> </div>
179.	Saben dina aku nyoba ngadhang-adhang lawanging kawelasan. (MaR/179.PS No. 52)	ngadhang-adhang	adhang						✓		Nindakaken tumindak kanthi ngambal-ambali	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga + R) <div> ngadhang-adhang <div> {N-/ng-} adhang-adhang <div> adhang </div> </div> </div>

Tabel Analisis Salajengipun

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
180.	Saben omah tak thothog nembung rongsokan. Wangsulane ajeg, “Wani pira?”. (MaR/180.PS. No. 52)	nembung	tembung	✓							Nindakaken pakaryan kados ingkang dipunsebataken ing lingganipun.	- Kalebet tembung andhahan (hanuswara + lingga) nembung └───┬─── {N-/n-} tembung

Katrangan:

MaR = Mati Rasa

Mc = Mencleg

MMK = Mbah Miya Kaningaya

MoR = Momong Rasa

N = *Nasal* (hanuswara)

PS = Panjebar Semangat

R = Rangkep